

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Barbora Beránková

Euroskepticismus a jeho pozice ve Velké Británii

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Bc. et Bc. Barbora Beránková**

Vedoucí práce: **PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

BERÁNKOVÁ, Barbora. *Euroskepticismus a jeho pozice ve Velké Británii*. Praha, 2013. 97 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová Ph.D.

Abstrakt

Obecně euroskepticismus vnímáme jako myšlenkový proud, který je typický nedůvěrou vůči Evropské Unii (EU) či evropské integraci a jejím cílům jako takovým. Nejčastější výtky vůči začleňování do evropských struktur představují ztráta národní suverenity, oslabování důležitosti národních zájmů a přílišná unifikace politik nezohledňující specifika jednotlivých zemí.

V této diplomové práci bude kladen důraz na euroskepticismus jako koncept, budou analyzovány jeho ideové zdroje a také nejčastěji uváděné argumenty, kterými euroskeptici podpírají svou teorii. Dále bude pozornost věnována analýze typologií euroskepticismu a polemice nad jeho možným označením za ideologii či cleavage, neboť se domnívám, že neexistuje obecně přijímaná definice tohoto pojmu. Za modelový příklad zvolila pravděpodobně tu historicky nejskeptičtější k procesům evropské integrace v rámci EU - Velkou Británií.

V této případové studii tedy bude nejprve zkoumán vývoj případných euroskeptických pozic v rámci Konzervativní a Labouristické strany. Především se ale práce zaměří na (ne)konzistentnost jejich evropských politik v čase, analýzu jejich postojů v 21. století a odhad budoucího vývoje na základě nejaktuálnějších programových prohlášení. Poslední kapitola je zacílená na projevy rezervovaného postoje Velké Británie v praktické politice. Zde se tématu týkají především takové britské zvláštnosti jako je výjimka z Schengenské dohody, zachování vlastní měny, pozdní podpis Sociální charty, nepřistoupení k fiskálnímu paktu a další.

Abstract

Euroscepticism is considered as a stream of thoughts which is typical of the EU distrust or of the European integration and its goals as such. The most common objections to joining the integration process are loss of national sovereignty, not paying enough attention to national interests or too strict policy unification that does not allow for national particularities.

This master thesis will focus on euroscepticism as a concept, it will analyze its ideological roots and the most frequent arguments in favour of this concept. Furthermore, it will analyze various classifications of euroscepticism as well as its potential to be called a new cleavage or even ideology as I suggest that there is no widely-accepted definition. Great Britain - a representative of traditionally very sceptical approach towards European integration project has been chosen as a model case.

In this case study firstly, the development of potential eurosceptical thinking within the Conservative Party and the Labour Party will be explored. More importantly, it will concentrate on the (in)consistency of their European policies in time, analysis of their attitudes in the 21st century and finally it will try to derive the future development of their possible eurosceptical opinions from their current manifestos and public speeches. The last chapter deals with practical consequences of British reserved attitude towards Europe that could be traced in real politics. The unique arrangements such as an opt-out regime from the Schengen agreement, keeping its own currency, late adoption of the Social chapter or not joining the fiscal pact etc.

Klíčová slova

euroskepticismus, tvrdý/měkký euroskepticismus, ideologický/strategický euroskepticismus, eurooptimismus, integrace, Labouristická strana, Konzervativní strana, Strana za nezávislost Spojeného království

Keywords

euroscepticism, hard/soft euroscepticism, ideological/strategic euroscepticism, eurooptimism, Labour Party, Conservative Party, UK Independence Party

Rozsah práce: 237 885 znaků, 32 866 slov

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně, uvedla v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu řádně vyznačila jejich použití.

Zároveň prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním této práce pro studijní a výzkumné účely.

Datum

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce, PhDr. Irah Kučerové, Ph.D., za pomoc, podnětné návrhy a veškerý čas, který mi věnovala.

Institut politologických studií

Teze diplomové práce

Předpokládané hypotézy této diplomové práce, které se výzkum bude snažit ověřit, jsou:

„Přestože je euroskepticismus obtížně měřitelným jevem, můžeme tvrdit, že neexistuje jednoznačná korelace mezi euroskeptickým postojem a ideologickou příslušností politické strany.“

„Ačkoliv stojí britské politické strany Labour Party a Conservative and Unionist Party ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a poměrně výraznou změnu postoje vůči evropské integraci.“

Obsah

Úvod	11
1 Teoretické vymezení euroskepticismu.....	15
1.1 Terminologie	18
1.2 Obecné motivace pro euroskepticismus, kritika.....	20
1.3 Euroskepticismus jako cleavage či ideologie	27
2 Velká Británie, evropská integrace a euroskepticismus	29
2.1 Historické a geopolitické odlišnosti	31
2.2 Vývoj uvnitř politických stran.....	34
2.3 Populismus.....	35
3 Typologie euroskepticismu	38
3.1 Typologie dle Taggarta a Szczerbiaka – " <i>hard and soft euroscepticism</i> "	39
3.2 Typologie dle Kopeckeho a Muddeho - " <i>diffuse and specific support</i> "	41
3.3 Typologie dle Sittera – " <i>politics of opposition</i> "	43
3.4 Typologie dle Contiho - " <i>euroscepticism versus europeanism</i> ".....	46
3.5 Typologie dle Riishoje.....	48
3.6 Typologie dle Rovneho	49
4 Britské politické strany a euroskepticismus.....	53
4.1 Metodologie empirické analýzy postojů Labouristické a Konzervativní strany	55
4.2 Konzervativní strana ve 20. století	57
4.3 Labouristická strana ve 20. století	61
4.4 Vývoj postojů od roku 2004	67
4.4.1 Základní ideologické hodnoty	68
4.4.2 Volební programy pro britské parlamentní volby.....	69
4.4.3 Volební programy pro volby do Evropského parlamentu	74

4.4.4	Priority a program spřátelených frakcí v Evropském parlamentu	83
4.4.5	Vybrané veřejné projevy a prohlášení z posledních let	84
4.5	Vyhodnocení dle modelu Jana Rovneho	88
5	Britský euroskepticismus v praxi a vize pro volby 2015	94
5.1	Schengenský prostor	94
5.2	Charta základních sociálních práv pracujících a Listina základních práv EU	98
5.3	Společná měna	100
5.4	Fiskální pakt	103
5.5	Referendum do roku 2017	104
	Závěr	107
	Summary	111
	Seznam použitých zdrojů	113
	Projekt diplomové práce	123

Seznam použitých zkratek

ECR – European Conservatives and Reformists

ECU – European Currency Unit

EFTA – European Free Trade Area

EKR – Evropští konzervativci a reformisté

EMU – Evropská měnová unie

EP – Evropský parlament

EPP – European People's Party

ERM – European Exchange Rate Mechanism

ES – Evropská společenství

EU – Evropská unie

EUROJUST

HDP/c – Hrubý domácí produkt na hlavu

HMU – Hospodářská a měnová unie

HNP – Hrubý národní produkt

JEA – Jednotný evropský akt

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NHS – National Health Service

OSN – Organizace spojených národů

SIS – Schengen Information System

UKIP – United Kingdom Independence Party

WTO – World Trade Organization

Úvod

Euroskepticismus obecně vnímáme jako myšlenkový proud, který je typický nedůvěrou vůči Evropské Unii (EU) či evropské integraci a jejím cílům jako takovým. Stal se běžnou součástí debat o dnešní evropské politice a u mnoha politických stran se objevuje jako význačný programový rys. Euroskeptické postoje mohou být totiž vysledovány napříč politickým spektrem a také napříč členskými státy EU. Nejčastější výtky vůči začleňování do evropských struktur představují ztráta národní suverenity, oslabování důležitosti národních zájmů a přílišná unifikace politik nezohledňující specifika jednotlivých zemí.

V této diplomové práci bude tedy hlavní důraz kladen na euroskepticismus jako koncept, budou analyzovány jeho ideové zdroje a také nejčastěji uváděné argumenty, kterými euroskeptici podpírají svou teorii. Dále bude pozornost věnována analýze euroskepticismu a polemice nad jeho možným označením za ideologii či ideový směr, neboť se domnívám, že neexistuje obecně přijímaná definice tohoto pojmu. Práce se následně pokusí zjistit, jestli je možné euroskepticismus prohlásit za charakteristický rys některých ze stávajících ideologických proudů přítomných v evropských stranických systémech.

Jak již bylo naznačeno výše, tradice euroskepticismu je silná v mnoha členských zemích EU. Tato práce si za modelový příklad zvolila pravděpodobně tu historicky nejskeptičtější k procesům evropské integrace v rámci EU - Velkou Británií. Postupně budou analyzovány prvky jako komplikovanost vstupu GB do evropských struktur, ekonomická nikoliv ideová motivace vstupu, tradiční izolacionismus vůči Evropě, ekonomická kritika EU (například období thatcherismu) a následně obecná kritika integrace jako takové. Představeny budou dále postoje dvou hlavních britských politických stran – Konzervativní strany a Labouristické strany - vůči evropským tématům a jejich proměny v čase.

Poté, co práce zanalyzuje euroskepticismus jako koncept a rozebere historické předpoklady pro euroskeptické nálady v Británii, zaměří se další kapitola na vývoj euroskeptických postojů u dvou zkoumaných politických stran od počátku britského členství v ES až po současnost, především chce detailněji zkoumat vývoj a změny ve 21. století, předpokládá se, že jednak s pomocí sekundární literatury a jednak analýzou stranických dokumentů, veřejných projevů apod. Projevy rezervovaného postoje Velké Británie v

praktické politice tvoří námět poslední kapitoly. Zde se tématu týkají především takové britské zvláštnosti jako je výjimka z Schengenské dohody, zachování vlastní měny, pozdní podpis Sociální charty, nepřistoupení k fiskálnímu paktu a další.

Cílem mé diplomové práce je nejprve zaměřit se na euroskepticismus jako myšlenkový proud, pokusit se upřesnit jeho definici, zhodnotit jeho ideové zdroje a argumenty, na kterých staví a následně rozhodnout, zda může být považován za typický pro některé politické strany náležící ke stejnému ideologickému proudu. V druhé části pak bude zkoumána tradice euroskepticismu ve Velké Británii, především příčiny její euroskeptické pověsti a výsledky tohoto postoje patrné v každodenní evropské politice. Během výzkumu se budu snažit hledat odpověď na několik otázek nejprve obecnějšího rázu: *Můžeme považovat evropský euroskepticismus za sílící ideologický proud? Lze euroskepticismus jednoznačně spojit s některým z existujících ideologických proudů? Které jsou nejčastější argumenty euroskeptiků/euroskeptických politických stran? Z čeho vycházejí? Jaké jsou klíčové příčiny euroskepticismu ve Velké Británii?* Hypotéza, která se na tyto otázky pokouší odpovědět, tvrdí: „Přestože je euroskepticismus obtížně měřitelným jevem, můžeme tvrdit, že v rámci evropské politiky je sílícím ideologickým proudem. Neexistuje tedy jednoznačná korelace mezi euroskeptickým postojem a ideologickou příslušností politické strany.“ Dále si práce klade několik otázek týkajících se přímo pozice euroskepticismu ve Velké Británii: *Změnil se přístup britských politických stran vůči evropským strukturám v čase? Jak? Co bylo příčinou změny postoje? Jak se projevuje rezervovaný britský postoj při vyjednávání na evropské platformě?* Druhá hypotéza odpovídající na tyto otázky je následně formulována takto: „Ačkoliv stojí britské politické strany *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a poměrně výraznou proměnu postoje vůči evropské integraci. Tato změna je zapříčiněna především změnou vnitropolitických, geopolitických a ekonomických podmínek v Británii a Evropě. Důsledkem je posun pozic těchto politických stran vůči EU od tvrdého euroskepticismu k měkké či pragmatické variantě.“

Z metodologického hlediska bude tato diplomová práce primárně založena na empirické analýze sekundárních zdrojů. Na základě stanovených hypotéz se pokusí odpovědět na nastolené výzkumné otázky. Za tímto účelem budou analyzovány odborné vědecké publikace a články, statistické údaje i dostupné elektronické informační zdroje včetně

oficiálních webových stránek britských politických stran. V kombinaci s metodou *policy-analysis* bude práce využívat deskriptivního postupu, a to především v případě představení ideových zdrojů euroskepticismu, argumentů podporujících tento myšlenkový směr a v druhé části například při hodnocení historických předpokladů britského rezervovaného přístupu k evropské integraci. Práce se ovšem bude opírat i o analýzu, zejména při kritickém zhodnocení euroskepticismu jako možné nastupující ideologie, reálné přítomnosti nebo nepřítomnosti euroskeptických prvků v programech, prohlášeních, projevech zkoumaných britských politických stran, či budoucnosti euroskepticismu v Británii.

Pro potvrzení/vyvrácení první hypotézy bude nejprve třeba upřesnit definici euroskepticismu a nastolit kritéria, která budou charakterizovat typické euroskeptické prvky.

Pro potvrzení/vyvrácení druhé hypotézy se bude práce zabývat analýzou vývoje postojů *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* k myšlence evropské integrace a konkrétnímu směřování EU v praxi. Práce bude analyzovat jednak programové směřování stran v dané době, prohlášení jejich ministerských předsedů a jednak konkrétní kroky Velké Británie na poli evropské politiky. Na závěr budou jednotlivé časové etapy srovnány, čímž bude možné prokázat, zda postoj těchto politických stran prošel ve vztahu k EU výraznou změnou. Druhá hypotéza předpokládá, že ano.

Přestože idea euroskepticismu je stará jako myšlenka evropské integrace sama, v dnešní době, ať už z důvodu mnoha komplikovaných rozšíření EU, aktuálních ekonomických problémů eurozóny či postupné ztráty konkurenceschopnosti, nabývá opět na síle. V českém akademickém prostředí se tématu euroskepticismu nevěnuje mnoho pozornosti, nejaktivnějším autorem publikujícím na toto téma je pravděpodobně Petr Kaniok, který působí na Masarykově univerzitě. Existuje několik studií zabývajících se především euroskepticismem obecně a dále jeho typologiemi, pokud se jedná o případové studie, převažuje výzkum euroskepticismu v České republice a střední Evropě, případně zemích post-komunistického bloku. Tato práce tedy v naprosté většině čerpala z dostupné anglosaské literatury, především v části zkoumající dosavadní vývoj euroskepticismu ve Velké Británii. Při kompilaci vlastních dat pro období 21. století v Británii se opírala o britské zpravodajství, webové stránky britských politických stran a jejich archiv, oficiální stránky institucí EU apod.

První kapitola této práce tedy popíše euroskepticismus jako myšlenkový směr, bude polemizovat nad jeho zařazením jako *cleavage* nebo případně ideologie. Představí jisté terminologické nejasnosti a problém definování tohoto pojmu. Zodpoví otázku týkající se obecných motivací euroskepticismu.

Druhá kapitola se odrazí od těchto obecných motivací a zaměří se přímo na faktory, které mohly mít a mají vliv na formování a vnímání evropské integrace přímo ve Velké Británii, uvažují se především historické, geografické a geopolitické okolnosti a dále role politického systému a vnitřního vývoje politických stran.

Třetí kapitola prezentuje vybrané typologie euroskepticismu vystavěné na různých kritériích, což mimo jiné demonstruje různé způsoby, jak může být euroskepticismus vnímán, měřen a definován. Neexistuje tedy jen jedna správná odpověď. Práce nakonec vybere koncept, který se zdá nejvhodnější pro výzkum Konzervativní a Labouristické strany a představí detailněji jeho specifika, jejichž projevy pak bude sledovat u jednotlivých politických stran.

Čtvrtá kapitola již pojednává o konkrétním případě Velké Británie. Poté co představí detailnější metodologický rámec, se věnuje historickému vývoji pozic konzervativců a labouristů vůči evropské integraci a cílí ke komparaci těchto počátečních desetiletí s vývojem v novém tisíciletí. Na základě shromážděných dokumentů se pokouší analyzovat pozici euroskepticismu v dnešních politických stranách a dojít k závěru, zda trajektorie politik jednotlivých stran vůči ES/EU je v čase konzistentní nebo nikoliv.

Závěrečná pátá kapitola se zaměří na konkrétní projevy euroskeptických nálad v praktické politice. Jedná se o několik vybraných případů, které ovlivňují každodenní život (nejen) Britů, ale které mají zároveň silný politický náboj ve smyslu faktického i symbolického oddělování Británie „od zbytku Evropy“.

1 Teoretické vymezení euroskepticismu

Před vlastním započítáním zkoumání euroskepticismu je nejdříve nutné si uvědomit, že Evropská unie je naprosto unikátním projektem, který nemá ve světě ani historii obdoby, a proto jsou i její problémy (a řešení) do velké míry specifické. Je všeobecně známé, že Unie stojí kvalitativně výše než mezinárodní organizace, nedosahuje ovšem charakteristik federace, přestože s nimi má mnoho společného. Těmito společnými znaky může být velká rozloha, jazyková a kulturní diverzita i fakt, že implementace společných politik a některých federálních struktur v EU¹ probíhala „bottom-up“² metodou jako například v USA. V současnosti je Evropská unie největším ekonomicko-politickým uskupením, které čítá zhruba 500 miliónů obyvatel pocházejících z 27 členských států. V tak rozsáhlém společenství je přítomnost dilemat a otázek o dalším směřování EU pochopitelným. To, jestli se integrační proces má nadále prohlubovat anebo jestli se mají pravomoci držet (případně vrátet) do kompetence jednotlivých členských států představuje jednu z všeobecných úvah, které dnešní Evropu symbolizují. I úspěchy poslední doby, jako například dokončení a fungování vnitřního trhu (pokud pomíneme stále omezený pohyb služeb) či realizace náročného tzv. východního rozšíření z let 2004 a 2007, se ve světle nových politicko-ekonomických výzev stávají diskutabilními. Fungování vnitřního trhu je ohroženo protekcionistickými tendencemi, poslední rozšíření jsou přijímána a zpětně hodnocena přinejmenším se smíšenými pocity. Finanční i ekonomická krize tedy rozhodně nepřispívají k jednoznačnému hodnocení existence EU, ať už politiky či širokou veřejností.

¹Těmito strukturami může být například vznik společné zahraniční a bezpečnostní politiky, společné politiky spravedlnosti a vnitřních věcí, zřízení postu vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku („ministyně zahraničních věcí EU“) či stálého předsedy Rady („prezidenta EU“). Můžeme sem ovšem zařadit i aktuální diskuzi spojenou s dluhovou krizí, která zahrnuje návrhy řešení vycházející z „postupné ztráty suverenity nad rozpočtovou, daňovou, sociální, penzijní i pracovnětržní politikou ve snaze vybudovat v horizontu pěti až deseti let novou evropskou politickou unii“. The Guardian, překlad dostupný na: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/2123161-spojene-staty-evropske-jsou-blizko> (6.2.2013)

² Nejprve jsou vytvořeny suverénní státy, které následně předávají část svých kompetencí na nově vytvořené nadnárodní struktury. Opačně (tzv. „top-down“ způsobem) vznikla například dnešní Indie, tedy tak, že v roce 1947 byl vytvořen suverénní stát a ten se teprve následně rozdělil na autonomní státy (Heywood 2004: 182-183).

Od konce minulého století se evropská integrace začíná více soustředit na myšlenku propojování ekonomické a politické části projektu nastavováním institucionálního rámce. Maastrichtská smlouva, která prostřednictvím systému tří pilířů, měla tento plán zrealizovat, však byla jen částečným úspěchem. Supranacionální první pilíř, nahrazující dosavadní Evropská společenství, zahrnoval především ekonomické otázky a představoval primární a sekundární právo EU. Naopak, druhý a třetí pilíř - Společná zahraniční a bezpečnostní politika a Spolupráce v oblasti vnitřní bezpečnosti a justice - odhalil oblasti, ve kterých národní státy stále nejsou ochotny přenechat rozhodovací pravomoci na orgánech EU. Intergovernmentální spolupráce a jednomyslné rozhodování Rady, tak brzdilo vývoj v těchto pilířích, které byly následně několikrát upravovány a jsou tak považována za slabší místo Maastrichtské smlouvy.

Snahy o konstitucionalizaci, tedy snahy o vytvoření jednotného institucionálního (ústavního) rámce, se projevily jako příliš ambiciózní, když byla francouzským a nizozemským referendem v roce 2005 odmítnuta Smlouva o Ústavě pro Evropu a následně přijatá Lisabonská smlouva, která je formálně opět jen reformní smlouvou a nenahrazuje předchozí smlouvy jedním platným dokumentem, ale pouze tyto smlouvy upravuje (z Nice, Amsterdamu atd.). Nutno dodat, že ani ratifikace této smlouvy, která trvala téměř dva roky, neprobíhala úplně hladce.

Naznačená institucionální reforma a otázky směřování Unie jsou jedním z hlavních témat a důvodů euroskeptických pozic. Přestože euroskeptické názory jsou staré jako myšlenka evropské integrace sama, období ekonomických problémů vždy bylo (klesající podpora ES/EU po dvou ropných šocích v 70. letech či na počátku 90. let v době recese) a je i dnes dobou ideální pro šíření a využívání takových postojů. Myslím, že celoevropský trend spočívající v kritickém vnímání Evropské unie je dnes nezpochybnitelný. Motivace pro přijímání takových postojů a jednání budou rozebrány dále v textu.

Problematika Evropské unie a integrace všeobecně nedala vzniknout mnoha politickým stranám, tedy politickým stranám, které by svou existenci stavěly primárně na tématu EU. Ty, které vznikly na základě tohoto tématu a mají EU jako ústřední téma a charakteristický prvek volebního programu se v čase nijak výrazně neprosadily, stále jsou totiž nejdůležitější cleavages pravice-levice, teritoriální a konfesní cleavages (Mair in Harmsen,

Spiering 2004: 21). Nick Sitter porovnává tento impuls s obdobím tzv. *new politics* a postmateriální linií, podél které se v 70. a 80. letech vytvářely například početné strany zelených anebo s rozpadem komunistického bloku a přestavby většiny stranických systému v zemích bývalého sovětského bloku (Sitter 2002: 5). Právě postsovětské země si cestu k euroskepticismu hledaly jinak a déle než zbytek Evropy, což je vzhledem k historicko-politickému vývoji této části Evropy logické. Pelinka upřesňuje, že nejprve téměř žádný výrazný euroskeptický názor zaznamenat nešlo, touha patřit „do klubu“ a připojit se k moderním západoevropským státům byla daleko silnější. Ovšem nesplněná očekávání, a velmi často i naivní očekávání okamžitého *well-being*, množství komplikací administrativního i praktického rázu, nutnost vzdát se některých národních pravomocí atd. zapříčinilo vypuknutí euroskepticismu naplno, především ve formě jeho využívání v rámci vnitrostátní politické soutěže (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 25-26). Polsko či Česká republika by mohly sloužit jako příklad tohoto jevu.

Evropská problematika tedy takovou revoluci nezpůsobila, přesto však ovlivnila podobu téměř každé evropské politické strany, neboť otázka celkového postoje k integraci musela být zařazena do stranických programů, i když se prokázalo, že domácí témata jsou při rozhodování voličů stále důležitější. Jan Rovny například uvádí, že by bylo naivní tvrdit, že postoje politických stran týkající se EU nebo jednoduše evropské integrace jsou centrálními tématy politického diskurzu v dané zemi a že „s takto nízkou významností evropské politiky v domácím diskurzu nemůžeme euroskepticismus (ale ani eurooptimismus) považovat za samostatnou ideologii“ (Rovny 2004: 36). To ovšem nic nemění na faktu, že evropská otázka se podílela na formování stranické soutěže v členských státech, štěpení politických stran i rozpadu několika vlád (Sitter 2002: 5). Takový efekt mohla mít především proto, že protíná všechny dosavadní cleavages a zapříčinila tak ideologická pnutí uvnitř již zavedených stran a také proto, že integrace zvýhodňuje především stranické vedení, které je v častějším styku s reprezentanty a prostředím EU a vzdalují se tak střednímu a místnímu stranickému managementu.

Politické strany ovšem nejsou jedinými komunikačními kanály, které by zprostředkovávaly euroskeptickou rétoriku. Naopak, protože jde o hnutí postavené principiálně proti společnosti, hodnotám, globalizaci, které výrazně ovlivňují každodenní život moderního člověka, projevuje se euroskepticismus (jako určitá podskupina anti-

globalizačního hnutí) výrazně i ve formě občanských protestů, iniciativ, zakládání občanských hnutí, tedy celkově aktivit namířených proti vytváření jednotné globální společnosti a civilizace (Milardović in Arató, Kaniok 2009: 42-43).

Pro začátek můžeme velmi zjednodušeně euroskepticismus uchopit jako rozličné formy opozice vůči evropské integraci (Leconte 2010: 5). Je to termín, který je relevantní pro velký počet diskurzů i aktérů, a u kterého je nutné chápat, že se jeho význam měnil v čase. Také můžeme pozorovat velké rozdíly v postojích vůči integraci napříč evropskými státy, což je zapříčiněné především odlišnými národotvornými a státotvornými procesy. V tomto ohledu například Leconte doporučuje orientovat se podle chronologického vývoje národního státu, vztahu centrum-periferie (včetně postavení menšin), vztahu národní identity k evropanství, role náboženství ve vztahu k integraci a tradice zahraniční politiky (Leconte 2010: 83).

1.1 Terminologie

Sám termín euroskepticismus se běžně začal používat až v průběhu 80. let 20. století, a to spíše v prostředí novin a médií všeobecně než v politických vědách. Má se za to, že tento termín je používán až příliš často, místy i zneužíván v dnešním diskurzu, tisku a ostatních médiích, i přesto, že ani akademici nejsou s to se shodnout na jeho přesné definici. Mnohdy se proto tohoto označení užívá nepřesně, ale přesto záměrně pro zdůraznění pohrdání či jako hanlivé slovo. V různých zemích také nabývá různých konotací. Dodnes můžeme tvrdit, že „euroskepticismus představují média a nikoliv vědecký termín“ (Milardović in Arató, Kaniok 2009: 39). Susan Milner zase uvádí, že počátky termínu euroskepticismus můžeme najít v britském politickém diskurzu (Milner in Szczerbiak, Taggart 2008: 4).

Již v úvodní části výzkumu, u samotného pojmenování a definování problematiky, se vyskytují první problémy. Z terminologického hlediska narazíme na škálu označení (např. v Milardović in Arató, Kaniok 2009: 39-41), která se pokouší více či méně úspěšně postihnout různé „odstíny“ proevropského nebo naopak antievropského myšlení. Eurooptimisté (eurooptimismus), eurofilové³ (eurofilismus), evropští federalisté (federalismus), pro-

³ Toto označení má pejorativní význam především ve Velké Británii.

evropské politické strany/politici podporují prohlubující se integraci směřující ideálně až k federativnímu uspořádání EU, kterou výslovně proklamují. Naproti tomu eurofobové (eurofobismus), euroskeptici (euroskepticismus), europesimisté (europesimismus) a anti-evropské politické strany/politici vyjadřují skepsi a nesouhlas s evropským „super-státem“. Eurorealismus profilující se jako jejich mírnější forma poukazuje na nedostatečnou svobodu, tradici a míru demokracie v EU, protestuje proti byrokracii a centralizaci.

Co je tedy euroskepticismus? Začněme negativním vymezením, které nám specifikuje, co euroskepticismus není a bude představovat právě ty postoje, které jsou mediálně i jinak neprávem označovány za euroskeptické, přestože představují jen dílčí kritiku nebo jsou ve vztahu EU, tak jak dnes existuje, bezpředmětné. Petr Kaniok jmenuje tyto případy: kritika EU za neschopnost obhájit národní zájmy, kritika dílčí politiky EU, odpor vůči rozšiřování EU nebo kritika EU za to, že je málo prointegrační a nadnárodní (Kaniok 2009).

Zajímavou definici euroskepticismu nabízí Leonard Ray, který za euroskeptický postoj považuje nejen negativní vymezování vůči Evropské unii, ale i neutrální postoj k EU (Ray 2004: 4).

Pro obecnou charakteristiku euroskepticismu bude tato práce využívat již zmíněné široké definice Cécila Leconta, tedy označení euroskepticismu jako „rozličných forem opozice vůči evropské integraci (Leconte 2010: 5). Tato definice je velmi nekonkrétní, nicméně může posloužit pro základní orientaci v problematice a pojmenování jevu, stejně jako pro účely mediální prezentace, prezentace veřejnosti apod. Pro ambicióznější cíle hlubšího výzkumu je ovšem nutné orientovat se na jednotlivé formy euroskepticismu. I v literatuře totiž narazíme na problém utvoření jedné definice, což v podstatě ani není proveditelné. Přestože většina autorů se snaží utvořit jakýsi ucelený obraz euroskepticismu, v naprosté většině jdou více „do hloubky“ a podle vybraných kritérií přichází s dalšími klasifikacemi, typologiemi a konkrétnějšími formami (proto i definicemi) „různých euroskepticismů“. Tento případ může ilustrovat například Christopher Flood, který určuje jako charakteristický znak euroskepticismu to, že si v sobě „nese určitou pochybnost a nedůvěru vůči tématu evropské integrace“. S touto jednoduchou a opět širokou definicí si ale nevystačí, a tak pokračuje dál tím, že určuje stupeň této nedůvěry, který se může pohybovat

od umírněného „Evropská unie došla tam, kam měla“ až po extrémní „úplné odmítnutí členství v EU“ (Flood 2002: 73).

1.2 Obecné motivace pro euroskepticismus, kritika

Jak již bylo řečeno, kritika evropské integrace vznikla s myšlenkou integrace samotné. Nicméně postupem času se euroskepticismus stal i prostředkem politického boje, což v počátcích integrace nebylo běžné. Může za to především kvalitativní posunutí Evropské unie z ekonomického společenství na politické. Ne náhodou je přijetí Maastrichtské smlouvy (zmiňované v úvodu kapitoly) považováno za kulminační bod, za kterým se euroskepticismus začal hojně vyskytovat v politickém diskurzu a nabývat na intenzitě a důležitosti. Přelomovým byl také rok 1979, kdy se občané členských zemí Evropských společenství měli poprvé šanci volit své zástupce v Evropském parlamentu. Protože do té doby bylo toto rozhodnutí čistě v rukách národních orgánů, neměly euroskeptické formace v podstatě ani smysl, neboť do Parlamentu by nebyly delegovány. S možností přímé volby ale euroskeptické skupiny dostaly příležitost ke zvolení, neboť mohly začít reprezentovat euroskepticky naladěné obyvatelstvo. Dále je třeba vést v patrnosti, že v poválečném období do tohoto integračního procesu vstupovalo šest poměrně homogenních zemí s obdobnými cíli a navíc ochota k integraci byla v té době vlastní prakticky všem – především z důvodu překonání tíživého dědictví války a vyhnutí se dalšímu takovému konfliktu. Ovšem jak Společenství narůstalo, dostavil se i problém disproporcionality, pocitů ukřivděnosti/nedostatečné reprezentace, různění národních zájmů a neschopnosti zaujmout jednotné stanovisko, což samozřejmě působí stoupající počet konfliktů uvnitř EU, ale zároveň tak Unie nevysílá příliš srozumitelný signál za své hranice. V neposlední řadě jsou to nepříznivé ekonomické podmínky, které podněcují euroskeptické nálady. Aktuálně je to zejména signály jako dlouhodobý negativní ekonomický růst, dluhové krize v Řecku, Portugalsku či Španělsku i rozpolcenost a určitá neaktivnost členů EU v otázce přístupu a řešení této situace, které jsou jasně čitelné i pro média, veřejnost či politické strany a podporují tak euroskeptickou rétoriku.

Tři důvody, kterými si Szczerbiak a Taggart, jedni z klasiků výzkumu euroskepticismu, vysvětlují rostoucí zájem o euroskepticismus od 90. let, jsou (Szczerbiak, Taggart 2008: 3): Za prvé, všeobecná nálada a pokles benevolentního a konsenzuálního prostředí, spojená zejména s obtížemi při přijetí Maastrichtské smlouvy a odmítnutím Ústavní smlouvy, dále postupné zpopularizování institutu referenda jako nástroje při rozhodování o

(ne)ratifikování smluv, a tedy více příležitostí pro vyjádření euroskeptických postojů a konečně rozšíření EU v roce 2004, které znamenalo další kvalitativní posun integračního procesu navíc spojené s přijetím „nového typu“ zemí s odlišným vnímáním evropského tématu.

Typologiím stranického euroskepticismu se bude podrobně věnovat druhá kapitola. Na tomto místě by ovšem měly být uvedeny všeobecné motivace a častá kritika zaznívající z úst euroskeptiků. Přestože, jak práce následně ukáže, do velké míry musíme vycházet z realití daného státu, především národotvorného procesu, vnitropolitické situace, nastavení politického systému, pozici na ideologické škále, existují některé faktory, které můžeme zobecnit a které nám tak poskytnou prvotní analýzu příčin euroskepticismu, která může být v dalším výzkumu konkretizována.

Vstup do EU znamená přesun od národní k nadnárodní suverenitě, znamená zřeknutí se konceptu plné národní suverenity, to je hlavní překážka pro národnostně orientované pravicové strany v Evropě (bývají proti přijetí jakékoliv „evropské ústavy“ a prohlubování integračního procesu). Levice je méně konzistentní, spíše než koncept národní suverenity je jejím charakteristickým znakem univerzální solidarita, proto se někdy vysvětluje odmítání prohlubování integrace či ratifikace „ústavy“ spíše jako vyjádření nesouhlasu s volným trhem a konceptem neoliberalismu než se samotným uspořádáním Evropy, toto je pravda opět především pro extrémnější levicové politické strany – různé varianty komunistických a socialistických stran nacházejících se pomyslné pravo-levé ideologické škále více nalevo od umírněnějších sociálních demokratů (Milner 2006). Pokusme se nyní nastínit několik dimenzí, na kterých lze demonstrovat nejčastější euroskeptické postoje a ohniska rozporů.

Pelinka začíná všeobecnou dimenzí centrum-periferie⁴ (nazývá ji tzv. horizontální dimenzí), když tvrdí, že integrace byla vždy prosazována a posouvána kupředu především politiky ze středových stran a naopak politické strany z okrajů ideologické škály tvořily opozici (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 18-20).

⁴ V Pelinkově terminologii se nejedná o klasický model centrum-periferie v regionálním kontextu, ale o umístění politických struktur v politickém prostředí (např. středové politické strany versus extremistické politické strany).

Pokračujeme politickou dimenzí, která je symbolem obecného problému národní stát a instituce versus supranacionální systém a instituce. Ztráta identity a národní suverenity je přitom argumentem zejména pravicově orientovaných politiků a politických stran, euroskeptičtí neokonzervativci útočí tedy na integraci především kvůli delegování moci na supranacionální instituce a principu sdílené suverenity, ne národní. Leconte uvádí, že rozpory založené na politické dimenzi získávají na síle právě s příchodem Maastrichtské smlouvy. Mezi nejhmataelnější důvody patřilo vytvoření statutu evropského občanství, kterému nejsilněji oponovalo Spojené království, Dánsko a Francie a které všeobecně do velké míry reprezentovalo velkou část opozice Maastrichtské smlouvy (Leconte 2010: 50-51). Přijetí evropských symbolů jako je hymna, vlajka, evropský pas či výroční den EU, kterými se Unie snažila posilovat uvědomění si sounáležitosti a budovat evropskou identitu, zatímco euroskeptici toto silně odmítali jako vytváření umělých identit a stírání národních odlišností. Dalšími faktory budícími nesouhlasné reakce byly stížnosti na demokratický deficit EU, zejména na téměř nulovou možnost regulovat rozhodnutí přijatá na evropské úrovni, a dále strach z nezastavitelnosti a neřízenosti integračního procesu. Zde Leconte jako příklad uvádí britské protesty vůči plánu vývoje měnové unie, který počítal s automatickým „přeléváním“ do dalších etap, i přesto, že národní zákonodárci v podstatě neměli šanci tento proces hodnotit, dohlížet anebo dokonce pozastavit (Leconte 2010: 56).

Další dimenze může nést označení ekonomická (Pelinka ji označuje jako *economic* Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 27, Leconte jako *utilitarian*⁵ Leconte 2010: 46) a týká se debaty nad ekonomickým nastavením EU, zejména levicová euroskeptická kritika tohoto anti-globalistického směru míří totiž právě proti neoliberalistické integraci a uspořádání Unie (Milardović in Arató, Kaniok 2009: 27). Konkrétnějším ohniskem sporů je pak otázka spravedlnosti redistributivního systému EU. Právě v této dimenzi je výrazný vliv posledních rozšíření, která naprosto změnila systém přerozdělování finančních prostředků plynoucích jednotlivým členským státům ze společného rozpočtu a jedná se tak proto o dimenzi, o kterou se opírají zejména euroskeptici ze „starých“ členských zemí. Vlivem tzv. východního

⁵ Leconte považuje utilitarian dimenzi za přímé synonymum k ekonomické dimenzi, staví tedy na ekonomických ziscích a důsledků přerozdělování (Leconte 2010: 46).

rozšíření byla totiž většina finančních prostředků zacílena východním směrem a původní členové na tomto rozšíření finančně trátili, dokonce se mohlo stát, že se ze států, které byly čistými příjemci (z evropského rozpočtu dostávaly více, než do něj přispívaly) mohli stát čistí plátcí. Vstup těchto chudších zemí do EU výrazně snížil průměr HDP/c a začaly se ozývat hlasy vystupující proti dotování rozvoje zaostalejších částí EU na úkor vlastních národních rozpočtů. Konkrétní akcí zaměřenou proti tomuto jevu byl například dopis poslaný v roce 2003 prezidentem Francie a premiéry Německa, Nizozemska, Švédska, Velké Británie a Rakouska šéfovi Evropské komise, který navrhoval podstatně snížit výdaje ze společné pokladny, a to na 1% HNP EU (Stuchlík 2003). Právě fakt, že jedním z významných rozpočtových výdajů Francie a Německa byly (a jsou) i jejich platby do společné evropské kasy, se stal i hlavním proti argumentem těchto zemí vůči kárání za jejich rozpočtové deficity v té době. Chování nesoucí označení „*boat is full*“ tak demonstruje pocit, že vlastní zájmy jsou ohroženy přibývajícím počtem ekonomicky slabých aktérů a nezájmu další takové aktéry „v lodi“ mít (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 27-29). Itálie dokonce vyhrožovala zamítnutím celého rozšíření z důvodu vlastního zaostalého Jihu, v Nizozemí zase projevovaný nesouhlas vůči dalšímu rozšíření odrážel nesouhlas a vyřizování si účtů obyvatel s domácí politickou garniturou. Podobně vzorce chování se vyskytovaly i ve Francii. Motivy tedy byly různé, všeobecně ovšem myšlenka vrácení distributivních politik (například Společné zemědělské politiky nebo strukturálních fondů) na národní úroveň zaznamenala od 90. let opět větší ohlas než v počátcích integračního procesu. Druhým bodem reprezentujícím rozpory v rámci ekonomické dimenze je problematika Evropské měnové unie (EMU). Zhruba mezi roky 1991-1993 prošla (nejen) Evropa hospodářskou recesí, a proto Maastrichtská kritéria formulovaná v právě v roce 1993, která si kladla za cíl stabilizaci a udržení úrovně cen i přes vstup nových států do eurozóny. Tato čtyři, resp. pět pravidel⁶, pokud kritérium fiskální stability rozdělíme na dvě zvláštní položky týkající veřejného dluhu a státního rozpočtu, znamenala v praxi především nepopulární škrtání, které bylo o to bolestivější po prodělané recesi. Evropská unie se tak často pro veřejnost stávala symbolem vynucených úsporných opatření, což poškodilo představu evropské integrace jako *win-win* procesu. Lidé tak počali

⁶ V plném znění dostupná na: Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:cs:PDF> (6.2.2013)

vnímat domácí politickou reprezentaci jako jedinou, která může poskytovat sociální jistoty atd. Přechod na společnou měnu, euro, navíc nesl riziko inflace a často i stížnosti na podhodnocení domácích měn před vstupem do Evropského mechanismu směnných kurzů (ERM), příklad tohoto domnělého podhodnocení byl rozruch kolem zafixování guldenu v Nizozemí. Závěrem ještě další příklad, který nepodpořil vnímání ekonomického nastavení EU jako spravedlivého, kterým je fakt, že nedocházelo k dodržování pravidla uvalování finančních sankcí na země, které nebudou dodržovat zásady „zdravého hospodaření“ uvedené v rámci Paktu stability a růstu. Tato pravidla v minulosti porušily i takové země jako Francie a Německo, z výsledků jejich rozpočtových politik však přesto nebyl ani po deseti letech vyvozen žádný důsledek. Vyvarovat se tak pocitu, že jde jen o pravidla, která platí „na papíře“, ale reálně nemají na národní hospodářství žádný dopad, bylo pro členské státy (obzvláště pro ty menší, které i za cenu nepříjemných úsporných opatření hlídaly své rozpočty) velmi těžké⁷. Tento pocit pak dále nabral na intenzitě v roce 2004 po odhalení a přiznání falšování údajů Řeků o své ekonomice. Dluhová krize, která je současně pravděpodobně nejviditelnějším problémem eurozóny, je tak „vodou na mlýn“ všem euroskeptikům, kteří využívají vypjaté atmosféry mezi členskými státy a neochoty půjčovat Řecku další finanční prostředky v době krize, atmosféra *win-win* procesu je dnes, zdá se, absolutně neaktuálním tématem⁸. Krize a její důsledek v podobě vytrácení se podpory a nadšení pro integraci je tak jsou ukázkovým příkladem *spill-back* efektu, který sice není všudepřítomný a plošný, nicméně v dnešní Evropské unii má velmi silnou pozici.

⁷ Stejně jako nebylo sankcionováno Portugalsko v roce 2000, nedopadly důsledky Paktu ani na žádný stát v roce 2002. Následoval zmiňovaný případ Francie a Německa v roce 2003, který ukázal, že Pakt je spíše nefunkční a je třeba ho revidovat. Pokud nyní dojde ke „zjištění nadměrného schodku, vydá Rada doporučení pro dotčený členský stát a stanoví lhůty pro přijetí účinných nápravných opatření. Jestliže členský stát doporučení nedodrží, může Rada rozhodnout o přechodu k dalšímu kroku, přičemž poslední možností je uložení finančních sankcí“ (Evropská Komise 2012). Možnost uvalení finančních sankcí platí jen pro členy eurozóny.

⁸ Existují i výjimky z tohoto pravidla, nejviditelnější je pravděpodobně skupina pobaltských republik, které jsou i dnes velkými zastánci integrace. Důkazem může být například reálný zájem o zavedení eura v Lotyšsku či kontinuální snaha skandinávských států propagovat povědomí o evropské integraci jako o *win-win* procesu.

O něco méně hmatatelná, ale o to více citlivá jsou témata spadající do dimenze kulturní, Leconte zvláště vyčleňuje ještě dimenzi hodnotovou (*value-based*). Pokud začneme od nejobecnějšího a zároveň nejrazantnějšího euroskeptického postřehu týkajícího se Evropy jako kulturního celku, pak je to názor, že Evropa takovým celkem vlastně není a nikdy nebyla. Podle této teorie nedisponují evropské země společnou historií, nesdílí nadšení z evropské integrace, kterou považuje za umělý byrokratický pokus jak unifikovat nevyhnutelnou diverzitu Evropy (Leconte 2010: 61-62). Nejchoulostivější součástí této dimenze je zřejmě náboženská otázka, a to z několika důvodů. Jednak zde narážíme na rozpor mezi křesťanstvím a islámem, který symbolicky představuje otázka (ne)přistoupení Turecka do EU. I když v dnešní době není tato řešení této otázky na pořadu dne, stále zůstává nedořešenou a také záměrně mlženou. Turecko má statut kandidátské země již od roku 1999. Když v roce 2005 začala s Tureckem probíhat oficiální přístupová jednání, ukázal Eurobarometr rekordně nízkou podporu jeho přijetí mezi členské státy EU (Oudenaren 2005: 387). Důsledek tureckého členství, kterým by byl volný přístup tureckého obyvatelstva ke všem svobodám jednotného evropského trhu provokuje emocionální diskuzi o ceně tureckého členství, imigraci a islámu (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 30). Islám je v tomto případě viděn jako hrozba jednak z důvodu tradice náboženského fundamentalismu, ale i jako hrozba pro pozici křesťanství, a to i přesto, že Evropská unie a náboženství je celkově špatně uchopitelným tématem. Stačí si vybavit problémy kolem textu preambule Evropské ústavní smlouvy, která měla původně obsahovat odkaz na společné křesťanské dědictví a je jasné, že ani postavení křesťanství v zemích EU nemá jednoznačnou pozici. Jak ovšem Leconte poukazuje, s přístupem Řecka, Bulharska, Rumunska a potenciálně otevřeným dveřím pro Bosnu a Hercegovinu a Albánii má EU k náboženské jednotě už dnes daleko, neboť kromě různých variant křesťanství (od původní převahy katolictví, došlo s rozšiřováním EU k posílení protestantismu) vykazuje ortodoxní prvky a potenciálně tedy i islám (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 30). Pozice multikulturalismu v EU je opomíjeným, leč všudypřítomným tématem, které je třeba začít výrazněji pojmenovávat a řešit. Euroskepticismus založen na kulturní dimenzi by mohla mít největší zastoupení právě ve zkoumané Velké Británii, neboť i problém nedůvěry vůči ostatním státům, ať už se týká nastavení státních institucí, soudnictví

či sociálního státu, je kulturní překážkou, stejně jako eurocentrické či státocentrické⁹ postoje Evropy a členských zemí (Leconte 2010: 65).

Rozdílné hodnotové systémy pak způsobují diskuze nad tématy, jako potraty, rozvody, práva menšin, práva jednotlivců apod. Protože zasahují do podstaty uspořádání národních společností, strach ze *spill-over* efektu způsobuje, že úprava těchto témat buď nenáleží do legislativy EU (např. potraty) a pokud ano, jsou stále rozhodována kvalifikovanou většinou, ne jednomyslně (Leconte 2010: 57-59). I tak samozřejmá věc jako společné deklarování lidských práv v demokratických zemích se následně může stát problematickou, což demonstrovaly komplikace kolem přijetí Charty základních práv Evropské Unie (nazývané také Listina základních práv Evropské unie)¹⁰. Ne náhodou to byla opět Velká Británie, která si vyjednala *opt-out* režim z tohoto dokumentu.¹¹

Literatura zaměřená na růst euroskepticismu často zdůrazňuje problematiku názorů elit a „ne-elit“, dimenze elity versus obyvatelstvo (případně tzv. vertikální dimenze) by tak mohla reprezentovat konflikty pramenící z odlišného postavení jedinců na pomyslném společenském žebříčku. Právě ke konci devadesátých let se mezera mezi eurooptimistickým vnímáním elit, které jsou definovány jako politické, administrativní, socio-ekonomické, mediální i kulturní s vyšším vzděláním a vyšším zájmem o politické dění, a europesimistickým vnímáním evropské integrace ne-elitami rozšířila (Hooghe, Marks in Pelinka 2009: 21). Tato mezera ve vnímání benefitů členství v EU poskytla velkou příležitost pro populistickou rétoriku a svalování viny za „všechna zla“ na Komisi a Radu ministrů, na které nemají opoziční politické strany žádný vliv.

⁹ Leconte uvádí příklad germanofobie a frankofobie ve Velké Británii či germanofobie ve Francii, která je stále zakořeněná v některých (ne příliš objektivních) euroskeptických projevech (Leconte 2010: 65-66).

¹⁰ Tato Charta je dnes součástí Lisabonské smlouvy.

¹¹ Později byla Británie následována Polskem a Českou republikou tím, že se připojily k Protokolu o uplatňování Listiny základních práv EU. Ten zpřesňuje interpretaci Listiny ve vztahu k vnitrostátním soudům a právním řádům členských zemí. Prostřednictvím Lisabonské smlouvy se Listina stala součástí primárního práva EU.

Někteří autoři přichází i se specifitějšími dimenzemi jako je například dimenze „stará versus nová Evropa“, specificky zacílená na vývoj euroskepticismu v postkomunistických zemích. Milardovic zde cituje Bronisława Geremka, který považuje ideu „znovusjednocení“, se kterou většina postkomunistických zemí v letech 2004 a 2007 pyšně vstupovala do EU, za velké nedorozumění. Na vině je především rozdílná motivace původních členů a států „východního rozšíření“. Můžeme si domyslet, že pro občany střední a východní Evropy měly koncepty jako „Evropa“ či „návrat do Evropy“ skutečně rozdílný význam. Zatímco zakládající členské státy vstupovaly do integračního procesu po válce motivovány především prevencí nacionalismu a ekonomickou obnovou, která by vyloučila další obdobný konflikt, skupina států reprezentující rozšíření v 21. století chtěla kromě ekonomických benefitů spíše potvrdit a garantovat svou státnost, definitivně zapomenout období ruské nadvlády a oficiálně tak demonstrovat svůj příklon k Západu. Zpočátku téměř nepřítomný euroskepticismus se pak projevil o to silněji po pár letech vystřízlivění z nereálných představ o téměř okamžitých přínosech členství (Pelinka 2009: 24-26).

1.3 Euroskepticismus jako cleavage či ideologie

Podle zakladatelů teorie *cleavages* Lipseta and Rokkana (1967), vychází tyto štěpné linie, které formují podobu daného stranického systému, ze společenských konfliktů doprovázející dlouhodobé historické procesy. Tyto konflikty vytvářejí sounáležitost mezi skupinami voličů a politickými stranami, které reprezentují jejich zájmy (Strmiska 2005: 25). Tato definice je opět platná především pro západní Evropu, neboť štěpné linie v postsovětském prostoru jsou specifické vzhled k pokřivenému vývoji stranického systému po druhé světové válce.

Většina studií argumentuje, že pohled na Evropskou unii je do velké míry ovlivněn umístěním v rámci pravo-levého spektra a že téma Evropské unie není dostatečně zakořeněné, dlouhodobě rozporuplné a především že může být „pohlčeno“ rozporem pravice-levice. Ladrech je jedním z těchto autorů, který vysvětluje, že problematika EU může být systematickým způsobem zkoumána jen tehdy, pokud je zasazena do ideologických základů stranických rodin (Ladrech in Conti 2003: 7). Conti shrnuje pro a proti (autory), kteří polemizují s tím, jestli je pohled na evropskou integraci možno považovat za novou cleavage; převažujícím názorem je, že nikoliv, neboť nesplňuje náležitosti cleavage, jedná se pouze o další z problematik (*issue*), které ale lze vyřešit (tzn., můžeme očekávat postoj dané politické

strany) podle již existujících cleavagí (Conti 2003: 4-6) a stojí tak kvalitativně níže než skutečná cleavage.

Stejně tak můžeme vyvodit z většiny studií zabývajících se podstatou euroskepticismu, že není koherentní politickou ideologií, ale spíše obsahuje její prvky. Přesněji můžeme tvrdit, že euroskepticismus je elementem dnešních politických ideologií, a to napříč ideologickým spektrem. Milardović uvádí příklad od radikální levice, přes neoliberaly a neokonzervativce až po radikální populistickou pravici, nahlíží na euroskepticismus jako na platformu, která se formuje na pozadí konfliktní linie integrace X ne-integrace, modernismus X antimodernismus (Milardović in Arató, Kaniok 2009: 42). Velmi obecně můžeme tvrdit, že euroskepticismus je reakcí právě na globalizaci a vlnu modernismu, jak je již z označení tohoto souboru myšlenek patrné. Nick Sitter, další z autorů věnující se euroskepticismu, vnímá antievropské nálady jako tzv. opoziční politiku (*politics of opposition*), která je v podstatě strategií opozičních politických stran vůči vládnoucím stranám. V případě, že je vláda orientována spíše proevropsky, zaujímají tyto opoziční strany záměrně euroskeptické postoje, nikoliv z přesvědčení, ale jako součást taktiky, politického boje a vymezení se vůči stranám, které jsou aktuálně u moci (Sitter 2002: 3, 5). Právě Velká Británie se v tomto případě teoriím dost vymyká, což dokáží následující kapitoly. Pro začátek stačí uvést příklad, který demonstruje „nepřizpůsobivost“ Velké Británie těmto trendům, a sice příslib nynější konzervativní vlády o budoucím referendu ohledně nově vyjednaných podmínek s EU, na základě kterého by Británie mohla z Unie i vystoupit. Přestože se jedná o vládní a mainstreamovou politickou stranu, nevykazují konzervativci výrazné známky vstřícných nálad vůči Evropě. Tyto zvláštnosti, stejně jako diskuzi o tom, zda se jedná o strategický prvek stranické soutěže či reálné přesvědčení o nutnosti tohoto kroku, uvedou kapitoly 4 a 5 spolu s dalšími konkrétními příklady euroskeptických postojů britských politických stran.

Z toho jasně vyplývá, že euroskepticismus je v této teorii spíše „tématem“, „politikem“ či dokonce jen „nástrojem vymezení se“, rozhodně však nemůže být pokládán za samostatnou cleavage.

2 Velká Británie, evropská integrace a euroskepticismus

Problematický vztah Velké Británie k evropské integraci a jejímu ztělesnění v podobě Evropské unie je zřejmý již od samého uvedení této myšlenky do praxe. Představuje velké a rozporuplné téma moderní britské politiky. Komplikovanost tohoto vztahu se nejprve projevovala odmítáním přistoupení k evropskému projektu, dále vytvářením vlastních struktur jako byl *European Free Trade Area* (EFTA), který by suploval především ekonomické výhody Evropského společenství (ES), a konečně hlavně emotivními debatami spuštěnými již první žádostí o přistoupení k šestici zakládajících států ES zaslanou Macmillanovou vládou v roce 1961. Do dnes je Británie státem, který je považován za jednoho z neklíčovějších, ale zároveň i nejproblematičtějších členů EU, neboť euroskeptické postoje jsou zde tradičně silné a dlouhodobě prokazatelné. Identita obyvatel Velké Británie se velmi málo překrývá s identitou evropskou. Geopolitická transformace, kterou Británie prošla během 20. století, vyústila ve změny a rozpory, se kterými se britská identita pravděpodobně nevypořádala dodnes. Stát, který kdysi býval koloniální velmocí, ekonomicky více než soběstačný, stát, který si diktoval „pravidla hry“, najednou na počátku nového století přichází o svou výsadní pozici. Zejména po druhé světové válce má problémy zajistit potřeby svých vlastních obyvatel, politicky se prosadit mezi staro-novými velkými evropskými hráči – Německem a Francií a celkově se vyrovnat s procesy modernizace a globalizace. Chris Gifford uvádí, že tato změna vytvořila krizi kolektivní identity britských politických institucí a občanské společnosti, která se projevuje právě vysokou mírou současného euroskepticismu (Gifford 2008: 1). Tvrdí, že Británie byla záměrně „učiněna“ euroskeptickou převážně z populistických důvodů, jak text dále vysvětlí.

Tendence, že mainstreamové politické strany se přeorientují z pro-evropského smýšlení k anti-evropským postojům, je v Evropě obtížně pozorovatelná. V naprosté většině případů převládá opačný trend, tj. že mainstreamové strany upouští od svých euroskeptických postojů a stávají se vůči Unii smířlivější. Británie je ovšem jednou z mála zemí, kde lze opravdu vysledovat první popisovanou tendenci, tedy konkrétně nekonzistentní chování *Labour* i *Conservative Party* (Topaloff 2012: 105). Právě změny postojů hlavních politických stran spojené s velmi vyhraněnými stanovisky okrajových politických stran neposkytují příliš vhodné prostředí pro formování stabilních a už vůbec ne vstřícných názorů na projekt evropské integrace, i z toho důvodu je britský euroskepticismus obtížně definovatelný a ve

většině literatury je považován za svébytný případ. Je pravdou, že ve Velké Británii je prokazatelná nižší (i když oscilující) míra podpory evropské integraci, což je viditelné například z výsledků Eurobarometru a srovnání s dalšími „starými“ členskými zeměmi. Při vstupu do Společenství hodnotilo ES jako dobré či prospěšné 31% dotazovaných, v roce 1983 to bylo 32%, toto procento zůstávalo téměř stejné i po celá 90. léta a pro ilustraci novějších postojů dnešních Britů uvedme, že v roce 2002 toto číslo opět dosáhlo jen 32%, v roce 2007 se vyšplhalo na 39%, ovšem v roce 2010 považovalo členství v EU za prospěšné jen 29% dotázaných Britů a v posledních dvou letech již Eurobarometr tuto otázku nezahrnoval do svého průzkumu a soustředil se víc na otázky týkající se ekonomické krize a budoucího směřování EU (Evropská Komise 2012). V těchto shodných průzkumech vykazovala Francie zhruba o 20 procentních bodů vyšší hodnoty (52% v roce 2007, 47% v roce 1999 i 2002 nebo 51% v roce 1981), stejně tak Německo, ještě o dalších 10 procentních bodů se pohybuje současně vstupující Dánsko (66% v roce 2007, 60% v roce 2002 nebo 62% v roce 1999), Británie se pohybuje v podstatě od svého vstupu do Společenství i výrazně pod úrovní evropského průměru (Evropská Komise 2012), její veřejný euroskepticismus je tedy nejen identifikovatelný u politických stran, který je primárně zkoumán touto prací, ale i ve veřejném prostoru. Ještě prokazatelnější je odmítání jednotné měny, Baker nazývá tyto postoje *soft* euroskeptickými (viz další text, kapitola 3.1). V průběhu britského členství jsou definovány čtyři základní období britského euroskepticismu. První začíná koncem druhé světové války a končí přijetím Velké Británie do Evropského společenství. Baker také tvrdí, že počátek tohoto období se vyznačoval výraznou shodou mezi politickou elitou, a to v tom smyslu, že euroskepticismus byl běžným a rozšířeným pohledem na integraci, tato homogenita se však do roku 1972 vytratila (Baker 2008: 93). Následující kapitola upřesní, jaké byly pozice jednotlivých politických stran a potvrdí toto Bakerovo tvrzení, přestože více naznačí různorodost stranických postojů a především frakcí uvnitř těchto stran. I v úplných počátcích integračního procesu se totiž vyskytovali zastánci takové budoucnosti, například skupinka „Štrasburských Toryů“ (viz kapitoly 4.2 a 4.3). Druhé význačné období trvající ovšem jen od roku 1973 do uskutečnění referenda v roce 1975 již bylo typické silnými názorovými přestřelkami. Převažující motivací dalšího britského členství v ES byly především ekonomické faktory a po vyjednání nových britských podmínek členství (přestože další text zmíní, že šlo o spíše symbolické změny) byly hlasy euroskeptiků přehlušeny ve prospěch pokračující britské účasti na dalším integrování Evropy. Třetí období ohraničené roky 1975 a

1988 považuje Baker za signifikantní proto, že euroskepticismus se podle něj stává více a více skrytým tématem britské politiky. Od konce 80. let, což je období, od kterého datuje poslední a aktuální fázi britského euroskepticismu, naopak považuje euroskepticismus za jedno ze stěžejních témat, podle kterého lze zkoumat nastavení moderní britské politické scény i voleb. Za charakteristické prvky považuje vzrůstající míru euroskepticismu v rámci Konzervativní strany související hlavně s otázkami suverenity, identity a čím dál vyšší míry propojování. Zkoumání aktuálních podmínek také odhalí, že ekonomické problémy Evropy hrají svou významnou roli v aktuálním konzervativním diskurzu a konzervativci tak apelují především na fungující Jednotný vnitřní trh, odmítání eura či nedostatečnou evropskou konkurenceschopnost. Baker dále uvádí trend nárůstu malých euroskeptických stran i „nový druh“ *soft* euroskeptiků, kteří sice vystupují primárně jako podporovatelé Evropské unie, ovšem v oblasti monetární politiky stojí jednoznačně proti přijetí společné měny (Baker et al. 2008: 94).

Pokud má tato práce shrnout obecné názory dostupné a zkoumané literatury na příčiny britského euroskepticismu, dá se konstatovat, že tři hlavní skupiny faktorů jsou historické a geopolitické odlišnosti, vývoj uvnitř dvou hlavních politických stran a populismus nebo strategie. Tyto skupiny byly vytvořeny pro účely této práce na základě syntézy článků a kapitol věnovaných obecně euroskepticismu v Británii ve zkoumané literatuře.

2.1 Historické a geopolitické odlišnosti

Logickým a často také prvním zřetelným důvodem deklarované výjimečnosti britského euroskepticismu je sama britská jedinečnost z hlediska historického, geografického, institucionálního apod. Přestože tyto důvody jistě nejsou samy o sobě zodpovědné za míru a hloubku euroskepticismu v Británii, můžou odrážet určité predispozice pro pocit jedinečnosti, odlišnosti a zvláštnosti politického i společenského zřízení v porovnání se státy kontinentální Evropy.

Fakt, že se jedná o ostrovní stát, může být prvním znakem, který podporuje britský izolacionismus, se kterým souvisí jedinečná námořní síla, kterou Británie bývala a která sehrála důležitou roli například v době druhé světové války, na jejímž vítězství měla Británie rozhodující podíl a v rámci evropských států byla vnímána jako rozhodující vítězná velmoc. Po skončení válečného konfliktu byla Británie (nebo to tak alespoň vnímala) v odlišné

geopolitické situaci v porovnání s pevninskou částí Evropy. Tyto státy viděly evropskou integraci jako jedné východisko, řešení i prevenci vůči dalším takovým konfliktům do budoucna a později i jako nástroj ekonomické prosperity, zatímco Británie měla další „želízka v ohni“, ať už se jednalo o zvláštní vztah s USA nebo propojení se státy *Commonwealthu* (Spiering 2005: 137). Několik dalších ojedinělých historických zkušeností jako je doba koloniální nadvlády, historický závazek politických elit k liberálnímu obchodu či ekonomická hegemonie v 19. století jistě posílily obraz Británie jako samostatné osobité státní jednotky. Baker shrnuje, že všechny tyto aspekty se staly klíčovými pro uvažování britských politických elit i britských euroskeptiků, když definovali a definují Británii a její postoje spíše v globálním než evropském měřítku. To může být dnes zřetelné například v otázce obrany, ve které se euroskeptikové přiklání ke globálnímu řešení spoléhající se na spolupráci se Spojenými státy americkými, případně mezinárodními organizacemi, ovšem odmítají budování evropských obranných kapacit (viz kapitola 4.2).

Velmi výraznou odlišností, která se v euroskeptickém diskurzu výrazně prosazuje i dnes, je tradice politické ekonomie založené na volném obchodu, kapitalismu a minimálních státních zásazích. Británie byla historicky prvním industrializovaným státem a položila základy dnešní moderní výroby, organizace společnosti a politického života i životního stylu celkově. Britský průmysl, obchod a finančnictví se staly neodmyslitelnými stavebními kameny britské ekonomiky a tento kapitalistický anglosaský model založený na volném vnitřním trhu s minimálním státním dohledem byl vnímán jako ideální. Pokud je dnes slyšet z řad konzervativců kritika evropské integrace vychází primárně právě z požadavků na deregulaci, plnou funkčnost Jednotného vnitřního trhu, odmítání protekcionismu a konečně i odmítání jednotné měny v celé Evropě za každou cenu (viz kapitoly 4.2 a 5). Činnost Evropské unie je tak často euroskeptiky vnímána jako vnucování „cizího“ ekonomického modelu, který poškozují britskou konkurenceschopnost na mezinárodních trzích (Baker 2008: 110).

Kromě ekonomických specifik můžeme uvést zajímavou tezi o vytvoření tzv. „smyšlené komunity“ (Anderson in Baker 2008: 110), která je založena na náboženské a kulturní odlišnosti spočívající především v rozdílech mezi britskou protestantsko-anglikánskou a evropskou katolickou tradicí. Historie britských institucí a zvyklostí stará více než 700 let symbolizuje britskou nezávislost, svobodu a demokratický vývoj. S tím také

souvisí diskutovaná odlišnost britské identity a dokonce její poválečná krize spojená se ztrátou výsadního postavení ve světovém systému. S rekordně nízkým procentem Britů cítících se jako Evropani a stavějících své evropské občanství na roveň britskému hovoří mnoho autorů o zvláštní britské hrdosti (*British pride*) a definováním národní identity prostřednictvím vymezování se vůči „zbytku Evropy“, což v dalších evropských zemích postrádá smysl a neužívá se (Spiering 2005: 143-145). Vyšší počet Britů (v porovnání s jinými „starými“ členskými zeměmi) si také myslí, že členství v EU a evropská identita ohrožuje jejich identitu britskou (Evropská Komise 2012).

Závěrem se hodí zdůraznit výjimečnost institucionální základny britského politického systému. „Westminsterský model také přispívá k britskému euroskepticismu. Historicky centralizovaný a unitární britský stát, většinový volební systém a s tím spojený stranický systém a politická kultura založené na soupeření představují naprosto odlišný, a pro mnohé euroskeptiky nadřazený, přístup k organizaci politického prostoru od evropského *communautaire* přístupu vycházejícího z koalic, kompromisu a spolupráce“ (Wilks in Baker 2008: 110). Zde je ovšem na místě zmínit devoluci probíhající v Británii i velmi pozvolnou přesto pozorovatelnou nižší koncentrovanost přítomnosti pouze dvou hlavních politických stran v Parlamentu. Liberálové, ale i menší regionální či protestní strany (viz UKIP v kapitole 4.4) získaly v posledních letech poměrně slušnou voličskou podporu, i když především je to stále pravda pro volby do Skotského parlamentu¹² nebo Evropského parlamentu¹³, celkově je ovšem centralizovanost Velké Británie v 21. století spíše narušována. Blíže je nutné popsat účinky volebního systému užívaného pro volby do parlamentu. Většinový systém *first-past-the-post*¹⁴, který nahrává masovým politickým stranám s koncentrovaným geografickým

¹² Volí se systémem AMS (Additional Member System), což je smíšený volební systém s dvěma typy mandátů – přímým a regionálním, do češtiny se většinou překládá jako systém dodatečného mandátu (Chytilík et al 2009: 247).

¹³ Od voleb 1999 je zaveden poměrný volební systém s 12 regionálními kandidátkami (12 volebních obvodů), počet kandidátů je politickým stranám přidělen na základě podílu hlasů v daném regionu (Europarl 2013).

¹⁴ Jedná se o většinový volební systém, který se používá v jednomandátových obvodech. Pro získání mandátu v tomto obvodu postačuje relativní většina hlasů (Chytilík et al. 2009: 26).

zastoupením. Je proto logické, že i euroskeptikové mají větší šanci prorazit a prosadit své názory v rámci takových politických stran. Pokud budeme uvažovat ideologické rozpětí těchto stran, dojdeme k závěru, že většinový volební systém je nutí k názorové pestrosti (množství frakcí uvnitř politických stran) a je úkolem předsedy strany šířku tohoto spektra korigovat a udržet jednotu politické strany (zejména navenek).

2.2 Vývoj uvnitř politických stran

Nejen předchozí predispozice zabudované v britském politickém systému a vycházející z historie jsou určující pro britský euroskepticismus. Pro poskytnutí komplexnější reality je třeba se také zaměřit na dynamičtější a politické realitě bližší faktory, které vysvětlují i změny v prioritách a postojích dvou hlavních politických stran. Jedná se tedy o vnitřní i vnější faktory působící na politické strany, které jim následně přizpůsobují své chování. V zásadě můžeme shrnout Bakerovo uvažování konstatováním, že vnější faktory zahrnují především změnu směřování ES/EU a změnu geopolitických podmínek. Typickým příkladem je postupná reorientace evropského integračního procesu ze společenství založeného na jednotném trhu na politickou a ekonomickou unii, což byla klíčová negativní změna pro konzervativce. Obrana národní suverenity a národního státu byly centrální body konzervativní ideologie, které byly najednou „novou Evropou“ ohrožovány (Baker et al. 2008: 111). Tento ideologický rozpor vyvíjel nátlak na přehodnocování postoje vůči ES/EU. Přestože sousloví politická unie je i dnes používáno spíše opatrně, trend užšího propojování v budoucí Unii je předvídatelný, a tak i dnes je hlubší integrace Británie odmítanou představou v rámci Konzervativní strany. Podobně je na tom jakákoliv zmínka o federalizaci či protekcionismu v rámci Evropské unie, která je v rozporu s konzervativními hodnotami vystavěnými na nízkých daních a státních výdajích, deregulaci, privatizaci a uchování národního státu jako garanta národní identity a nezávislosti. Co se týče geopolitických změn, konec studené války a jeho vliv na vnímání Evropské unie Velkou Británií, a opět zejména Konzervativní stranou. V době studenoválečného konfliktu bylo totiž Společenství symbolem společenství demokratických států stojících v opozici vůči komunistické ideologii. Po roce 1989 tak byla znovu otevřena otázka obrany a politicko-vojenských spojení (Baker et al. 2008: 112). Již výše byl zmíněn odmítavý postoj konzervativců k budování společné evropské obrany, i labouristé, přestože oficiálně deklarují vůli k jejímu budování, se ovšem v rozhodujících momentech prozatím spíše klonili k partnerství s USA. Vojenské závazky

vůči EU jsou euroskeptiky vnímány jako omezování národní suverenity a ohrožování svobody rozhodování. Vnitřní změny jsou hůře zkoumatelné, neboť se jedná o pohyby, vznik a sílu frakcí, názory poslanců či efektivitu jednání předsedy uvnitř politických stran a veškerý nesoulad se strany samozřejmě snaží zakrývat a neničit tak jednotnost a konzistentnost politik prezentovaných veřejnosti. Jejich význam je ovšem stejný, ne-li větší v porovnání s vnějšími faktory, neboť jde o uchování politické strany jako takové a jejího podílu na moci. Baker uvádí příklad *Labour Party* v 90. letech, kdy se objevuje prokazatelně klesající ochota vyjadřovat se negativně vůči evropské integraci mezi labouristickými poslanci a navíc je evropské směřování Británie podporováno odbory – tradičními spojenci labouristů, kteří i díky svému právu veta při formulování stranických politik museli být vnímány (Baker 2008: 114).

Kromě ideologických neshod a vnějších geopolitických vlivů může v rámci politické soutěže plnit euroskepticismus i roli užitečného prostředku v boji proti soupeřící politické straně. Ideálním prostředím by mohla být právě Velká Británie, kde se hlavní souboj odehrává jen mezi dvěma politickými stranami (dvojím politickým program a směřováním). Tato teze tedy spočívá na střídavém přijímání a odmítání euroskepticismu v závislosti na postoji druhé strany, typicky se proti vládní straně vyhraňuje strana opoziční, která si může dovolit ostřejší rétoriku a tímto způsobem dostává příležitost nejen odlišovat se, ale i kritizovat vládní kroky. Podstata tohoto nástroje politické soutěže už byla zpracována již i v akademickém prostředí jako koncept *politics of opposition* a v této práci bude podrobněji představena v typologii Nicka Sittera v kapitole 3.3. Přestože dále zjistíme, že pro Británii tento vzorec v průběhu času ne vždy platil, prvky vymezování se vůči soupeři jsou v britském politickém systému zaznamenatelné. V době Delorova předsednictví, například, sloužil sociální program propagovaný Evropským společenstvím jako legitimní spojenec labouristů v napadání konzervativního kapitalismu (Baker et al. 2008: 113). Aktuálně využívá Konzervativní strana ochoty labouristů přijmout v budoucnosti euro jako prostředku k obviňování Labouristické strany z ohrožování britské suverenity a národních zájmů.

2.3 Populismus

Britský euroskepticismus nemůže být vysvětlován pouze strategií politických stran, zejména opoziční strany ani politikou „izolacionismu“ a britskou výjimečností, hlavním důvodem je podle Gifforda strukturální krize uvnitř stranického systému (Gifford 2008: 7) a

úmysl i zájem maskovat ji. Gifford tvrdí, že euroskepticismus byl v Británii přítomen od počátku poválečného období a sloužil jako „zástěrka“ pro skrytí neschopnosti britského státu modernizovat se. Gifford vychází z myšlenky, že Británie vznikla jako tradiční imperiální centralizovaný národní stát a v poválečném období nebyla schopná a ani ochotná přizpůsobit se trendům jakými byly přesun k regionálnímu vládnutí, post-národnímu politickému společenství či ekonomicko-politická modernizace nazývaná *fordismem* (Gifford 2008: 15). Deziluze se stranickým systémem založených na dvou hlavních politických stranách kulminovala v 70. letech. Tuto nespokojenost označuje Gifford právě jako post-imperiální strukturální krizi britského stranického systému, která byla charakteristická klesající legitimitou tradičních elit, odklonem od tradičních vzorců chování a nestálostí voličů a intenzivnějším vytvářením frakcí uvnitř hlavních politických stran (Gifford 2008: 9). Populismus, jehož prvotním cílem je apelovat na „lid“, byl podle Gifforda záměrně reflektován při konstruování *thatcherismu* a *New Labour*, aby představovaly alternativu a vyhranění se vůči tradičním politickým stranám, které údajně reprezentovaly. Cílem těchto hnutí bylo ale spíše překročit a zmírnit roli stran, ze kterých vycházely (Gifford 2008: 9). Neboť koncept populismu je založen i na vymezení se „lidu“ vůči „těm druhým/ostatním“, sloužila „Evropa“ a konkrétně evropský integrační projekt jako ideální entita, vůči které mohly politické elity protestovat a o kterou mohly nadále opírat národní mýtus o zvláštní britské politické identitě (Gifford 2008: 10). Post-imperiální krize v britské politice způsobila její strukturální náchylnost k populistické politice a právě populistické prosazování euroskepticismu bylo podle Gifforda jejím výrazným projevem. „Členství v ES nemohlo být debatováno bez připomínání „národu“ a „lidu“, Evropa byla euroskeptickými silami přetvořena na „ty druhé“ co se týče politické identity a zájmů“ (Gifford 2008: 11). Můžeme tedy shrnout, že prostřednictvím tohoto přístupu byl integrační projekt hodnocen jako hrozba pro britské zájmy, společnost a další vývoj národa jako takového.

O něco méně důrazné je Giffordovo zaměření na fundamentální změny v postojích vůči integraci a ES/EU, v podstatě je z textu zřejmé, že je příliš neuznává. Vyvrací například labouristickou změnu postoje pro-evropským směrem znatelnou od 90. let a zejména s nástupem Tonyho Blaira, když prosazuje názor, že pod jeho vedením strana upustila od pro-evropských pozic moderních labouristů a uchovala tak problémy nedostatečné legitimacy Británie v Evropě. V reálné politice se distancovala od dalšího prohlubování integrace, jednotné měny a nebyla ochotná veřejně diskutovat evropská témata prostřednictvím

referenda. Gifford tvrdí, že ani v tomto období vlastně nešlo o nic jiného, než o upevňování britské politicko-ekonomické i identitární jedinečnosti a sledování „anglo-evropského“ projektu, který usiloval o přetvoření Evropské unie podle britských požadavků, nikoliv naopak (Gifford 2008: 139). Tato práce si dovolí s tímto názorem polemizovat a považovat ho za příliš jednostranný, v dalších kapitolách proto uvede několik příkladů, které naznačují spíše opak nebo alespoň popírají takto jednoduchou interpretaci evropské politiky *New Labour* (viz kapitola 4.3 a 4.6).

Tyto faktory obecně bývají hodnoceny jako relevantní při zkoumání euroskepticismu v Británii. Další kapitola se již výlučně zaměří na stranický euroskepticismus a nabídne přehled nejvlivnějších typologií, podle kterých může být euroskepticismus definován, tříděn a komparován. Představí i model, který bude následně použit pro zkoumání *Labour Party* a *Conservative Party* v této práci.

3 Typologie euroskepticismu

Už bylo naznačeno, že míra euroskepticismu se liší, od naprostého odmítání po kritiku jednotlivých témat, mírnějšího reformismu a také nabývá různých intenzit země od země, politická strana od strany. Harmsen a Spiering například uvádí, že euroskeptické postoje mohou sahát od plošného odmítání integrace a opozice k členství až k „pouhým“ výhradám ke konkrétním politikám či orgánům (Harmsen, Spiering 2004: 17-18).

Je proto, myslím, zjevné, že pojmout tento problém jako celek a strukturovat ho, není lehkým úkolem. Následující kapitola představí různé pohledy na to, jak na euroskepticismus nahlížet, podle kterých kritérií lze rozlišovat jeho varianty, co je motivací, která různé euroskeptiky přiměla adoptovat jejich stanoviska, jaké závěry a vize jednotlivé varianty mají. Protagonisty euroskepticismu mohou být politické strany, nadnárodní občanské iniciativy, kampaně, hnutí i náboženské skupiny.

Po analýze mnoha studií zabývajících se variantami euroskepticismu považují za dvě základní skupiny stranický euroskepticismus (*party-based euroscepticism*) a veřejný euroskepticismus (*public euroscepticism*). Vzhledem k soustředění se na postoj Velké Británie a jejích politických stran nás více zajímá stranický euroskepticismus (*party-based euroscepticism*) a jeho varianty. Szczerbiak a Taggart vymezují výzkum stranického euroskepticismu dvěma základními otázkami: Jak lze stranický euroskepticismus definovat a měřit? Co nutí politické strany zaujímat euroskeptické pozice a rétoriku v rámci stranické soutěže? I tato práce se bude v zásadě opírat o tyto otázky. Problémové definování euroskepticismu bylo představeno již na začátku, a proto zde bude rozšířeno jen o informaci, že stranický euroskepticismus, je takovým myšlenkovým proudem, který sdružuje politické strany stojící v opozici vůči procesu evropské integrace. Co se týče měření, práce bude podrobněji zkoumat míru euroskepticismu až v konkrétním případě frakcí v Evropském parlamentu a především v případě britských politických stran, které jsou hlavním oblastí zájmu této práce. V příslušné kapitole pak budou představena i kritéria, na základě kterých se pokusím změřit míru euroskepticismu v těchto politických stranách.

Tato kapitola představující typologie euroskepticismu využila k jejímu sestavení dvou kritérií, a to stupně síly euroskepticismu a motivace politických stran či dalších euroskeptických subjektů. Pro tyto účely považují za nejuplněnější kombinaci motivace

ideologické a strategické. Pokud více rozebereme první kritérium, zjistíme, že se jedná o pohled na euroskepticismus z hlediska míry odmítání myšlenky evropské integrace, zatímco motivační kritérium vychází z faktu, že politické strany mohou a nemusí být svým ideologickým založením kompatibilní s charakterem Evropské unie, potažmo s idejemi, na kterých je založena evropská integrace jako taková. Abychom pronikli hlouběji a byli schopni posoudit, do jaké míry toto je či není pravda, musíme zkoumat dílčí konfliktní linie, které dohromady konstituují ucelený pohled na svět. K těm nejdůležitějším řadím socio-ekonomické motivy (fungování ekonomiky, role státu, společenské nerovnosti i nerovnoměrnost distribuce benefitů atd.), národní suverenitu, identitu, dimenzi centrum-periferie, kulturní aspekty, problematiku menšin, lidských práv apod., elity. Pokud se blíže podíváme na strategickou motivaci, jedná se o motivaci čistě praktickou, vycházející z usilování dané politické strany o moc. Mluvíme zde o stranách, které se nacházejí v opozici a využívají euroskeptických nálad k boji proti vládnoucím garniturám v naději, že tímto způsobem dříve či snáze nabydou mocenských pozicí.

3.1 Typologie dle Taggarta a Szczerbiaka – "*hard and soft euroscepticism*"

Začněme přehled typologií tou nejklassičtější a nejpůvodnější, jejíž autoři jsou dodnes považováni za zakladatele výzkumu euroskepticismu. Szczerbiak a Taggart rozlišují tvrdý a měkký euroskepticismus (*hard and soft euroscepticism*), které vychází, pokud budeme respektovat dvě motivace vytyčené v předchozím odstavci, z ideologické (ne)kompatibility s myšlenkami integrace a fungováním EU. „Tvrdý euroskepticismus představuje takovou opozici, která je postavena na zásadách neslučujících se s EU a evropskou integrací, a tudíž může být nalezena u stran, které žádají vystoupení své země z EU nebo u stran, jejichž politiky jsou v rozporu s EU tak, jak je aktuálně nastavena. Měkký euroskepticismus potom nacházíme u stran, u kterých opozice vůči integraci či členství v EU není založena na principech, ale na zájmech týkajících se jedné nebo většího počtu politických oblastí (politik), které vedou k opozičním náladám vůči EU, příčinou měkkého euroskepticismu také může být pocit odlišnosti směřování EU a národních zájmů příslušného státu“ (Taggart and Szczerbiak 2002: 7).

Formulují předpoklad, že projekt evropské integrace je postaven na neustálém vývoji a pohybu vpřed. Status quo je proto v těchto podmínkách v naprosté většině případů vnímáno jak nežádoucí, a proto strany, které podporují EU tak, jak aktuálně existuje a funguje a jsou

proti dalšímu prohlubování integračního procesu, jsou vlastně euroskeptické, neboť nepodporují základní myšlenkovou linii projektu EU.

Sami Taggart a Szczerbiak uznávají, že rozlišení na *hard* a *soft* je pouze okrajové, že existují další nuance a rozdílná míra *hard* i *soft* euroskepticismu u různých politických stran, a tedy prostor pro hlubší výzkum. Podle nich jsou *hard* a *soft* euroskeptické strany příkladem spíše teoretickým, stojícím na okrajích jedné škály, ale reálné politické strany se budou vyskytovat více či méně směrem ke středu (Taggart, Szczerbiak 2002: 8). S touto kritikou se ztotožňuje i Jan Rovny, když upřesňuje, že rozlišnost měkkého euroskepticismu může být zapříčiněna množstvím a relevancí evropských politik či dlouhodobých cílů, vůči kterým se dané subjekty vymezují. Podobně podle Rovneho, přestože všichni *hard* euroskeptici odmítají Unii již z principu, můžeme stále spatřovat podstatné rozdíly například v důležitosti role, kterou hraje opozice vůči EU v jejich programech a diskurzu, stejně jako například ve stupni vyhraněnosti a drsnosti anti-evropské rétoriky (Rovny 2004: 33).

Právě pro účely větší přesnosti a konceptualizace stranického euroskepticismu bude v této práci využito ještě dalšího úhlu pohledu na euroskepticismus, a to právě strategické motivace.

Tvrdý euroskepticismus je (jako extrémní varianta euroskepticismu) jistě daleko méně obvyklý ve vedení členských států EU než euroskepticismus měkký. Taggart a Szczerbiak ovšem dochází k závěru, že „výjimky z tohoto pravidla tvoří zejména případ, kdy je nová populistická strana začleněna do vlády...a dále také Konzervativní strana Velké Británie, která vytrvale zůstává mimo mnohé zjištěné obecné trendy...tyto trendy naznačují, že tvrdě euroskeptické strany jsou vzácné, nejsou obvykle zastoupené v parlamentu a téměř nikdy ve vládě a jsou spíše malé“ (Taggart, Szczerbiak 2002: 8-9).

Můžeme s jistotou shrnout, že v případě velikosti je Konzervativní strana opravdu mimo tento trend. Přestože od poloviny 90. let, kdy strana čítala 400 000 osob, členství znatelně pokleslo na přibližně 130 – 170 000¹⁵ osob, jedná se stále o masovou stranu, jednu ze dvou největších v Británii i v celoevropském kontextu. Stejně tak neodpovídá trendu v otázce

¹⁵Britské politické strany nejsou povinny zveřejňovat počet svých členů. Konzervativní strana (na rozdíl od Labour party) tohoto práva využívá, a tak data nejsou přesná (McGuinness 2012: 2-4).

přítomnosti v parlamentu ani ve vládě, od konce druhé světové války má v Parlamentu Velké Británie zastoupení nepřetržitě a ve volbách vyhrála devětkrát z osmnácti možných (včetně voleb v roce 2010, po kterých zformovala vládu s liberály). Tyto dva fakty týkající se velikosti a zastoupení v mocenských úřadech jsou nezpochybnitelné, ovšem tvrzení, že britská Konzervativní strana náleží mezi tvrdě euroskeptické politické strany je, podle mého názoru, příliš troufalé. Tato práce se bude snažit v rámci své druhé hypotézy naopak prokázat, že postoj této strany k evropské integraci prošel změnou a že dnes došel spíše k postoji, který by mohl být označen jako pragmatický či měkký euroskepticismus, ale rozhodně ne tvrdý.

Chorvatský politolog Milardović pokládá za paralelu k měkkému euroskepticismu Taggarta a Szczerbiaka eurorealismus, důraz přitom klade na volnou integraci a větší svobody pro národní státy. Tvrdý euroskepticismus radikálně odmítá EU integraci až do takové míry, že některým členským státům navrhuje odchod z EU. Eurorealismus toto odmítá, je jen reakcí na přílišný etatismus a byrokracii uvnitř EU (Milardović in Arató, Kaniok 2009: 40-41, 43).

3.2 Typologie dle Kopeckeho a Muddeho - "*diffuse and specific support*"

Jednou z nejčastějších kritik Taggartovy a Szczerbiakovy dichotomie tvrdý versus měkký euroskepticismus je pravděpodobně přílišná extrémnost těchto dvou případů. Především v případě soft euroskepticismu v tom smyslu (např. Rovny 2004: 33, Kopecky a Mudde 2002: 300), že se jedná o případ ideální – ve smyslu všezahrnující, který nicméně v realitě většinou nefiguruje. Jak kritici správně uvádí, původní definice soft euroskepticismu nerozlišuje žádné „stupně“ protievropské nálady, ale teoreticky by jakýkoliv minoritní protest či nesouhlas s jedním konkrétním zákonem/směrnicí/prohlášením atd. rázem činil z takové strany strany soft-euroskeptickou, což je jistě přehnané. Proto považuji za správné nevnímat hard a soft euroskepticismus jako jediné kategorie, nýbrž jako dva krajní body vymezující určité spektrum, které je třeba dále strukturovat a specifikovat podle dodatečných kritérií.

Další autoři, jejichž typologie euroskepticismu vznikla na základě principiálního postoje vůči integraci a EU, jsou Kopecky a Mudde. Jejich klasifikace rozlišuje dvě hlavní roviny, které byly vystavěny právě v reakci na definice *hard* a *soft* euroskepticismu ze studií

Taggarta a Szczerbiaka z roku 2001¹⁶. Přílišná inkluzivita *soft* euroskepticismu, stejně jako fakt, že *hard* a *soft* euroskepticismus údajně nedostatečně postihují rozdíl mezi odmítáním integrace jako takové či jen aktuální podoby EU (Kopecky, Mudde 2002: 299-300), vedou Kopeckého a Muddeho k formulaci dvou sad kritérií. Základem je posouzení všeobecného postoje k evropské integraci (eurofilové X eurofobové), tato podpora integraci je označena termínem *diffuse support* a označuje tedy podporu hlavním obecným idejím integrace. Následně je zjišťován postoj k aktuálnímu stavu a trajektorii EU (pesimistický X optimistický), který byl pojmenován termínem *specific support*¹⁷ a charakterizuje podporu běžné praxe a fungování stávající EU (Kopecky, Mudde 2002: 300). První rovina je poměřována podle míry ochoty odevzdání suverenity směrem od národního státu k nadnárodní struktuře, východiskem je pak rozdělení na eurofily nebo eurofoby. Druhá - aktuálnější - rovina rozlišuje podpůrné či opoziční stanovisko vůči dalšímu rozšiřování suverenity EU a politická strana pak může být označena za euro-optimistickou nebo euro-pesimistickou. V závislosti na názorech politické strany/uskupení/jednotlivce na tyto dva základní problémy je potom její zařazení mezi euro-odmítače, euro-skeptiky, euro-pragmatiky nebo euro-entuziasty jak naznačuje následující tabulka, což jsou souhrnná označení Kopeckého a Muddeho pro různé kombinace názorů na tyto dvě roviny.

<p><i>Euro - entuziasté</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • podporují evropskou integraci • podporují současnou trajektorii EU 	<p><i>Euro - pragmatici</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • odpůrci evropské integrace • podporují současnou trajektorii EU
<p><i>Euro - skeptikové</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • podporují evropskou integraci • odmítají dnešní trajektorii EU 	<p><i>Euro - odmítači</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • odmítají evropskou integraci • odmítají dnešní trajektorii EU

Tabulka 1 Typologie euroskepticismu dle Kopeckého a Muddeho¹⁸

¹⁶ Jedná se o studie 'Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the Candidate States of Central and Eastern Europe' a 'Crossing Europe: Patterns of Contemporary Party-Based Euroscepticism in EU Member States and the Candidate States of Central and Eastern Europe' (Kopecky, Mudde 2002: 300).

¹⁷Tyto termíny autoři vybrali s odkazem na Davida Eastona a jeho termíny pro různé druhy podpory politickým režimům (Kopecky, Mudde 2002: 300).

¹⁸ Převzato z: KANIOK, Petr. *Ideové zdroje euroskepticismu* [online]. Online prezentace. 2009 Brno: Masarykova univerzita. Dostupné na: <http://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/EVS136/um/> (14.10.2012)

Z tohoto přehledu pak můžeme usuzovat, že strany, které jsou dle typologie Kopeckého a Muddeho označovány jako euro-odmítačské korelují s těmi, které Szczerbiak a Taggart označují za *hard* euroskeptické, mluvíme tedy o politických stranách, které principiálně odmítají ideu integrace. Obdobně, ty strany, které jsou v této typologii pojmenovány termínem euro-skeptické, by Taggart a Szczerbiak označily za *soft* euroskeptické, jsou to tedy takové politické strany, které v zásadě projekt evropské integrace podporují, ale odmítají dnešní trajektorii (Taggart se Szczerbiakem hovoří o odmítání jedné či více politik nebo právě odmítání aktuálního směřování EU).

K zařazení europragmatiků bychom se museli přesunout do kategorie „strategická motivace“. Pokud tyto strany, spolky, lidé myšlenku evropské integrace odmítají, je jediným možným vysvětlením podpory aktuálnímu směřování Unie jejich vlastní prospěch, který jim toto rozhodnutí nese (typicky to bude vymezování se opozičních politických stran vůči těm vládnoucím). Nakonec, skupina euroentuziastů je logicky mimo problematiku euroskepticismu.

3.3 Typologie dle Sittera – "*politics of opposition*"

Hlavním přínosem Sittera k typologiím euroskepticismu, je úplně jiné hledisko, na jehož základě pracoval. Spíše než míra odmítání integrace ho zajímá motivační hledisko. Navíc motivaci k euroskeptickým náladám nespátřuje primárně v ideologickém zakořenění politické strany, ale ve snaze vymezit se proti vládnoucím stranám, euroskepticismus je tedy hlavně stanovisko opozičních politických stran - *politics of opposition* (Sitter 2002: 5). Zatímco předchozí dvě typologie byly vystavěny především na všeobecném ideologickém/programovém rámci a míře vyjadřovaného nesouhlasu, Sitter poněkud „shazuje“ důležitost euroskepticismu v těchto rovinách a vychází z nastavení sil v domácí politické aréně, pro kterou je tedy důležitá orientace v daném stranickém systému. Neopouští ideologickou motivaci úplně, tvrdí, že proměnná, která ovlivňuje zkoumání pozice euroskepticismu v politické straně, je především zvolené časové období. Pokud je strana skutečně svou podstatou euroskeptická, ukáže se tato koherence s dlouhodobými cíli a

ideologickým směřováním strany v dlouhém období, ve střednědobém časovém období se pak může projevit nastavením volební strategie, především upřednostňování centripetální či centrifugální stranické soutěže¹⁹ jsou zajisté v těchto časových horizontech pozorovatelné.

Nejviditelnější je nicméně chování politické strany právě v krátkodobém časovém úseku, kdy může velmi často euroskeptický postoj sloužit jako další třetí plocha vůči vládě/opozici, a mít tak potenciál tvořit nebo naopak rozbíjet koalice (Sitter 2002: 6).

Tím tedy autor snižuje hodnotu euroskepticismu na další „z témat“ politického boje, a tudíž si může dovolit tvrdit, že postoje politických stran vůči EU nejsou konzistentní; Sitter tvrdí, že míra euroskepticismu je do velké míry vlastně taktikou, dalším faktorem jak „mít navrch“ ve stranické soutěži, a proto pokud jsou pro určitou změnu postoje vhodné podmínky (pokud by to například oslabilo konkurenční politickou stranu v příštích volbách), je tato změna přístupu možná a v realitě dokonce velmi pravděpodobná (Sitter 2002: 6). V realitě tak můžeme tuto „politiku“ přirovnat k tradiční ekonomické soutěži, kdy jeden aktér využívá veškerých nástrojů, které mu umožní být ve výhodě vůči konkurentovi (konkurentům).

Stále totiž musíme mít na paměti, že cílem politické strany (politické skupiny) je formulovat takovou politiku, aby její kandidáti následně uspěli ve volbách a získali moc v exekutivních úřadech (Sartori 2005: 74).

Toto tvrzení lze podepřít příklady z praxe, v kapitole Antona Pelinky je popsán krach „evropské ústavy“ při hlasování ve Francii 2005. Přestože opoziční socialisté (*Parti Socialiste*) byli spíše proevropští, našla se poměrně výrazná menšina, která hlasovala spolu s extremistickými stranami proti přijetí smlouvy, která nakonec opravdu nebyla ratifikována. Podobně to bylo s referendem v Nizozemí, kdy voliči opozičních socialistů, přestože se tato strana profiluje jako umírněná a spíše proevropsky orientovaná, hlasovali 63% proti ratifikaci (Pelinka in Arató, Kaniok 2009: 19). To dokazuje, že i proevropsky laděné strany využívají protievropských nálad a spíše než svůj postoj vůči EU upřednostňují v politické praxi upevnění své opoziční pozice v domácí aréně. „Pokud se jedná o zdroje (myšleno spíše jako zdroje moci), je evropská otázka snadno přizpůsobena existující stranické politice, např.

¹⁹ Centrifugální (směřovanou od středu) a centripetální (směřovanou od středu) směr politické soutěže rozlišoval Sartori ve své typologii stranické soutěže (Sartori 2005: 139, 141).

v podobě levicové opozice vůči volnému trhu anebo pravicových protestů vůči „přeregulované“ EU (Sitter 2002: 10).

Podle Taggarta existují čtyři způsoby manifestace euroskepticismu mezi politickými stranami:

- strany založené na jednom „anti-EU“ tématu, proti kterému protestují
- protestní strany již svým založením, které vychází mj. i z euroskepticismu
- zavedené (tradiční) politické strany s euroskeptickými postoji, které dodatečně zaujaly z principiálních či strategických důvodů
- euroskeptické frakce v rámci mainstreamových politických stran, které mohou být definovány kterýmkoliv z výše jmenovaných typů

Autor ovšem tvrdí, že většina stran je kombinací výše uvedených, přičemž společným faktorem je tzv. míra nesouhlasu (*degree of dissent*), který indikuje vždy opačný postoj k politice týkající se témat EU než ten, který prosazuje vláda. Nigel Ashford nepřímou potvrzuje klíčovou roli strategie a politické soutěživosti, když shrnuje moderní britskou politiku vůči integraci následujícími slovy: „Skepsa vůči integraci v opozici a pro-integrační postoje ve vládě jsou historickým vzorem chování labouristů do pozdních 80. let, od 90. let se zdá, že tento vzorec chování převzali konzervativci²⁰“ (Ashford 1992: 129).

Proto i Taggart naznačuje, že stranický euroskepticismus (*party-based Euro-scepticism*) nevychází jen z postojů k evropským tématům a politikám, tedy z ideologických principů strany, ale také z „relativní pozice v rámci politického systému“ (Taggart 1998: 379). Shoda panuje na názoru, že poté jsou nejdůležitějšími faktory ovlivňujícími konkrétní

²⁰ Aktuálně je ovšem nutné vzít v úvahu politicko-ekonomickou situaci Evropské unie, která zavdává příležitosti ke kritice. I současná konzervativní vláda Davida Camerona se opět ostře vymezuje vůči některým unijním politikám a krokům podnikaným v reakci na ekonomickou krizi, tzn. že Ashfordova poznámka není pro dnešní situaci v Evropě příliš relevantní. Neplatí totiž ani obráceně, neboť opoziční labouristé jsou intergačímú projektu nyní mnohem více nakloněni než vládnoucí *Conservative Party*.

podobu stranických postojů k problematice EU struktura daného stranického systému a zejména tradiční podoba vztahu (především míra soutěživosti) mezi vládou a opozicí.

3.4 Typologie dle Contiho - "*euroscepticism versus europeanism*"

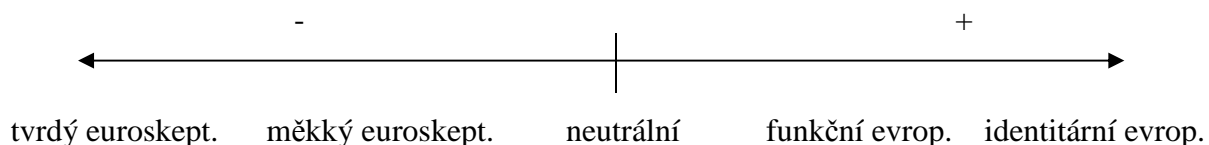
Contiho Typologie vychází z původní typologie Szczerbiaka a Taggarta. Jeho dvě kategorie, kterými vyjadřuje kritický postoj k evropské integraci, jsou tedy shodné právě s kategoriemi Taggarta a Szczerbiaka. I definice tvrdého a měkkého euroskepticismu ponechává bez modifikací. Základní charakteristiky jako je rozdíl mezi principiální a neprincipiální opozicí, požadavkem radikálně změnit směřování EU a požadavkem reformovat aktuální směřování EU či rozdílem mezi touhou vymanit se ze Společenství a nesouhlasem s EU z důvodu odlišných národních zájmů jsou zachovány.

Poměrně výjimečnou pozici v této typologii má tzv. neutrální postoj, je to kategorie, která se v ostatních běžně užívaných klasifikacích výslovně neuvádí. Conti ji charakterizuje jako takový postoj politické strany, který je nejasný a nejednoznačný. Nemusí to nutně znamenat, že do této kategorie spadají jen politické strany, které přímo nevyjadřují svoje názory na evropskou politiku/integraci. Navíc to jsou i politické strany, z jejichž programu, projevů a konání není zřetelné, jaké zauímají celkové stanovisko. Conti upřesňuje: „Přestože preference týkající se jednotlivých politik mohou být vyjádřeny, je nemožné identifikovat obecný názor strany jako takové.“ (Conti 2003: 17).

Dalším specifikem, které se běžně nevyskytuje u ostatních užívaných typologií, je zařazení pozitivních postojů vůči EU a integraci. Pokud se tedy přesuneme na pozitivní polovinu spektra, zjistíme, že tyto kladné postoje označuje Conti termínem „europeanismus“. První z nich, funkční evropeanismus, je taková podpora integraci, která nevychází ze stranických principů, nezavazuje k dalšímu prohlubování integrace, pokud to pro stranu není výhodné (Conti 2003: 18). Z tohoto pohledu můžeme nahlížet na podporu EU jako na výhodný nástroj sloužící k dosahování stranických či národních zájmů, rozhodně jako na ideologickou základnu.

Identitární evropeanismus se v tomto ohledu zásadně liší. Cílem takových stran je nepodmíněná podpora hlubší integrace, nebrání se přenášení národních kompetencí na supranacionální úroveň a schvaluje koncepty jako federální Evropa nebo evropské občanství.

Právě naopak, pokud jsou tyto strany nespokojené s evropskou integrací, je to většinou primárně spojeno s nedosaženými výsledky zapříčiněnými nedostatečně hlubokou integrací (Conti 2003: 18).

Obrázek 1 Typologie Contiho na škále negativní - pozitivní vztah k evropské integraci

Značný důraz klade Conti na roli jazyka. V obsahu stranických programů a diskurzu nachází další oporu pro zařazování politických stran do jednotlivých kategorií. Tento rys lze například doložit na dvou extrémních případech, podle Contiho je diskurz hard euroskeptických stran zacílen na vytváření nespokojenosti u veřejnosti, jedinými navrhovanými řešeními je intenzivní zredukování rozsahu EU anebo úplná změna jejich základů (například změna EU na ne-tržní prostor), naproti tomu jazyk identitárních evropeanistických stran je oslavný a chce v posluchačích budovat náklonnost vůči EU (Conti 2003: 15, 18).

Pokud bychom se pokusili srovnat Contiho typologii s těmi předchozími, zdá se, že vychází více z praxe a reálné politiky (viz zaměření na politický diskurz), na druhou stranu čistě v problematice euroskepticismu, která je pro tuto práci klíčová, nepřináší nic nového, neboť se drží typologie Szczerbiaka a Taggarta. Za přínos může být chápána strukturalizace pozitivních postojů vůči integraci (včetně vyčlenění neutrální pozice), Contiho funkční evropeanismus můžeme z určitého hlediska srovnávat se Sitterovou *politics of opposition*. Shodují se v tom, že jejich postoje vůči Společenství nejsou ideologicky zakořeněné, ale jsou politickou strategií ať už zvolenou jako vymezení se vůči opozici anebo jako nástroj k prosazení stranických zájmů a cílů (jiných než pouhý odsun opozice a přístup k moci). I jazykový projev obou těchto skupin je orintovaný na cíle.

3.5 Typologie dle Riishoje

Pro Riishojovu typologii euroskepticismu bylo klíčovým kritériem původ²¹ a historická zkušenost země. Svou klasifikaci zakládá opět na klasifikaci Szczerbiaka a Taggarta. Jeho typologie se specializuje především na nové členské státy EU, apřoto není pro účely této práce úplně vhodná. Z jeho textu vyznívá, že určité druhy euroskepticismu jako je transatlantický euroskepticismus anebo euroskepticismus vyplývající ze zkušeností z vyjednávání jsou více relevantní pro nové členské státy. Zajímavý příklad uvádí například v otázce transatlantické orientace, kdy předpokládá, že nedostatek důvěry mezi „starými“ a „novými“ členskými státy způsobil například to, že ve státech jako je Polsko či Pobaltí došlo k posilování transatlantické myšlenky na úkor idey evropské integrace (Riishoj 2004: 7).

Riishoj rozlišuje euroskepticismus, který vychází z identity, cleavages, institucí, zkušeností, národních zájmů, stranických, funkcionálních či transatlantických motivací (jednotlivé definice Riishoj 2004: 9-10). I kdybychom přijali, že jeho typologie platí pro motivace euroskepticismu obecně, pro potřeby zařazení stran Velké Británie (i frakcí Evropského parlamentu) by však tato klasifikace byla zbytečně extenzivní, podle mého názoru hrozí při neustálém rozšiřování klasifikací jistý *conceptual stretching*, tedy přílišné rozpínání konceptu, které je ve výsledku spíše matoucí než přesně strukturující a definující. Navíc, čím více kritérií a různých typologií, tím se zmenšuje prostor pro komparaci, a proto se tato práce nebude přímo o Riishojovu typologii opírat. Atraktivní na této klasifikaci je především spektrum motivací euroskepticismu vycházející z empirického výzkumu. Opět si můžeme představit, že některé kategorie se budou překrývat s dělením předchozích autorů, například *national-interest based euroscepticism* neboli euroskepticismus založený na obraně národních zájmů může být paralelou k měkkému euroskepticismu Taggarta a Szczerbiaka. Stejně tak vypadají některé motivace nápadně vhodné pro zkoumaný případ Velké Británie. Identitární euroskepticismus, jehož dilema spočívá v rozporech mezi národní a evropskou identitou, se zdá být právě britskou specialitou, neboť o specifičnosti britského postavení v rámci Evropy (ať už faktické nebo vnímané) nemůže být pochyb a v části věnované

²¹ Søren Riishoj pochází z Dánska a působí na *Univerzity of Southern Denmark* v Odense.

britskému euroskepticismu se tento termín bude jistě ještě opakovat. Přesto pro účely této práce je jen samotné motivační hledisko nedostatečné, navíc je třeba vycházet z obecnějších kritérií, ideálně sestavených pro konkrétní zeměpisnou oblast.

3.6 Typologie dle Rovneho

Sestavit typologii na základě jediného kritéria, může být poněkud riskantní, neboť výsledná typologie může být příliš „plochá“, nemusí postihnout důležité odlišnosti. Taggart a Szczerbiak ve svém textu uvádí příklad třídění politických stran v EU-15 podle jednodimenzionálního kritéria – ideologie. Jejich kritika levo-pravého argumentuje založena na faktu, že neexistuje lineární vztah mezi levicovým či pravicovým ideologickým založením a euroskeptickým postojem strany. Jak je vidět z následující tabulky, jsou to pravicové i levicové strany, u kterých byly euroskeptické pozice prokázány, a proto se dimenze ideologie nejeví sama o sobě ani pro tuto práci jako dostatečně vysvětlující. I když některé stranické rodiny (například nacionalistická) mají ideologické predispozice zaujímat euroskeptická stanoviska, nelze považovat ideologické kritérium za dostatečné a je třeba dalšího výzkumu pro relevantnější závěry (Taggart, Szczerbiak 2003: 17, 18).

<i>Country</i>	<i>Party</i>	<i>Party Family</i>	<i>Right, Centrist, Left</i>
<i>Austria</i>	<i>Freedom Party</i>	<i>New Populist</i>	<i>R</i>
<i>Belgium</i>	<i>Flemish Block</i>	<i>New Populist</i>	<i>R</i>
	<i>National Front</i>	<i>Neo-Fascist</i>	<i>R</i>
<i>Denmark</i>	<i>People's Movement against the EU</i>	<i>Anti-EU</i>	<i>L</i>
	<i>June Movement</i>	<i>Anti-EU</i>	<i>L</i>
	<i>Socialist People's Party</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>
	<i>Progress Party</i>	<i>New Populist</i>	<i>R</i>
	<i>Danish People's Party</i>	<i>New Populist</i>	<i>R</i>
	<i>Unity List</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
<i>Finland</i>	<i>Communist Party of Finland</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>True Finns</i>	<i>Nationalist</i>	<i>R</i>
	<i>Christian League</i>	<i>Christian Democrat</i>	<i>R</i>
<i>France</i>	<i>Communist Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Lutte Ouvrière</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Revolutionary Communist League</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>National Front (Le Pen)</i>	<i>Extreme right</i>	<i>R</i>
	<i>National Mouvement (Mégret)</i>	<i>Extreme right</i>	<i>R</i>
	<i>Citizens Movement (Chevènement)</i>	<i>Anti-EU</i>	<i>L</i>
	<i>Movement for France (de Villiers)</i>	<i>Jacobin</i>	<i>R</i>
	<i>Rally for France and Independence of Europe (Pasqua)</i>	<i>Gaullist</i>	<i>R</i>
<i>Germany</i>	<i>Republicans</i>	<i>Neo-Fascist</i>	<i>R</i>
	<i>German People's Union</i>	<i>Neo-Fascist</i>	<i>R</i>
	<i>German National Democratic Party</i>	<i>Neo-Fascist</i>	<i>R</i>

	<i>Party of Democratic Socialists</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Social Democratic Party (faction)</i>	<i>Social Democrat</i>	<i>L</i>
	<i>Free Democratic Party (faction)</i>	<i>Liberal</i>	<i>C</i>
	<i>Christian Social Party (faction)</i>	<i>Christian Democrat</i>	<i>R</i>
<i>Greece</i>	<i>Communist Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Democratic Social Movement</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Political Spring</i>	<i>Conservative</i>	<i>R</i>
	<i>SYNaspismos</i>	<i>Extreme Left</i>	
<i>Ireland</i>	<i>Green Party</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>
	<i>Socialist Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Sinn Fein</i>	<i>EthnoRegionalist</i>	<i>L</i>
<i>Italy</i>	<i>Northern League</i>	<i>New Populist</i>	<i>P</i>
	<i>National Alliance</i>	<i>Neo-Fascist</i>	<i>P</i>
<i>Luxembourg</i>	<i>Action Committee for Democracy and Pensioners Justice</i>	<i>New Populist</i>	<i>R</i>
	<i>The Left</i>	<i>Communist</i>	<i>L</i>
<i>Netherlands</i>	<i>Green Party</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>
	<i>Socialist Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Reformed Political Federation</i>	<i>Religious</i>	<i>R</i>
	<i>Political Reformed Party</i>	<i>Religious</i>	<i>R</i>
	<i>Reformed Political League</i>	<i>Religious</i>	<i>R</i>
<i>Portugal</i>	<i>Communist Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Greens</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>
<i>Sweden</i>	<i>Green Party</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>
	<i>Left Party</i>	<i>Extreme Left</i>	<i>L</i>
	<i>Centre Party</i>	<i>Agrarian</i>	<i>R</i>
	<i>Social Democratic Party</i>	<i>Social Democrat</i>	<i>L</i>
<i>United Kingdom</i>	<i>UK Independence Party</i>	<i>Anti-EU Party</i>	<i>R</i>
	<i>Conservative Party</i>	<i>Conservative</i>	<i>R</i>
	<i>Democratic Unionist Party</i>	<i>Conservative</i>	<i>R</i>
	<i>Greens</i>	<i>New Politics</i>	<i>L</i>

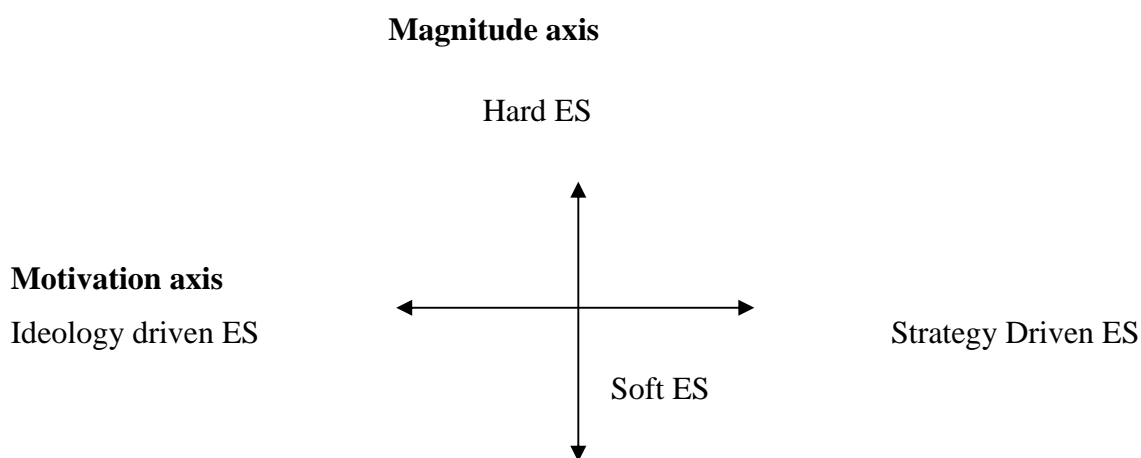
Tabulka 2 Stranické rodiny s euroskeptickými postoji v EU-15²²

Pokud vezmeme případ této diplomové práce, jejíž druhá hypotéza tvrdí, že ačkoliv stojí britské politické strany *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a poměrně výraznou proměnu postoje vůči evropské integraci vidíme, že samotné ideologické kritérium (levice X pravice) by nám v tomto případě vůbec nepomohlo zdůvodnit euroskeptické postoje a jejich motivace. Konzervativci stojící na pravé straně ideologického spektra zaujímali a zaujímají euroskeptické pozice, které se ovšem v čase mění, alespoň podle předpokladů druhé hypotézy, osciluje tedy i intenzita jejich euroskeptických nálad (škála mezi *hard* a *soft*

²² Převzato z: TAGGART, Paul; SZCZERBIAK, Aleks. The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. SEI Working Paper, no. 51. Brighton: University of Sussex, 2002. s. 18-19.

euroskepticismem). Stejně tak je tomu u labouristů vyskytujících se ovšem na levé straně téhož spektra. Pro poskytnutí uceleného a správného obrazu situace je tedy rozhodně třeba zapojit alespoň dvě kritéria, která nám definují pozici jednotlivých politických stran v euroskeptickém politickém prostoru.

Jan Rovny, jehož koncepcí bude inspirován výzkum v této práci, sestavil svou typologii právě na základě dvou sad kritérií. Není překvapivé, že první škálou je *hard - soft* euroskepticismus (*magnitude axis*) Szczerbiaka a Taggarta. Jak již bylo prokázáno výše, je to základní dichotomie, na kterou se odvolává většina typologií, které vznikly později. Jak již ale o tomto konceptu bylo řečeno, sám o sobě je velmi nekonkrétní, neboť realita je vždy rozmanitější než tyto dva krajní případy. Pro větší přesnost a konkretizaci zapojuje Rovny ještě kritérium motivace (*motivation axis*). Nejedná se ovšem o výčet nejruznějších důvodů (viz Riishoj), ale o základní dichotomii motivace ideologická versus motivace strategická. Jde tedy o koncepty, jejichž prvky se vyskytovaly v Sitterově *politics of opposition* nebo v typologii Kopeckeho a Muddeho v kategoriích *Euro-pragmatik*, který by svým odporem vůči evropské integraci, ale zároveň podporou současné trajektorie EU odpovídal strategicky motivovanému aktérovi a dále *Euro-odmítač* typický negativním vztahem nejen k dnešní evropské politice, ale i k myšlence integrace jako takové by byl ekvivalentem k ideologicky motivovanému aktérovi. Rovny navrhuje kombinovat dichotomii tvrdý a měkký euroskepticismus s dichotomií ideologický a strategický euroskepticismus, čímž vznikne následující dvoudimenzionální pohled na podobu euroskepticismu umožňující přesnější zařazení politických stran (zkoumáme jen stranický euroskepticismus) v politickém euroskeptickém prostoru:

Obrázek 2 Zobrazení politického euroskeptického prostoru dle Rovneho²³

„...pro zjištění umístění politické strany je tedy navrženo zkoumání stranického diskurzu a programových prohlášení podle konceptu ideologické a strategické motivace. Očekává se, že strany se budou chovat více či méně ideologicky nebo strategicky a jejich programové body (například ty týkající se evropské integrace) budou také více či méně ideologicky nebo strategicky motivovány“ (Rovny 2004: 35). Čistě strategické nebo naopak ideologické pozice se v reálné politice pravděpodobně neobjeví, ale mohou být chápány jako krajní body škály založené na motivaci, což jsem ostatně již navrhovala i v případě *hard a soft* euroskepticismu.

Na otázku, zda jsou euroskeptické pozice motivovány spíše ideologicky nebo strategicky nemá Rovny jednoznačnou odpověď, respektive tvrdí, že obojí motivace se v realitě vyskytuje.

Podobně jako Sitter v rámci své *politics of opposition*, který zdůrazňoval především v krátkém a středně dlouhém období velice nízkou konzistenci názorů politických stran na EU, staví i Rovny na principu pragmatičnosti a variability svých programů a stanovisek vůči integraci. „Převážně strategicky motivované euroskeptické strany chtějí využít euroskepticismu jako nástroje k přilákání voličů citlivých na tato témata s vidinou rozšíření svého elektorátu, a tím i zvětšení politického vlivu. Takové strany jsou ochotné změnit či rozšířit své programy o (*hard* nebo *soft*) euroskeptické postoje i za cenu opuštění některých původních stanovisek i původních voličů. Převážně ideologicky motivované strany přijímají euroskepticismus, neboť více či méně cílů a postojů spojených s myšlenkou evropské integrace je v rozporu s jejich základními ideologickými hodnotami a normativními politickými cíli, neočekává se, že by tyto strany své postoje opustily (podobně: Sitter 2003: 6, Rovny 2004: 36, 37, Kopecky, Mudde 2003: 301-303).

²³ Převzato z: ROVNY, Jan. Conceptualising Party-based Euroscepticism: Magnitude and Motivations. In VUILJSTEKE, Marc; FIEDLER, Anja, SETTEMBRI, Pierpaolo (eds.). Does Euroscepticism have a passport? *Collegium*. 2004, no. 29, s. 37.

4 Britské politické strany a euroskepticismus

Všeobecným poznatkem vyplývajícím z dosavadního výzkumu a literatury je fakt, že zcela euroskeptické politické strany bývají nacházeny na okrajích politického spektra, zatímco středovější strany se nevyznačují absolutním (*hard*) euroskepticismem. V každém případě, znaky euroskepticismu v mainstreamových politických stranách se odlišují od ostatních (okrajovějších) politických stran a bývají formovány konfliktem mezi stranickými frakcemi, tzn. necharakterizují stranu jako celek (Taggart 1998, Szczerbiak & Taggart 2000, 2001). V souladu s tím se očekává, že mainstreamovější strany se budou vyznačovat pragmatičtějším a umírněnějším postojem, zatímco politické strany na periferii budou pravděpodobně zastávat radikalismus a antisystémovost. Euroskepticismus byl popsán jako jeden z charakteristických rysů antisystémových politických stran²⁴, které jsou systematicky vylučovány z podílení se na exekutivě, přístupu ke zdrojům apod. Euroskepticismus ve své nejprísnejší formě (tedy *hard* euroskepticismus) signalizuje antisystémový postoj, mainstreamové strany by naproti tomu neměly projevovat větší zájem o tuto formu euroskepticismu, neboť by tak ohrozily svou existenci v systému, ze kterého čerpají zdroje pro své fungování. Podle Szczerbiaka a Taggarta je dimenze střed/periferie politického spektra přesvědčivým indikátorem postojů politické strany k evropské integraci, zatímco nesouhlasí s lineárním vztahem mezi dimenzí levice/pravice a pro- či anti- evropskými postoji.

Labour Party a *Conservative and Unionist Party* jsou britské politické strany, na které bude kladen v této kapitole primární důraz. Druhá hypotéza předpokládá poměrně výraznou změnu jejich postoje vůči evropské integraci a konečně i Evropské unii v celém časovém úseku od druhé světové války. Navrhovanými důvody jsou podle druhé hypotézy vnitropolitické, geopolitické a ekonomické změny. Ta dále tvrdí, že „ačkoliv stojí britské politické strany *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a poměrně výraznou proměnu postoje vůči evropské

²⁴ Antisystémová strana je politická strana disponující „antipostoji“, které se projevují podkopáváním legitimacy režimu, k němuž stojí v opozici (Sartori 2005: 137). Jejich antisystémovost může být „jen“ protestní anebo ideologická.

integraci. Důsledkem je posun pozic těchto politických stran vůči EU od tvrdého euroskepticismu k měkké či pragmatické variantě.“

Jak již bylo diskutováno při představování jednotlivých typologií, mnoho politických stran může oscilovat mezi více typy euroskepticismů a fakt, že je politická strana zařazena v určitém výzkumu do určité kategorie neznamená, že v dalším nebude klasifikována jinak. Tím trpí především terminologická přesnost, jejíž rozvláčnost a mnohoznačnost jsem komentovala již na začátku této práce, a dále i možnost komparace. Neumayer dodává, že většina studií také, bohužel, sdílí náhled na politické strany jako na tzv. *black boxes*, čímž rozumí monolitické entity s jasnými, stabilními a nezpochybňovanými názory (ideologií). Ve výsledku je proto velice obtížné postihnout užití a vazby mezi strategickou a ideologickou motivací v politickém diskurzu o evropské integraci (Neumayer 2008: 137-138). I tato práce přiznává možnou míru strnulosti při zkoumání postojů určených politických stran, která je daná dostupností dat, obtížemi sledovat dění uvnitř politických stran a dění v podmínkách domácí arény (vnitřní britská politika) a v neposlední řadě také z důvodu upřednostnění přehledné struktury, která umožní komparaci *Labour Party* a *Conservative Party* v určitém časovém úseku.

Všeobecně můžeme tvrdit, že dvě hlavní dimenze, jejichž změny mohou zapříčinit (třebaže postupnou a pomalou) změnu postoje politické strany vůči integraci a Unii, jsou změny v domácí aréně a změny v samotné EU. Hooghe charakterizuje dva různé typy takové změny pozic politické strany. Může jít totiž o ideologickou změnu, tedy postupné docházení k závěru, že myšlenka evropské integrace či spíše aktuální podoba a směřování Evropské unie je v rozporu s identitou a preferencemi politické strany. Velmi odlišný je ovšem případ, kdy politická strana mění svůj názor na EU kvůli voličstvu a jeho preferencím. Pokud jde o takový taktický krok, může ho politická strana využívat jako součást boje proti ostatním politickým stranám. Strana může měnit svůj názor na EU, když vstupuje/odchází z vlády, tuší volební úspěch, jako páku pro zužitkování neshod uvnitř konkurenčních stran nebo jako strategii ke změně politické agendy (Hooghe 2007: 7). Zde se tedy dostáváme zpět k ideologicky a strategicky motivovanému euroskepticismu, jak byl představen v typologii Jana Rovneho, která byla vybrána pro bližší analýzu *Labour* a *Conservative Party*.

4.1 Metodologie empirické analýzy postojů Labouristické a Konzervativní strany

Z důvodu lepší strukturovanosti i srovnatelnosti s předchozím výzkumem přihlédně tato kapitola k pěti bodům doporučeným Szczerbiakem a Taggartem k analýze jednotlivých stranických systémů v jejich sborníku komparativních studií *Opposing Europe?* a aplikuje je při zkoumání britských politických stran.

Prvním bodem je doporučení zahájit výzkum zařazením politické strany na škále *hard-soft* euroskepticismu, nicméně je vítáno i zařazení jiné typologie, kritiky apod. a politické strany následně posuzovat podle těchto dalších (popřípadě upravené Szczerbiakovy a Taggartovy) typologií. Jak již bylo naznačeno v třetí kapitole, koncept Jana Rovneho přesně odpovídá tomuto bodu, neboť staví svou první dimenzi na dichotomii *hard-soft* euroskepticismus, ale zároveň shledává toto ideologické hledisko nedostatečným, a proto přidává dimenzi založenou na motivaci, charakterizovanou dichotomií ideologicky-strategicky motivovaný euroskepticismus.

Druhý bod se zaměřuje na časové hledisko a aktuálnost výzkumu. Zde by tato diplomová práce ráda přispěla aktuálnějšími daty a posunula vnímání britského euroskepticismu blíže dnešní realitě. Práce se pokusí analyzovat současné dění v britských politických stranách, neboť většina dostupné literatury končila svůj výzkum na začátku 21. století. Bude tak možné určit, jak se (ne)mění jejich postoj k EU v krátkém časovém období.

Cílem třetího bodu je rada zahrnout všechny politické strany i frakce dané země, zaměřit se i na strany, které neobsadily žádná křesla v parlamentu. V některých státech by totiž profily pouze parlamentních stran mohly vytvořit dojem, že euroskeptické postoje se zde nevyskytují. Právě pro Velkou Británii je tento komentář také velmi relevantní, neboť volební systém založený na principu *first-past-the-post* zde nahrává vnímání politické scény Velké Británie prostřednictvím dvou hlavních velkých politických stran (v posledních letech opět rozšířené o liberální demokraty). Menší politické strany, a často právě názorově vyhraněnější – například *hard* euroskeptická *UK Independence Party*, jsou tak upozaděny a celkový obraz euroskepticismu ve Velké Británii může být pokřiven. Přesto z důvodu rozsahového omezení této práce a upřednostnění detailnější analýzy dvou hlavních politických stran se tato práce nebude menšinovým subjektům dále věnovat a tento jediný bod nebude v práci zohledněn.

V dalším výzkumu a širších úvahách o Británii a euroskepticismu však rozhodně nemohou být opomenuty pro dosažení kompletního obrazu britského politického prostoru.

Při zkoumání míry euroskepticismu dané strany radí čtvrtý bod vycházet z jejích veřejných projevů, parlamentních hlasování týkajících se problematiky EU a zveřejněných stanov, programů atp. Těchto zdrojů se přidrží i následující analýza.

V pátém bodě, ve kterém se Szczerbiak a Taggart doporučují zaměřit na to, jestli je euroskepticismus hluboce ukotvený postoj nebo je užíván jako nástroj mezistranické soutěže, se opět setkáváme se zvolenou typologií Jana Rovneho, neboť tuto dimenzi učinil nedílnou součástí své klasifikace. To, co označuje jako *ideology a strategy based euroscepticism*, svou definicí odpovídá právě míře „opravdovosti“ euroskeptického postoje politické strany.

Čtyři z pěti bodů metodologického rámce Taggarta a Szczerbiaka jsou tedy zapracovány i do metodologického rámce této diplomové práce. Následující kapitola se pokusí uvést předchozí teoretickou debatu do praxe prostřednictvím analýzy postojů britské *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* vůči evropské integraci a Evropské unii. Úvodem je vhodné uvést, že operacionalizace výše uvedeného konceptu Jana Rovneho může být zkreslena několika empirickými problémy. Především je nutné si uvědomit, že pro dosažení přesného obrazu vztahu politická strana-euroskepticismus charakterizovaným ideologickou či strategickou motivací by bylo ideální shromáždit a vyhodnotit velké množství stranických dokumentů, programů, prohlášení (písemných i ústních), volebních výsledků a chování voličů, (ideálně nejen) veřejných projevů apod. Z důvodu časového omezení i omezené dosažitelnosti a schopnosti obsáhnout velmi širokou škálu zdrojů se následná analýza omezí na zkoumání hlavních zdrojů informací o stranických postojích, za které tato práce považuje: základní ideologické hodnoty, volební programy (z let 2005 a 2010) pro britské parlamentní volby, volební programy pro volby do Evropského parlamentu (z let 2004 a 2009), priority a program frakce, ke které strana náleží v Evropském parlamentu, vybrané veřejné projevy z posledních let a také sekundární zdroje informací, které se soustředí především na mapování období před volbami 2001. Cílem je využívat sekundární data pro období 20. století, případně počátek 21. století, a jejich doplnění o vlastní sadu dat pro období zhruba posledního desetiletí.

Rovny navrhuje, že vyhodnocení dimenze síly (*magnitude axis*) může být všeobecně posouzena podle toho, zda daná politická strana podporuje členství v EU (diskurzem i faktickými činy) a také dle četnosti a ostrosti negativních výroků na adresu integračního projektu (EU). Zjištění výsledků v dimenzi motivace (*motivation axis*) je komplikovanější, neboť právě v této dimenzi narážíme, vzhledem k dostupným datům, na empirické problémy při posouzení, zda motivy pro euroskeptické výstupy jsou řízeny strategicky či ideologicky. Práce se bude držet Rovneho postupu, bude tedy zvažovat hodnotovou základnu dané politické strany i tradiční pozice a následně vyhodnotí, zda jsou ve shodě se zkoumanými euroskeptickými výroky. Tyto postoje budou následně konfrontovány se stranickými programovými stanovisky, volebními programy a pozicemi jejich europarlamentní frakce, aby bylo možno se definitivně rozhodnout pro druh motivace stojící za euroskepticismem této strany (Rovny 2004: 38-39).

4.2 Konzervativní strana ve 20. století

Většina konzervativců se v 60. a 70. letech hlásila k britskému členství ve Společenství, neboť věřila v ekonomické benefity, které členství mělo přinést. Tato snaha byla zastřešena oficiálním znovuprojednáním podmínek britského vstupu (po dvou francouzských vetech z let 1963 a 1967) a konečným přijetím Británie spolu s Dánskem a Irskem v roce 1973. Premiér Edward Heath, který byl u moci v této době, sám myšlenku evropské integrace dlouhodobě podporoval. Dalším klíčovým rokem pro konzervativní euroskeptiky v tomto období byl rok 1975, ve kterém Britové hlasovali o setrvání své země v EHS. Nové vyjednávání o podmínkách členství Velké Británie vytvořilo příležitost pro nespokojené konzervativce, nicméně jejich role v tzv. *No Campaign* byla výrazně menšinová a příliš nenarušila obraz Konzervativní strany jako strany, která je pro-evropská.

Pověstným se stává euroskepticismus v podání Margaret Thatcherové. Je však nutné doplnit, že její zarytý anti-evropský postoj byl nakonec jedním z faktorů, který zapříčinil i její politický pád. Co začalo jako protest vůči Společné zemědělské politice, celkové „přeregulaci“ a zavádění socialismu z evropských struktur a bylo tedy motivováno více méně neslučitelností s ideologickým směřováním Thatcherové, se ale vyhrtilo s nástupem Jacquese Delorse do čela Evropské komise. Byla to nekompatibilita ekonomického liberalismu s nepopíratelným nacionálním konzervatismem, která ničila dojem její cílevědomé a neochvějné pozice. Z pohledu liberální ekonomky se mohla pyšnit vytvořením jednotného

trhu, nicméně nacionalistické tendence jí nedovolovaly přijmout důsledky fungování a vývoje tohoto trhu jako byla jednotná měna, vytvoření Evropské centrální banky či iniciativa v oblasti sociální politiky podle Delorsova plánu (Watts; Pilkington 2005: 233). Přesto ještě před přijetím JEA nebyla efektivita konzervativní opozice valná, pouze 10 poslanců nesouhlasilo s jeho přijetím a dalších 12 se zdrželo hlasování (Baker et al. 2008: 98). Celková nálada ve straně se začala výrazně měnit koncem 80. let, a to natolik výrazně, že během jednoho desetiletí se z euroskepticismu stal důležitý charakteristický rys konzervativců. Ty rysy ES, které působí v této době rostoucí přízeň u labouristů, se naopak ukazují jako spouštěč protestů a euroskeptických výroků z konzervativních pozic. Jeho praktickým a viditelným projevem byla například zformování *the Bruges Group*²⁵ na podporu anti-evropských postojů premiérky Thatcherové. Tato skupina působila především jako stranický *think-tank* a spolu s dalšími menšími organizacemi a skupinami²⁶ se zasloužila o růst důležitosti euroskepticismu ve straně. Za zmínku stojí také nové uskupení *the Fresh Start Group*, které od počátku 90. let generovalo odpůrce Maastrichtské smlouvy. Euroskeptická rétorika byla původně slyšet především z řad *backbenchers*, ale právě začátkem 90. let se tato pozice masivně rozšířila i mezi ostatní konzervativní poslance. Zatímco do této doby se kritika snášela hlavně na centralizaci Evropy a propagaci socialismu, od 90. let začali konzervativci využívat také nacionalistické dimenze, když přišli s interpretací hlubší integrace jako útoku na britskou suverenitu. Právě neúnavný vnitřní boj Konzervativní strany proti ratifikaci Maastrichtské smlouvy se stal důležitým mezníkem a viditelným posunem v důraznosti a organizovanosti euroskeptických členů strany. Premiérovi Johnu Majorovi se podařilo vyškrtnout ze smlouvy slovo „federální“ a také vyjednal Británii *opt-out* režim z Evropské měnové unie (EMU) i Charty základních sociálních práv zaměstnanců, obecně známé jako Sociální charta. Přestože se nakonec v červenci 1993 vládě podařilo ratifikovat smlouvu, nebyl tento fakt přijat bez

²⁵ Tato skupina se pojmenovala podle památného a zlomového projevu Thatcherové na *College of Europe* v Brugách, která se stala legendou právě především pro svoje euroskeptické pasáže. Cílem tohoto eurokritického *think-tanku*, jak jeho členové sami sebe označili, je „podporovat myšlenku méně centralizovaných evropských struktur, než takových, které vznikají v Bruselu a bojovat proti hlubší integraci a zapojení Británie do vytváření jednotného evropského státu“ (The Bruges Group 2013).

²⁶ Uvést např. European Research group, European Foundation, No Turning Back Group, the 92 Group

debat a následků jako tomu bylo do té doby. Major se snažil omezit vliv euroskeptiků, kteří na vládu vyvíjeli neustálý tlak tím, že například v roce 1994 zbavil členství ve straně osm poslanců, kteří hlasovali proti navýšení evropského rozpočtu, nicméně sílící pozice euroskeptiků vůči zranitelné vládě, která vzešla z voleb 1992, stejně jako vnější okolnosti nahrávaly tomu, že musel svoje postoje přehodnocovat. Další ranou byla tzv. „černá středa“ v září 1992, kdy v důsledku největší spekulace s librou do té doby, musela Británie opustit Evropský mechanismus směnných kurzů. Rozhořčení způsobené přijetím Maastrichtu rozpoutalo hádky ve straně a rozšířilo otevřené konflikty i do dalších oblastí a politik, to vyústilo v boj o stranické předsednictví. I když v roce 1995 Major rezignoval, aby svůj post obhájil a zůstal v pozici lídra strany, třetina parlamentních zástupců ho ale nepodpořila a jeho vítězství tak nebylo přesvědčivé (Watts; Pilkington 2005: 235). Nejviditelnější a částečně i symbolickým aktem byla Majorova *politics of non-cooperation* uplatňovaná následně ve výborech EU, kterou představil v Parlamentu jako ostrou reakci na neúspěšná jednání se členskými státy poté, co Unie odmítla zmírnit embargo na vývoz britského hovězího masa kvůli aféře s BSE, i přes opakované ujišťování o jeho bezpečnosti (BBC 2006).

Také přistoupení na referendum o jakémkoliv budoucím rozhodnutí týkající se jednotné měny bylo znakem toho, že euroskeptické nálady ovládají Konzervativní stranu. K větší polarizaci politického prostoru dochází v roce 1996, ve které pod vedením Jamese Goldsmitha vzniká Strana referenda (*the Referendum Party*), která vytváří nátlak na konzervativce a jejich pohled na EU. Rostoucí evropské antipatie se projeví i během předvolební kampaně, kdy stále ještě ležela na stole varianta přistoupení Británie do EMU v první vlně. Majorova strategie byla přezdívána „počkáme a uvidíme“ („*waiting and seeing, prior to deciding*“) a zakládal ji na jistotě vyjednaného *opt-out* z Maastrichtské smlouvy. Nepovažoval za strategické okamžitě odmítat politiku, která se ještě ani nerozběhla a nemusela rozběhnout. Argumentoval britskými národními zájmy, které by mohly být narušeny (příliv investic), kdyby Británie udělala zbrklý krok a okamžitě zamítla diskuzi o vstupu, což by mohlo velice pravděpodobně být interpretováno jako odmítnutí EMU navždy. Strana byla ohledně jednotné měny před parlamentními volbami značně rozpolcená, nakonec se ovšem ukázalo, že Britové tak silné euroskeptické přesvědčení nesdíleli, a především, že volby rozhodují hlavně domácí témata jako je zdravotnictví, daně nebo vzdělávání. Zajisté také přispěla touha po změně, neboť konzervativci byli již osmáctým rokem nepřetržitě u vlády.

To ovšem nic neměnilo na pevnějším a čím dál více zakořeněném anti-evropském postoji v rámci konzervativní strany. Tento trend z posledních let Majorova vládnutí se naplno projevil po debaklu ve volbách 1997, kdy se strana stala pod vedením Williama Hagua výrazně euroskeptickou a zahrnula tento postoj do svých politik, nejvíce do těch spojených s jednotnou měnou. Strana se dokonce začala vymezovat vůči členství v EU a svůj vyhraněný postoj vůči další integraci demonstrovala programem pro volby do Evropského parlamentu 1999, jehož název „V Evropě, ale nikoliv řízení Evropou“ (*In Europe, but not run by Europe*) vlastně demonstroval celkový konzervativní pohled na Evropu v té době. V tomto programu rozhodně odmítli jakékoliv hlubší začleňování do evropských struktur a představili opatření *opt-out*, které by umožňovalo členským státům odmítnout přijmout jakoukoliv další legislativu nad rámec jednotného trhu (Konzervativní strana 1999: 5). Celý přístup k EU se nesl v duchu „*picking and choosing*“, tedy výběru pouze těch politik a opatření, které se Británii a konzervativcům „hodí“. Na cestě k dalším volbám zvolil Hague evropskou problematiku jako nosné téma celé kampaně. Ve svém velmi emotivním projevu z „cizí země“ popisuje, jak by vypadala Británie, pokud by došlo ve volbách ke znovuzvolení Tonyho Blaira. Hague zde rozehrává především evropské otázky, ale i tradičnější konzervativní témata jako je kriminalita a imigrace. Umně také využíval britského smyslu pro identitu a suverenitu rozhodování, když poukazoval na fakt, že pokud „...mluvíte o Evropě, nazývají Vás extremistou. Mluvíte o daních a nazývají Vás chamtivým. Mluvíte o zločinu a nazývají Vás zpátečnickým. Mluvíte o azylu a nazývají Vás rasistou. Mluvíte o svém národu a nazývají Vás „malým Angličanem“²⁷ (Hague 2001). Věřilo se tedy, že evropská problematika bude populárním předvolebním tématem a pro většinově euroskeptické konzervativce bylo i jednoduché a přirozené tento směr prosadit ve svých řadách, i u tradičně konzervativního elektorátu, který slyšel na témata Evropy a bezpečnosti. Zformulování srozumitelné politiky na nosná domácí témata jakými bylo právě zdravotnictví nebo školství bylo podceněno. Přestože většina konzervativců si uvědomila, že Blairovi se velmi pravděpodobně podaří obhájit svůj mandát, volby 2001 i tak přinesly konzervativcům

²⁷ V originále: “Talk about Europe and they call you extreme. Talk about tax and they call you greedy. Talk about crime and they call you reactionary. Talk about asylum and they call you racist. Talk about your nation and they call you Little Englanders“ (Hague 2001).

frustrující výsledky, neboť preference konzervativců zůstaly téměř stejně nízké jako v roce 1997. Polepšili si jen o jedno křeslo a labouristé přišli pouze o šest mandátů, tudíž si nadále ve sněmovně udrželi masivní převahu (BBC 2001). Po krátké epizodě nevýrazného premiérství Iaina Duncana Smitheda vedl stranu do voleb nově zvolený Michael Howard. Byl dalším zarytým euroskeptickým konzervativním předsedou, ale vzhledem k tomu, že v této době už nemůžeme o *Conservative Party* mluvit jako o rozpolcené, co se týče náhledu na evropskou integraci, byl Howard zvolen spíše v naději, že vytvoří protiváhu Tonyho Blaira a průzkumy veřejného mínění budou vůči konzervativcům opět příznivější.

Z vývoje v letech po odchodu Johna Majora je vidět, že konzervativci pevně uchopili a drží své euroskeptické pozice. Zatímco labouristé zpočátku váhali spíše ohledně členství v evropských strukturách, tématem konzervativců byla míra začlenění se do těchto struktur. Všeobecně došlo k ustálení na bodě, ve kterém naprostá většina konzervativců akceptuje členství v EU a považuje ho za žádoucí, ovšem nesouhlasí s vměšováním se do resortů, které by měly být vyhrazeny pro působení domácích ministrů. Podle sebraných dat z let 1990-1996 došel Topaloff k závěru, že britská Konzervativní strana je jedinou ze zkoumaných mainstreamových evropských politických stran, která vykazovala více negativních než pozitivních postojů vůči Evropské unii ve svých programových prohlášeních. Všechny ostatní mainstreamové strany se v součtu vyjádřily pro podporu EU a reforem ustanovených Maastrichtskou smlouvou (Topaloff 2012: 63). Nejzajímavějším poznatkem je pro autory nekonzistentnost postoje konzervativců, který v podobně dramatické míře vysledovali už jen u francouzské Národní fronty (*Front National*, FP) a rakouských Svobodných (*Freiheitliche Partei Österreichs*, FPÖ). Tyto dvě politické strany jsou ale na rozdíl od Konzervativní strany extremistické, nacházející se na pravém okraji ideologického spektra. Konzervativci tak opravdu reprezentují výjimečný případ středové, a přesto výrazně euroskeptické, politické strany.

4.3 Labouristická strana ve 20. století

Přestože labouristická strana dnes rozhodně představuje tu evropsky přátelštější část britského politického spektra, v prvních fázích integračního procesu si poměrně úspěšně držela euroskeptický pohled na sjednocování Evropy. Ani v případě labouristů však nemůžeme mluvit o názorové konzistentnosti v čase a dokonce ani o jednotnosti názorů na evropskou integraci v rámci strany.

V počátcích integrace se labouristé tvářili na myšlenku integrace poněkud podezřavě. Jak Baker uvádí, považovali ji za projekt kontinentálního kapitalismu, který bude do Británie nastrčen jako trojský kůň, aby mobilizoval protestní hlasy proti labouristickému hnutí a jeho hodnotám (Baker et al. 2008: 95). Přesto to byli labouristé, přesněji vláda Harolda Wilsona, kteří v roce 1967, i když opět neúspěšně, zažádali o přijetí do ES, a to dokonce bez výraznějšího nesouhlasu Kabinetu, poslanců nebo straníků – v Parlamentu hlasovalo proti podání přihlášky jen třicet šest labouristických poslanců (Baker et al. 2008: 95). Jednak se znovu očekávalo francouzské veto, jednak se nutnost změny přičítala ekonomickým potížím země a svou roli také sehrál Wilsonův lstivý a přesvědčivý stranický management. Předseda strany zaujal totiž pragmatické stanovisko vůči záležitostem Společenství a došel k názoru, že je pro Británii výhodnější stát se součástí „evropských ekonomických záležitostí“, než zůstat vně tohoto dění a dát tak na ideologické i nacionalistické námitky svých četných spolustraníků (Watts; Pilkington 2005: 226). Ještě téhož roku došlo ovšem k dalšímu de Gaullovi odmítnutí britské přihlášky a politika podstatné části labouristů se velmi rychle vrátila do euroskeptických kolejí. O to více, když volby v roce 1970 vyhráli konzervativci, kteří vstup do ES vyjednali. Labouristé v opozici neúnavně kritizovali podmínky vyjednané konzervativci, za kterých měla země připojit spolu s Dánskem, Irskem a původně i Norskem k šestici zakládajících států. Zásadní rozpolcenost ve straně na téma evropská integrace se ukázala při samotném hlasování o vstupu. Šedesát devět poslanců se vzepřelo doporučení stranického *whipa*, které vybízelo ke kladnému stanovisku. Evropské záležitosti tedy, stejně jako u konzervativců, tvořily téma polarizující stranu. U labouristů byly zaznamenatelné nejméně tři názorové proudy (Watts; Pilkington 2005: 226-227):

- strana by měla akceptovat britské členství, když už země do ES jednou vstoupila, a veškerá energie by se tudíž měla soustředit na zisk maxima výhod pro Británii plynoucích z tohoto členství (Wilsonův osobní postoj)
- Británie by měla z ES okamžitě vystoupit a obnovit tak svou suverenitu
- Británie by měla pravděpodobně v ES zůstat, ale měla by si vyjednat výhodnější podmínky členství (Wilsonův veřejný postoj)

Právě proto bylo hlavním cílem šéfa strany nedat tuto rozpolcenost najevo před parlamentními volbami 1974, nedal, tudíž, žádný jasný pokyn, jak se má vedení strany k tématu evropských záležitostí stavět, aby se tak co nejvíce snížilo riziko projevů

nespokojenosti, osobních útoků a urážek. Nespokojenost s podmínkami vstupu a jejich nové projednání a změny se také staly tématem pro vítězné volby 1974. Labouristé slibovali i referendum, ve kterém by vyjednané změny potvrdili občané. Přestože volební úspěch na čas utlumil potenciální výbušnost evropské otázky, rozpolcenost strany zůstávala charakteristickým (nejen) labouriským znakem. V následujícím roce po zvolení tedy labouristé oficiálně požádali o nové projednání podmínek přistoupení a členství. Výsledek byl spíše symbolický, nicméně Wilson i Callaghan ho veřejnosti prezentovali jako dostatečný pro podporu setrvání země v ES. Kampaň předcházející referendum ovšem opět odhalila hluboký nesouhlas mezi jednotlivými labouristy, když strana nezaujala žádný oficiální postoj jako celek, a místo toho se uvnitř vytvořila dvě uskupení, *Britain in Europe* podporující „ano“ v referendu pro setrvání ve Společenství a proti ní stojící *National Referendum Campaign* propagující „ne“, a tím pádem vystoupení Británie z ES. Wilson zvolil podobnou taktiku jako před volbami a aby zbytečně nevyhrotil situaci, netrval na jednotném stanovisku strany a kolektivní odpovědnosti kabinetu během kampaně a referenda. V situaci, kdy šestnáct ministrů bylo pro setrvání a sedm proti (Watts; Pilkington 2005: 227), to bylo pravděpodobně chytré politické rozhodnutí. Referendum konané v červnu téhož roku tedy sice 66% stvrdilo platnost nových podmínek²⁸, ale v kontextu extrémních ekonomických problémů 70. let i tato událost zapadla poměrně rychle v zapomnění. Příležitost pro vyhraněné euroskeptiky se naskytl v roce 1979, kdy volby drtivě vyhrává Margaret Thatcherová a konzervativci, a v Labour Party se dostává ke slovu její levé křídlo, které výrazně ovlivňuje linku stranické politiky právě euroskeptickým směrem. Tento vývoj je završen stranickým sjezdem v roce 1980, kdy pět milionů členů *Labour Party* hlasovalo ve prospěch britského vystoupení ze Společenství, proti byly dva miliony. Následující rok se navíc od labouristů odděluje tzv. *Gang of Four* reprezentovaný čtveřicí ministrů Jenkins, Owen, Williams a Rodgers, který reprezentoval pro-evropskou labouristickou platformu, a zakládá vlastní politickou stranu – Socialně demokratickou stranu (*Social Democratic Party*). Tím se *Labour Party* opět posouvá hlouběji k euroskepticismu, což dokazuje i ekonomický plán z dalšího volebního období (již

²⁸ Kritika ohledně tohoto referenda se snáší především na způsob, jakým byla položena otázka. Formulací „Přejete si, aby Spojené království zůstala členem Evropského společenství (Společného trhu)?“ totiž vybízela ke kladné odpovědi (Watts; Pilkington 2005: 227)

s vládnoucími konzervativci), který byl označen jako *Alternative Economic Strategy* a mimojiné obsahoval následující prohlášení: „Alternativní ekonomická strategie má za to, že oslabená britská ekonomika může být ozdravena s pomocí programu socialistické ekonomické expanze, který by zahrnoval reflaci a kontroly importu. Nezbytným předpokladem tohoto programu je plná ekonomická nezávislost. Jinými slovy, potenciální labouristická vláda by vyžadovala kontrolu nad britskou ekonomikou. To se nezdá být slučitelné s pokračujícím britským členstvím v ES“ (Rosamond 1994: 21). Nicméně s další volební prohrou v roce 1983 a předpokládaným hlubším začleňováním Británie do ES, zmírnili labouristé svou rétoriku a již netrvali na bezpodmínečném britském vystoupení, ale nově rozhodnutí o tomto aktu ponechávali na výsledcích dalšího vývoje Společenství. Baker shrnuje, že *Labour Party* tímto okamžikem přijala, přestože zdráhavě, britské členství, i když si udržovala velmi skeptický postoj k vměšování se do ekonomických otázek (Baker et al. 2008: 96). I v budoucnu budou labouristické vlády nejvíce protestovat právě proti ekonomickým reformám. Zlomovým obdobím pro nahlížení evropské integrace z labouristického pohledu byla druhá polovina 80. let, ve kterém se stranický postoj vůči ES rapidně proměnil, tento vývoj pak byl potvrzen evropskou politikou i labouristickou rétorikou v 90. letech.

Vystoupení ze Společenství bylo odvoláno a labouristé se začali zaměřovat na výhody, které jim členství může přinést, a to hlavně v oblasti svých sociálně orientovaných cílů. Důvody, které bývají uváděny jako klíčové pro tuto razantní změnu evropské politiky v 80. letech, jsou různého druhu: přeběhnutí několika členů *Labour Party* k Sociálně-demokratické straně, a tím společně s *Liberal Party* vytvoření více konkurenčního prostředí před volbami, změna postoje odborů vůči ES, který byl nyní velmi pozitivní, stejně jako obdobná změna názorů několika klíčových postav ve straně, neúspěch Mitterandovy politiky socialismu „v jedné zemi“ na počátku 80. let a celková změna orientace labouristům na pragmatičtější a středovější politiku. Ani nepřímý vliv thatcherovských politik by neměl být opomíjen, s narůstající centralizací britské vlády viděli často labourističtí poslanci z tradičních průmyslových oblastí (např. Skotska) v Evropské Komisi potenciálního spojence (Bulmer 2008: 4). Finální podnět ale přišel po třetí labouristické volební porážce v řadě v roce 1987, zvážení stranických postojů bylo na místě. Hodnotit tento krok jako strategický je jistě logické, neboť labouristé rozhodně zamýšleli získat novou strategií elektorát opět na svou stranu. Přijetí opačného stanoviska, dovolující se ostře vyhranit vůči konzervativcům, by

tomu mohlo napomoci, zároveň ale můžeme spatřit dvě dimenze, ve kterých se dá motivace labouristů vyhodnotit jako hlubší ideologická. Jednak docházelo k přehodnocování ekonomických premis, kdy se postupně ukazovalo, že provázanost ekonomických vztahů ve stále globálnější době zpochybňuje životaschopnost izolace, a tím i Alternativní ekonomické strategie, jednak labouristé viděli v ES příležitost, jak Británii přiblížit levicovým hodnotám a politikám. Přestože Británii stále ovládaly politiky thatcherismu, většina Evropy byla nakloněna levicovějšímu smýšlení a Evropské společenství by tak mohlo být pro *Labour Party* prostředníkem v implementaci levicových norem do domácí arény²⁹ (Watts; Pilkington 2005: 229). Entuziasmus stranických dokumentů ale nebyl tak automatický, jak by se mohlo na první pohled zdát. V praxi byla hmatatelná spíše opatrnost a pragmatismus ohledně národních výhod. Dokladem toho jsou i britská veta ve věcech obrany, bezpečnosti, imigrace, rozpočtové politiky či mezinárodních smluv (Labour Party 1997: 37, 2001: 38). Watts a Pilkington hodnotí jako rozhodující okamžik pro definitivní změnu směru labouristického myšlení rok 1988 a návštěvu předsedy Evropské komise Jacquese Delorse, během které obhajoval myšlenky evropské sociální politiky (Watts; Pilkington 2005: 229). Minimální mzdy, standardy pro pracovní podmínky a další sociální benefity pro celé Společenství byly položky, které *Labour Party* samozřejmě měla ve svém portfoliu a definitivně tak opustila extrémní představu ES jako „kapitalistického zloděje“ a naopak především v oblasti sociální a později v 90. letech i v oblasti environmentální politiky začala považovat Společenství za svého spojence.

Labouristé rozhodně nepodporovali Unii jako federalistický projekt, ale mnohem více ji vnímali jako uskupení nezávislých států, které jim má sloužit k maximalizaci výhod. Přesně tento postoj zastával i Tony Blair, jehož rétorika ohledně EU pro volby 1997 nebyla překvapivě výrazně jiná od té konzervativní, přestože působení *New Labour* je všeobecně spojováno s pro-evropským přístupem. Stejně jako jeho předchůdci, i Blair upřednostňoval mezivládní přístup k řešení evropských záležitostí, dále také nastolil liberální ekonomickou agendu, která vycházela z flexibilního a dynamického trhu práce, tedy příliš nesouzněl s většinou kontinentálních socialistů propagujících *welfare state*. Dalším určujícím rysem

²⁹ Thatcherová nazývala tuto implemetaci shora „*socialism by the back door*“ (Thatcher 1988).

britské pozice bylo odhodlání udržet *special relationship* s USA, který byl především v období vlády Blair – Clinton nepopíratelný. Blair sice jedním dechem dodával, že vidí Británii ve středu Evropy a izolovat se od evropských záležitostí by bylo „šílenství“, volba zahraničního spolence číslo jedna, byla ovšem viditelná – především v době konfliktů (Watts; Pilkington 2005: 230). Být klíčovým hráčem Evropské unie a zároveň udržovat nadstandardní vztahy se Spojenými státy se ovšem často ukazovalo být neslučitelným a Blair zvolil pro uchopení této situace označení a potenciál Velké Británie jako „mostu“ mezi děním na obou koncích Atlantiku. Odmítal oba extrémní v podobě izolacionismu i euroskepticismu.

Tento nový postoj byl opravdu diametrálně odlišný a velmi pravděpodobně ho můžeme označit za ideologický, neboť proklamované politiky a celkový postoj vůči EU se přesunul od nespolupráce a rozbrojů uvnitř strany ke vstřícným příslibům o „nové Británii a Evropě“. Přestože tedy programová změna byl zjevná, dva hlavní body volebního programu *New Labour* týkající se EU - uskutečnění referenda ohledně přijetí jednotné měny a reforma EU (Labour Party 1997) byly vytyčeny s ohledem na voliče a strategicky motivovaný prvek je zde tedy nepopíratelně přítomen. Průběh referenda jistě uklidnil ty, kteří se obávali přijetí měny pouze politickou elitou a zmírnil tak relevantnost možných útoků na labouristy jejich politickými konkurenty ohledně nevýhod a nebezpečnosti eura, reforma EU také odrážela náladu mezi voliči, která byla podle průzkumů změnám evropských struktur nakloněna (Bulmer 2008: 4).

Blair sám se považoval za pro-evropského politika, změna v rétorice přicházející do Evropy z Británie byla markantní. Přesto pozitivní změna Blairovy evropské politiky nebyla cílem sama o sobě, ale spíše byla obsažena v širokém spektru jednotlivých politik, například v souvislosti s ekonomickou konkurenceschopností, a byla tak vlastně logickým důsledkem směřování nových labouristů. Jeho záměr získat i středověji orientované voliče zahrnoval i opatrnost při zvažování volebního boje založeného na tématu Evropské unie (Bulmer 2008: 4). Nemůžeme tedy mluvit o čistě ideologické motivaci. Bulmer připouští i strategickou motivaci pozorovatelnou v labouristickém chování, a to nejprve během funkčního období druhé Majorovy vlády, kdy rozpocenost konzervativců téměř vybízela k útokům opozice (Bulmer 2008: 4). Labouristé využili příležitosti, ratifikace Maastrichtské smlouvy tak byla komplikovanější, než by se podle oficiálních postojů strany na počátku 90. let mohlo zdát. Vztah s Evropskou unií do konce Majorovy vlády celkově ochabnul a zhoršil se, což

poskytovalo ideální startovací pozici jednak pro kritiku konzervativců a jednak pro nový postoj *New Labour*.

Myšlenka politické unie je odmítána oběma hlavními britskými politickými stranami. Zásadním krokem další integrace bylo přijetí společné měny – eura. Zde si Británie držela a stále drží odstup, a přestože v roce 1990 bylo členství v Evropském mechanismu směnných kurzů (ERM) původně přijato, trvali labouristé na výše konstatované podmínce, že Británie má být členem pouze tehdy, pokud je to v jejím ekonomickém zájmu (Brown 1997: 2). Tento národní zájem byl blíže definován v analýze tehdejšího ministra financí Gordona Browna, který sestavil tzv. pět ekonomických testů³⁰, které mají sloužit k vyhodnocení výhodnosti přijetí eura a definování kroků, který by vláda musela přijmout, aby konvergence ke společné měně fungovala ve prospěch Británie.

Celkově je ovšem fakt, že Blairovy vlády se vyznačovaly daleko větším euro-optimismem a konstruktivním dialogem, za jeho předsednictví se definitivně podařilo překonat zásadní rozpory ve straně týkající se evropské integrace. Zastřešující myšlenka vychází z faktu, že labouristé uznali existenci a změny spojené s globální ekonomikou, ve které se dosažení základních ekonomických cílů Velké Británie lépe realizuje prostřednictvím kolektivního úsilí na platformě EU než prostřednictvím izolovaných akcí na úrovni národního státu (Watts; Picklington 2005: 232).

4.4 Vývoj postojů od roku 2004

Zatímco období do počátku 21. století je poměrně dobře mapováno literaturou a k charakteristice a analýze byly využity zdroje s již zpracovanými daty, je cílem následující kapitoly a také přínosem této práce jejich doplnění o vlastní sadu dat pro období zhruba

³⁰ Pět ekonomických testů je zaštitěno otázkami z následujících oblastí: 1) cyklická konvergence - *“Are business cycles and economic structures compatible so that we and others could live comfortably with euro interest rates on a permanent basis“* 2) flexibilita - *„If problems emerge is there sufficient flexibility to deal with them?“* 3) investice - *„Would joining EMU create better conditions for firms making long-term decisions to invest in Britain“?* 4) finanční služby - *„What impact would entry into EMU have on the competitive position of the UK's financial services industry, particularly the City's wholesale markets“?* 5) zaměstnanost a růst - *„In summary, will joining EMU promote higher growth, stability and a lasting increase in jobs?“* (Brown 1997: 9-39).

posledního desetiletí. Podle zvoleného metodologického rámce diskutovaného v kapitole 4.1, bude tato analýza založena na datech vycházejících ze základních ideologických hodnot konzervativců a labouristů, jejich volebních programů do národních a následně evropských voleb, programových priorit evropských frakcí, do kterých konzervativci a labouristé přísluší, a závěrem pro co největší aktuálnost i ze stěžejních prohlášení, veřejných projevů a kroků učiněných v době po posledních volbách 2010.

Analýzou těchto dat bude možné určit, jak se (ne)mění postoj těchto stran k EU v čase a aplikací na model Jana Rovneho dále rozhodnout, které faktory dominují případným názorovým proměnám. Tím bude možné ověřit druhou hypotézu. Navíc má vláda Velké Británie aktuálně velmi netradiční složení, členové koalice *Conservative* a *Liberal Democratic Party* mají velmi rozdílné názory na EU, a proto bude analýza aktuálních projevů a postojů dvou zkoumaných politických strany zároveň i vysvětlujícím východiskem pro poslední pátou kapitolu, která představí projevy britského euroskepticismu v praktické politice.

4.4.1 Základní ideologické hodnoty

Labouristická strana se nachází na levé straně politického spektra, je součástí sociálně-demokratické rodiny politických stran. Hodnoty, které pokládá za klíčové, jsou sociální spravedlnost, silné komunity (sounáležitost) a hodnoty, odměna za tvrdou a poctivou práci, slušnost a práva a odpovídající povinnosti. V konstituci, která ustavuje labouristické zásady a hodnoty, došlo k velké změně v roce 1995 po iniciativě Tonyho Blaira, který trval na vypuštění části o zestátnování, redefinici termínu socialismus a modernizaci politik, které by měly vést k naplnění labouristických cílů. Nová verze, kterou se strana vlastně rozešla se svou minulostí, zní: „*Labour Party* je sociálně-demokratická strana. Věří, že silou společného úsilí dosáhneme víc než sami, chce vytvořit pro každého z nás takové podmínky, které mu umožní realizovat svůj potenciál, a pro všechny z nás takové společenství, ve kterém moc, bohatství a příležitosti jsou v rukách mnohých a ne jen několika, ve kterém práva, kterými disponujeme, odráží povinnosti, které máme a ve kterém můžeme žít společně v duchu svobody, solidarity, tolerance a respektu.“ (Labour Party 2011: 9). Dynamická ekonomika, spravedlivá společnost, otevřená demokracie a zdravé životní prostředí jsou čtyři hlavní hodnoty, na kterých je postaven labouristický program z roku 2010 (Labour Party 2011: 9).

Konzervativní strana se nachází na pravé straně politického spektra a je založena na myšlence volného trhu, malého státu (nízká úroveň byrokracie) a tradiční rodiny. Ctí svobodu, individualismus, využívání příležitostí, smysl pro zodpovědnost. Velmi rozlišuje mezi pojmy společnost a stát. Zatímco společnost (rodiny a jednotlivce) bere za základ státu, byrokratický stát se snaží snížit na minimum. Chce budovat takovou společnost, ve které může jedinec využít a profitovat ze svého potenciálu a svobodně se rozhodovat. Dokument, ve kterém David Cameron představuje základní stranické hodnoty a cíle, je nejvíce zdůrazněn právě koncept odpovědnosti. Tato „revoluce odpovědnosti“ se týká jednotlivců (*personal responsibility*), výkonu profese (*professional responsibility*), občanů (*civic responsibility*) i firem (*corporate responsibility*), cílem je „vybudovat společnost, která vytváří příležitosti a ve které je každý někým“ (Conservative Party 2006: 3). Stavebními kameny konzervativní politiky je, kromě již zmíněných hodnot, podpora podnikání, ekonomický růst a fiskální stabilita, posilování konkurenceschopnosti, jednodušší a redukované daně, snižování vládních výdajů, omezování centralizace a byrokracie, posilování nezávislosti the *Bank of England* apod. Co se týče sociálních hodnot je zde patrná tendence k tradiční rodině, sociální stabilitě, regulované imigraci, omezené redistribuci bohatství, přísnějším trestům, zákazu drog, eutanázie, prostituce, pornografie, homosexuálních manželství³¹ či možnosti homosexuálů adoptovat dítě apod.

4.4.2 Volební programy pro britské parlamentní volby

Následující podkapitola představí relevantní body týkající se Evropské unie z volebních programů konzervativní a labouristické strany pro poslední dvoje britské parlamentní volby, tedy programů z let 2005 a 2010. Obě dvě strany zaznamenaly během v tomto období změnu předsedy. Konzervativní strana vedená Michaelem Howardem neúspěšně bojovala ve volbách 2005, volební úspěch se dostavil až po dlouhé labouristické nadvládě v roce 2010 již pod vedením Davida Camerona. Labouristy vedl do voleb 2005 stále

³¹ V 21. století se samozřejmě některé postoje mohou vyvíjet a být liberálnější než v minulosti. V Británii se například aktuálně vedou vnitrostranické boje konzervativců kvůli Cameronovu záměru povolit homosexuální manželství (viz např. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-21327650> (13.4.2013)).

ještě Tony Blair, kterého ovšem vystřídal v roce 2007 Gordon Brown, ovšem následný neúspěch ve volbách 2010 se mu stal osudným.

Celkově je evropská tematika v těchto programech zastoupena jen okrajově, rozhodně nepředstavuje téma, které by pro domácí volby bylo nosné a podle kterého by se voliči primárně rozhodovali. Jestliže uvážíme, že poslední program konzervativců čítá 120 stran a problematice EU je věnována pouze stránka a půl a labouristů je tento poměr zhruba stejný, nemůžeme dojít k jinému závěru, než že v národních volbách je EU nahlížena pouze jako jeden z bodů kapitoly „zahraniční politika“. Předními stranami těchto programů dominují oblasti jako je ekonomický růst, zdravotnictví, školství nebo bezpečnostní složky.

4.4.2.1 Konzervativní strana

Úvodním tématem spojeným s EU ve volebním programu z roku 2005 je zájem konzervativců na úspěšné britské společnosti, který chtějí prosadit tím, že přenastaví vztah s Evropskou Unií. Hlavním požadavkem, který prostupuje celou evropskou agendou, je požadavek navrácení moci z Bruselu zpět do Británie. Přislíbili, že konzervativní vláda vyjedná obnovení *opt-out* režimu z *European Social Chapter* a osvobodí malé podniky a obchodníky od ničivé legislativy v oblasti zaměstnanosti. V oblasti finanční zprávy se zavazují k nastavení přísného rozpočtu pro všechny resorty, stropu pro celkový rozpočet a krácení výdajů na směrnice, které nejsou potřebné nebo aktuální. Jakákoliv nová směrnice také musí projít po určité době kontrolou, která vyhodnotí, zda se v praxi opravdu osvědčila a je-li výhodné ji implementovat natrvalo („*sunset reviews*“). Odmítají také praktiky „*goldplatingu*“, tedy rozšiřování obsahu evropských směrnic národními orgány, které je většinou znakem vyšší a administrativní zátěže, a tedy i vyšších nákladů pro podnikatelské prostředí.

Konzervativní vláda také slibuje uchovat ekonomickou stabilitu a udržet nezávislost *Bank of England* co se týče určování úrokových měr. Nepřijme euro. Tím, že uchovají libru jako národní měnu, chtějí zajistit kontrolu nad úrokovými mírami, a tím i potřeby britské ekonomiky. Protože všechny ostatní politické strany jsou zavázány přijmout euro, jsou toryové jediní, kdo mohou učinit tento slib.

Prostor je pak především věnován oblastem, se kterými jsou konzervativci nespokojeni a ve kterých chtějí provést zásadní změny. Bruselu nechtějí ponechat právo na

zajišťování kontroly azylové politiky, naopak chtějí odstoupit od Ženevské konvence 1951 a pracovat na moderních mezinárodních dohodách o migraci. Společné zemědělské a rybolovné politiky jsou podle jejich názoru dlouhodobě neudržitelné, poškozují volný obchod a zapříčiňují plýtvání obrovskými částkami peněz, v tomto ohledu se na základních problémech shodnou s labouristy. Konzervativní vláda chce podporovat evropskou spolupráci v oblasti obrany, taková spolupráce by ovšem měla probíhat výlučně v rámci NATO. Podporují reformu Evropské unie společně se všemi, kdo „chtějí v budoucnu vidět flexibilnější, liberálnější a decentralizovanější EU“ (Conservative Party 2005: 26). Výslovně nesouhlasí s Ústavou EU a v programu slibují Britům šanci odmítnout návrh takové ústavy do šesti měsíců po volbách. Závěrem znovu opakují závazek nepřijmout euro a proklamují, že se nehodlají vzdát cenné svobody, kterou poskytuje kontrola vlastní měny. Podporují další rozšiřování (včetně přijetí Turecka), které přinese rozmanitější Evropu.

Podobně nekompromisní jsou konzervativci i ve svém posledním programu pro volby 2010. Cameron sice vidí Británii jako pozitivního člena Evropské unie, ale pokud projdeme všechny body týkající se evropské agendy v tomto programu, dojdeme k závěru, že tento pozitivní náhled na věc platí jen pro některé politiky. Konzervativci totiž jasně deklarují odmítnutí jakéhokoli dalšího zvyšování pravomocí EU bez souhlasu britského obyvatelstva, chtějí získat zpět klíčové pravomoci v oblastech trestněprávních záležitostí a zaměstnanosti a kladou si za cíl zajistit, aby žádná budoucí vláda nemohla přijmout euro ani předat další pravomoci na úroveň EU bez konání referenda.

V oblasti obrany výslovně spoléhají na mimoevropská partnerství (speciální důraz kladou na Indii a Čínu), která chtějí obnovit a posilovat, nejen v oblasti diplomacie, ale i kultury, vzdělání, obchodu a bezpečnosti. Stejně tak spoléhají na klasické pilíře své obranné strategie, a to prohlubování spojení se Spojenými státy americkými a NATO. Dokonce zamýšlejí rozhodně ukončit utrácení peněz za zbytečné a byrokratické iniciativy EU v oblasti obrany a investovat tyto peníze do britských armádních sil. Tradiční prostor pro spolupráci nabízejí konzervativci v oblastech otevřeného trhu a obchodu, environmentální politiky a boji proti globálním výzvám jako je chudoba nebo obnovování ekonomického růstu.

Pravděpodobně největší výhrady mají konzervativci ke směřování Evropské unie a všeobecně jejímu zasahování do „života Británie“. „Neúnavné a neodpovědné vměšování se Evropské unie do téměř všech aspektů každodenního života zašlo příliš daleko. Konzervativní

vláda vyjedná se svými evropskými partnery tři konkrétní garance, které zajistí navrácení pravomocí, které by měly náležet výlučně Británii, ne Evropské unii, je to: Charta základních práv, trestní soudnictví a legislativa zaměstnanosti“ (Conservative Party 2010: 114). Jelikož trestní soudnictví je nahlíženo jako jedno z výlučně národních témat, není překvapivé, že se konzervativci staví proti založení Úřadu evropského veřejného žalobce (*European Public Prosecutor*). Možnost vytvoření tohoto úřadu upravuje článek 86 Lisabonské smlouvy³².

4.4.2.2 Labouristická strana

Labouristé uvádí evropskou část svého programu konstatováním, že jsou pyšní na členství Velké Británie v EU a její silnou pozici v rámci Evropy. Členství v EU totiž podle nich přináší Británii pracovní místa, obchod, prosperitu, zvyšuje environmentální standardy, sociální ochranu a mezinárodní vliv. Svůj postoj vůči EU definují často vymezením se vůči konzervativcům, poukazují na fakt, že od roku 1997 se Spojené království dokázalo proměnit z řadového, často ignorovaného, člena v lídry Evropské unie.

Británie vně Evropské unie by byla podle labouristů bezpochyby slabší a zranitelnější. EU měla v té době 25 členů a měla se nadále rozšiřovat, proto nová Ústavní smlouva měla zajistit, že Evropa bude i dál fungovat efektivně a že Británie bude moci chránit své národní zájmy jako je zahraniční politika, daně, sociální zabezpečení a obrana. *Labour Party* popisuje, že Smlouva určí, co EU může a co ne, že posiluje hlas národních parlamentů a vlád v záležitostech EU. Chtěli ji předložit občanům v referendu a odhodlaně vést kampaň za volbu „ano“ pro tuto smlouvu, která měla i nadále zajistit vedoucí pozici Británie v EU. Tvrdí, že Toryové v roce 1997 zanechali Británii izolovanou, snížili zahraniční rozvojovou pomoc a postrádali jakoukoliv koherentní vizi místa Británie ve světě. S labouristy bude ale jako silný aktér nadále potlačovat terorismus, pomáhat šířit demokracii a svobodu ve světě. I v globálních tématech chtějí být lídry reformované Evropy, aby spolu s ostatními mohli bojovat s extrémní chudobou, za novou dohodu o klimatických změnách, obchodu se zbraněmi a mohli vytvořit takovou obchodní smlouvu, na základě které budou ze světového obchodu benefitovat mnozí, ne jen několik. „Alternativou je vrátit se k Toryům,

³² Podrobné informace o cílech a funkcích tohoto úřadu jsou k dispozici na: http://ec.europa.eu/justice/criminal/judicial-cooperation/public-prosecutor/index_en.htm (11.4.2013).

jejich škrťům v oblasti obrany i rozvojové pomoci a jejich úsilí zničit Sociální chartu a zmenšovat roli Británie v Evropě i ve světě“ (Labour Party 2005: 91).

Co se týče konkrétních politik, labouristé deklarují velkou podporu vytvoření jednotného trhu služeb, který by doplnil jednotný trh se zbožím a vytvoření efektivní směrnice, která poskytne opravdové výhody spotřebitelům a nové příležitosti britskému podnikání. Dodávají ovšem, že ochrání britské standardy v oblasti zaměstnanosti a při vytváření této směrnice se chtějí vyhnout jakémukoliv narušování domácího regulačního rámce. Dalším bodem je podpora strategii zadávání veřejných zakázek (*public procurement strategy*), která ochrání britská pracovní místa a dovednosti pod hlavičkou EU, a zajistí, že britský průmysl bude moci spravedlivě konkurovat zbytku Evropy.

Labouristé zaznamenali úspěchy v reformě Společné zemědělské politiky a dalším bodem jejich programu je usilovat o její další pokračování, konkrétně začít s dotacemi týkající se cukru. I v reformách Společné rybolovné politiky plánovali pokračovat a vytvořit politiku, která zajistí rybolovným oblastem dlouhodobě udržitelnou budoucnost, nadále propagovat ochranu mořského životního prostředí a zajistit, aby loviště a jejich využívání byla nastavena na limity slučitelné s udržitelnou budoucností. V záležitostech eura zůstává zachována „politika zdravého rozumu“. Určujícím faktorem nezbytným pro jakékoliv vládní rozhodnutí je národní ekonomický zájem a fakt, zda jsou argumenty hovořící pro vstup zcela jednoznačné a zřejmé. Labouristé také stále trvají na splnění pěti ekonomických testů, než bude jakékoliv rozhodnutí ohledně přistoupení k euru přijato. Pokud vláda doporučí přijetí, zavazuje se strana v programu předat tuto záležitost k hlasování v Parlamentu i v referendu.

V oblasti bezpečnosti a obrany prosazují šíření svobody a spravedlnosti jako nejlepšího způsobu, jak jich dosáhnout. Ve třetím funkčním chtěli labouristé udržet a ochránit britskou pozici v Evropské unii a ve středu mezinárodních rozhodovacích procesů, vždy dostát mezinárodnímu právu. Na rozdíl od Konzervativní strany chtějí pokračovat ve vedení evropské obranné spolupráce, vybudovat silnější obranné kapacity, v souladu s NATO, které označují jako pilíř britské obranné politiky. Cílem je zajistit, aby nové bojové jednotky EU byly vybaveny a organizovány k rychlé akci v humanitárních krizích. I krátká zmínka o reformování Evropy je v evropské agendě obsažena, během britského předsednictví v roce 2005 byla témata favorizovaná labouristy následující: prosadit ekonomickou reformu, pokrok

v jednání *Doha round*, přiblížení Turecka, Balkánu a východní Evropy členství v EU a zlepšit zacílení a kvalitu evropské rozvojové pomoci.

Téměř identickým prohlášením o pýše, že je Británie opět vedoucím hráčem Evropy začíná i program pro zatím poslední britské parlamentní volby z roku 2010. Nekonstruktivnost a strnulost toryovské vize je shrnuta v jejich volbě mezi spojenectvím se Spojenými státy anebo s Evropou. V Evropě jsou nejen izolovaní, ale i přehlíženi – v úzké skupině pravicových stran, které zastávají extrémní názory a popírají klimatické změny.

V ekonomické oblasti považují za největší evropskou prioritu vyšší konkurenceschopnost. „Evropa poroste a bude prosperovat jen, pokud bude založena na dynamičnosti, znalostech, excelentních univerzitách, konkurenceschopných firmách a thriving start-ups, to vše musí být podpořeno moderní infrastrukturou, digitální komunikací a dopravou, která nezatěžuje životní prostředí nadměrným množstvím sloučenin uhlíku“ (Labour Party 2010: 70). EU by měla usilovat o zlepšení regulačních podmínek a prostředí, zejména pro malé a střední firmy. Opakuje se zde ale odmítnutí jakéhokoliv nového vyjednání či narušování sociálních práv britských občanů. Ekonomická síla a sociální zabezpečení jdou ruku v ruce – moderní EU musí zvýšit svou konkurenceschopnost a růst, ale zároveň garantovat bezpečnost a spravedlivá pracovní práva. V záležitostech eura platí slib o referendu a v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky platí všechny výše uvedené cíle.

Okrajově je zmíněna i otázka vnitřních reforem EU. Aktuálními tématy programu 2010 byla reforma rozpočtu EU, především s ohledem na hlubší reformy Společné zemědělské politiky. Je vyjádřena podpora rozšíření EU o Chorvatsko a je navrženo, aby všechny západní balkánské státy v roce 2014 zahájily přístupová jednání. Budoucí členství Turecka považují za skutečný test evropského potenciálu být mostem mezi různými náboženstvími a regiony, jsou pro neustálý pokrok v této záležitosti.

4.4.3 Volební programy pro volby do Evropského parlamentu

Tato podkapitola přináší neklíčovější body a cíle konzervativců i labouristů, které byly výsledkem analýzy jejich posledních dvou programových prohlášení pro volby do Evropského parlamentu (z let 2004 a 2009). Závěrem jsou tyto postoje shrnuty do tabulky pro snazší komparaci jejich preferencí.

Volby do Evropského parlamentu se Británii tradičně netěší příliš velké popularitě. Volební účast ve volbách roku 2009 činila jen 34,7%, což byl vůbec nejnižší výsledek z původní patnáctky členských států. V rámci Spojeného království se ovšem nejedná o číslo nijak výjimečné, neboť od svého vstupu do ES v roce 1979 se volební účast nikdy nedostala přes 40%, v roce 1999 dokonce spadla na 24% (European Parliament 2013). Konzervativci v kampani pro evropské volby tradičně zdůrazňují citlivá témata jako je národní identita a suverenita, euro, evropská byrokracie, nadměrný odliv pravomocí z Británie a také poukazují na příliš ochotné „bratříčkování“ labouristů s evropskými strukturami. Naproti tomu labouristé vyzdvihují pozitivní přínos kooperace s ostatními evropskými státy pro britský trh práce, společnou bezpečnost, obranu, obchod i environmentální politiku.

Poslední volby evropských poslanců skončily velkou prohrou pro (v té době vládnoucí) labouristy a jejich předsedu Gordona Browna. Získali jen 15,3% hlasů, což představovalo nejhorší výsledek strany v evropských volbách vůbec. Dokonce i *hard-euroskeptická UK Independence Party* (UKIP) obdržela o zhruba o dvě procenta více (17,4%). Celoevropský trend těchto voleb, hlasovat pro pravo-středové politické strany, se projevil i Británii, když se vítěznou stranou stali konzervativci s 28,6% hlasy (BBC 2009a). Za symbolického vítěze těchto voleb může být ale považována především extrémní pravice zastoupená Britskou národní stranou (*British National Party*), neboť získala výraznější procentuální podíl hlasů, a tím i vůbec poprvé v historii dva mandáty v Evropském parlamentu. Společně s výrazně euroskeptickými UKIP, kterým jejich hlasy vynesly 13 křesel, se potvrzuje tendence odevzdávat během evropských voleb více hlasů ne-mainstreamovým politickým stranám (na rozdíl od voleb národních).

4.4.3.1 Konzervativní strana

Ve svém programu do zatím posledních evropských voleb v roce 2009 oceňují konzervativci přínos Jednotného trhu a zdůrazňují, že tento projekt vždy podporovali. Vzápětí ovšem všeobecně popisují největší problémy, které v dnešní EU zaznamenávají. Jedná se o určitá „dogmata z minulosti“ jako je koncept ještě bližší unie, centralizace moci nebo soustředění se na interní struktury EU spíše než na okolní svět, která podle předsedy Camerona není Unie schopná překonat (Conservative Party 2009: 1). Touto oklikou mívá k tématu evropské ústavy, která náleží právě do této kategorie „dogmat“. Výslovně zde podporuje myšlenku „Evropy národních států“.

Několik všeobecnějších cílů zahrnul Cameron již do své předmluvy. Konzervativci chtějí Evropu, která (Conservative Party 2009: 1-2) podporuje otevřené trhy a silné transatlantické vazby, hledí za své hranice, nejen na sebe samou, buduje otevřené, ale silné vazby s Čínou a Indií. Musí také propagovat Jednotný trh v Evropě a volný obchod ve světě i v době čtenějších výzev návratu k protekcionismu, zastavit utrácení, mít pevný strop svého rozpočtu a bránit „britský rabat“. Z dalších témat klade důraz na zvyšování standardů spojených s klimatickými změnami, boj proti globální chudobě či přístupnost pro nové členy jako jsou balkánské státy i Turecko. Z jeho úvodu je jasné, že hlavními tématy těchto voleb je ekonomická krize a Lisabonská smlouva. V závěru Cameron znovu připomíná, že Konzervativní strana je jediná, která odmítá Ústavu i Lisabonskou smlouvu, která je jejím téměř identickým následovníkem. Jsou také jedinou stranou v těchto volbách, která prosazuje referendum na toto téma.

Je zjevné, že politická intergace je téma konzervativcům absolutně cizí. Navrhují změny a aktuálnější agendu pro chod EU, ale rozhodně nehodlají přenášet žádné další pravomoci na evropskou úroveň. Obviňují labouristy, že ochotně vycházejí vstříc těmto unijním požadavkům na přenášení stále nových pravomocí namísto opravdových řešení problémů. Konzervativci naopak chtějí některé pravomoci navrátit do národního rozhodovacího procesu, tento *roll-back* se týká především sociální a pracovní legislativy, a dále zavést nutnost referenda o jakémkoliv dalším přenášení pravomocí pro všechny budoucí vlády. Konzervativci dále stručně a bez možnosti výjimek opakují svůj typický příslib o nepřijetí eura. V Evropském parlamentu chtějí hned po volbách společně s českou Občanskou demokracií³³ vytvořit novou středo-pravou nefederalistickou parlamentní skupinu, která bude vystavěná na konceptu „Evropy národů“ a která bude usilovat o Evropu, jejíž národní vlády se budou orientovat podle svých voličů spíše než podle Bruselu, a která je v rukou svých národů a ne byrokratických a politických elit.

³³ Cameron se zde odvolává na jednání s Mirkem Topolánkem z roku 2006 (Conservative Party 2009: 3). Po volbách 2009 opravdu došlo ke zformování nové frakce nazvané Evropská konzervativci a reformisté (*European Conservatives and Reformists*, ECR). Do té doby byli konzervativci součástí euroskeptické politické skupiny Evropská demokraté, která náležela k lidovecké frakci Evropská lidová strana (*Group of the European People's Party* (*Christian Democrats*), EPP).

Labouristé jsou také spojováni s další a další regulací zaměstnanosti, která ohrožuje britská pracovní místa. Nejničivější je, dle konzervativců, hlasování pro zrušení *opt-out* režimu ze Směrnice o pracovní době (*Working Time Directive*), která katastrofálně ovlivní britskou ekonomiku, hasiče a zdravotnický systém (*National Health Service*, NHS). Konzervativci se absolutně neshodují s další iniciativou těchto stran předávat další pravomoci v oblastech jako je policie, imigrace či udílení azylu (Conservative Party 2009: 3).

Pokud se podíváme na vývoj těchto preferencí od voleb do EP v roce 2004 zjistíme, že většina klíčových stanovisek se nezměnila. Konzervativci trvají na nezávislosti své zahraniční politiky a obrany, dokonce výslovně deklarovali nesouhlas s evropskými obrannými silami. Také odmítavý postoj k harmonizaci daní, imigrační a azylové politiky zůstal neměnný. Přestože deset přístupujících zemí v roce 2004 deklarovalo svůj zájem o přijetí společné měny, konzervativní postoj se ani v tomto ohledu nezměnil, silná opozice vůči euru přetrvávala. Opět se jednalo o úsilí snížit objem legislativy zde kombinované s ochranou zájmů minorit. Vůbec posílení role národních parlamentů na úkor struktur EU je další dlouhodobě pozorovatelným znakem, stejně jako konání referend, ať už ohledně Evropské ústavy (Conservative Party 2004) anebo jakékoliv budoucí smlouvy dotýkající se britské státnosti (Conservative Party 2004, 2009: 19).

V programu z roku 2004 konzervativci výslovně požadují navrácení Společné rybolovné politiky zpět na národní úroveň (Conservative Party 2004), zatímco v pozdějším programu již mluví pouze o větší decentralizaci a společném organizovaném úsilí pro lepší výsledky této politiky³⁴ (Conservative Party 2009: 17). Konstatují, že se jim podařilo splnit cíl z roku 2004, totiž odstranit subvence pro pěstitele tabáku³⁵. Dalším návrhem, který má ušetřit finanční prostředky a opakuje se v obou programech, je zrušení druhého sídla Parlamentu ve francouzském Štrasburku.

³⁴ Článek 4.2.d) Lisabonské smlouvy uznává sdílenou pravomoc Unie a členských států v oblasti zemědělství oproti obecnému názoru Komise, který dosud považoval politiku trhů (první pilíř SZP) za výlučnou pravomoc Unie, to se netýká ochrany mořských zdrojů, které má Unie v exkluzivních kompetencích.

³⁵ Toto zrušení mělo ušetřit 600 milionů liber (Conservative Party 2009: 15).

Následující tabulka shrnuje nejdůležitější postoje Konzervativní strany podle posledního programového prohlášení z roku 2009:

Téma	Přístup Konzervativní strany
Přístup ke členství	<ul style="list-style-type: none"> • uznává přínos členství
Jednotná měna	<ul style="list-style-type: none"> • rozhodně nepřistoupit ke společné měně
Evropská ústava	<ul style="list-style-type: none"> • odmítnout jakoukoliv ústavu nebo další smlouvu rozšiřující pravomoci EU
Delegace pravomocí, nová legislativa	<ul style="list-style-type: none"> • snížit množství EU legislativy • nedelegovat žádné další pravomoci • získat některé pravomoci zpět na národní úroveň
Rozšiřování	<ul style="list-style-type: none"> • pod podmínkou přísného dodržení přístupových podmínek podpořit rozšíření - včetně západního Balkánu a Turecka (větší „rozptýlení“ a flexibilita EU, intergovernmentalismus)
Harmonizace daní, sociální standardy	<ul style="list-style-type: none"> • odmítat veškeré další úsilí vedoucí k harmonizaci daní • navrátit některé pravomoci ze sociální a pracovní sféry na národní úroveň (<i>opt-out</i> z Charty základních sociálních práv zaměstnanců)
Zahraniční politika, obrana	<ul style="list-style-type: none"> • v zahraniční politice a obraně udržet svou nezávislost na EU • zdůraznit svůj závazek k NATO (silnější vazby na transatlantickou než evropskou spolupráci) • zdůraznit závazek k <i>Millenium Development Goals</i> a propagova rozvojovou pomoc
Jiné klíčové postoje	<ul style="list-style-type: none"> • podporovat především Jednotný trh a boj proti protekcionismu • EU jako klíčový hráč v boji s klimatickými

	<p>změnami a znečištěním</p> <ul style="list-style-type: none"> • reformovat Společnou zemědělskou a rybolovnou politiku • bránit „britský rabat“ • zastávat referenda ohledně jakéhokoliv dalšího důležitého přenosu pravomocí (euro, změna smluv apod.)
--	--

Tabulka 3 Postoje Konzervativní strany vůči vybraným EU tématům

4.4.3.2 Labouristická strana

Také labouristé se zaměřují na ekonomická témata o něco více v svém programu z roku 2009, a to především kvůli ekonomické krizi a obhajoby role EU v ní. V programu z roku 2004 lze vyzorovat zvýšenou pozornost věnovanou terorismu a mezinárodnímu zločinu obecně. Oba tyto programy se samozřejmě nutně posuzovat s ohledem na dobu, ve které vyšly. Ani aktuálnější program labouristů ovšem téma terorismu neopomíná, a to především s odkazem na teroristické útoky v Londýně z roku 2005. Jestliže konzervativci cílí primárně na využití Jednotného trhu a drží se zpátky od jakéhokoliv dalšího propojování Británie a Evropské unie, labouristé zdůrazňují EU jako nástroj pro spravedlivější, bezpečnější a prosperující společnost. Z jejich diskurzu lze snadno vycítit vyšší ochotu k dalšímu propojování se s EU a odmítání jakékoliv nespolupráce či dokonce izolace, kterou vyčítají konzervativcům.

Průvodní téma celého programu, ekonomická krize, je označena za globální krizi, která tudíž vyžaduje globální řešení. Je zjevné, že labouristé chtějí vůči krizi bojovat jako součást EU a svoje cíle tak nastavují prostřednictvím cílů celého společenství členských států. Společným úsilím chtějí podpořit vznik nových pracovních míst a zabránit propuknutí dalších finančních bouří, v tomto má pomoci „pumpování“ peněz do ekonomiky³⁶. Recept na řešení krize je tedy daleko provázanější s EU a rétorika je pozitivněji laděná než v případě konzervativců. Již Tony Blair se v programu z roku 2004 pyšní pokrokem, který Velká Británie učinila jako člen Unie od roku 1997. Poukazuje na centrální roli Británie mezi

³⁶ Program uvádí, že evropská ekonomika již byla podpořena 400 miliardami liber poskytnutých členskými státy.

členskými státy. Téměř 2 miliony pracovních míst jsou dle labouristického předsedy pro obyvatelstvo nejhmatatelnějším přínosem členství v Unii, které by byly ohroženy vyhybavým postojem konzervativců. Konečně i v roce 2009 je program plný termínů jako „plná účast“ (*full engagement*), „Evropská unie jako globální sebevědomý hráč“, „otevřenost, spravedlnost a důležitost spolupráce mezi národy“ apod.

Pokud začneme od nejvšeobecnějších témat, zjistíme, že labouristé jsou nakloněni přijetí smlouvy typu „Evropská ústavní smlouva“. V roce 2004, kdy bylo toto téma stále aktuální, se stala hlavním argumentem labouristů nutnost sepsání „pravidel hry“ do jednoho dokumentu v době, kdy se Evropská unie rozrůstá, chce-li zůstat srozumitelná pro své občany. Ovšem i labouristé zde trvají na Unii jako na společenství suverénních států a odmítají termín „federální superstát“. Potvrzují, že nadále hodlají uchovat právo veta v resortech životně důležitých národních zájmů jako je obrana, zahraniční záležitosti, daně, sociální zabezpečení, klíčové oblasti trestního procedurálního práva, budoucí změna smluv a záležitosti týkající se financování evropského rozpočtu. V programu 2009 už samozřejmě nová smlouva nebyla na pořadu dne, nicméně výrazně silnější tendence ke spolupráci na evropské úrovni je stále znatelná v mnoha konkrétních politikách. Partnerství se zeměmi EU je popisováno jako doplňující ke vztahu, který mají s USA. Z kontextu vyplývá, že tyto vztahy jsou rovnocenné, což rozhodně není pravda pro preference konzervativců. I v oblasti obrany potvrzují důležitost NATO jako základního pilíře společné bezpečnosti, nicméně stejně tak strategické je posilování obranných kapacit Evropské unie. Úplně odmítají konzervativistické teze „buď anebo“, ze kterých je jasně zřetelná inklinace k partnerství s USA a odmítání budování společné evropské obrany. Cameronovy konzervativce obviňují z izolacionismu.

Labouristé jsou v zásadě také pro přijetí společné měny, a tento postoj prezentují i v programu z roku 2009, což by se vzhledem k ekonomickým podmínkám v Evropě mohlo zdát zvláštní a nestrategické. Nezapomněli ovšem dodat, že v praxi neopustili podmínku splnění „pěti ekonomických testů“ (viz předchozí kapitola) a referenda.

Další politikou, ve které se názory Labouristické strany velmi rozcházejí s Konzervativní stranou, je bezpečnost a obrana. V programu z roku 2004 se labouristická rétorika kromě trhu práce nejvíce soustředí na propagaci výhod a nezbytnosti spolupráce v oblastech jako je: pohyb osob přes hranice, mezinárodní zločin, terorismus a znečištění. Je řečeno, že tato spolupráce přesahuje hranice, tudíž je znatelná ochota k uchopení těchto témat i mimo britskou legislativu, což by konzervativci jistě takto jednoznačně neprohlásili. Stačí si

vybavit jejich postoj k azylové nebo imigrační politice a přenášení jejich úprav na evropskou rovinu.

Zdůrazňují své výsledky, kterým dominuje snížení žádostí o azyl o polovinu, snížení množství nevyřízených záležitostí a fakt, že taková žádost je nyní vyřízena do dvou měsíců (v porovnání se sedmnácti měsíci v roce 1997) (Labour Party 2004: 16). Přestože labouristé absolutně nepřipouští přenos pravomocí v oblasti trestního práva a imigračního systému pryč z Británie, což je i hlavní obava a výtká konzervativců, jsou více než nakloněni přeshraniční spolupráci v oblasti bezpečnosti. Znovu se odvolávají na partnerství evropských států a tvrdí, že bez bezpečné Evropy nemůže být ani Británie bezpečná. Jsou zdůrazněny některé labouristické iniciativy, které mají za cíl pomoci vybudovat bezpečnější Evropu jako je vytvoření EUROJUSTu³⁷, zavedení celoevropské právní normy zabraňující ilegálním dodávkám zbraní do Británie nebo výměny záznamů v trestním rejstříku mezi evropskými soudy, aby měly k dispozici kompletní informace k vynesení rozsudku (Labour Party 2009: 19). Konzervativci tyto aktivity principiálně zamítají, podle labouristů především tím, že odmítali podepsat Evropský zatýkácí rozkaz (*European Arrest Warrant*).

Jak již napovídá celkové zapojení labouristů do systému bezpečnosti v Evropě, je *Labour Party* příznivě nakloněna i budování společných obranných kapacit. Jako v případě vnitřní bezpečnosti je postoj ke společné obraně poměrně otevřeně definovaný a ve své podstatě nezávazný. Tvrdí totiž, že udržení nezávislé zahraniční a obranné politiky je pro Británii důležité, neboť jsou tyto politiky znakem suverénního státu, zároveň ovšem labouristé propagují spolupráci s ostatními členskými státy, která má výrazný potenciál zvýšit šance EU ovlivnit dění ve světě. Unie je v tomto ohledu nazírána jako prostor pro vytvoření pozitivní změny v evropské a světové obraně, doplnění činnosti organizací jako je NATO a OSN (Labour Party 2009: 23).

Poslední významnou skupinou politik je obchod, Společná zemědělská a rybolovná politika. V případě obchodu labouristé jednoznačně vítají pozici Británie jako jednoho ze

³⁷ Program definuje EUROJUST jako organizaci, která má zvýšit koordinaci mezi zeměmi EU v boji se závažným zločinem, obchodem s lidmi a drogami, praním špinavých peněz a dětskou pornografií (Labour Party 2009: 19).

skupiny států EU, neboť takové uskupení vytváří během vyjednávání efektivní protiváhu během dalším světovým velmocem jako jsou USA, Rusko nebo Čína a Británie má tak větší šanci, že její hlas bude v rámci WTO slyšet. Uznávají, že Společné politiky mají mnoho slabých míst, na druhou stranu obviňují konzervativce z přílišné kritiky a žádné reálně prosazené reformy. *Labour Party* chce prosazovat hlubší reformy, vedle těch „měkkých“, které již prosadila, týkající se především udržitelného zemědělství, vyšší místní kontroly lovišť nebo volného a spravedlivého obchodu se zeměmi rozvojového světa (Labour Party 2004: 14).

Několikrát se v programu 2009 obrací labouristé na konzervativce s vyčítavým tónem, když poukazují na fakt, že v minulosti podepsali určité smlouvy a teď se vyhýbají důsledkům z nich plynoucích, případně že svým odmítavým postojem k některým úmluvám poškozují britské zájmy. Velmi citlivým tématem je hlavně Charta základních sociálních práv zaměstnanců (*European Social Charter*), ze které si konzervativci vyjednali *opt-out* a kterou labouristé velmi silně protlačovali. Konzervativci jsou obviněni ze zcizení práv, které smlouva obsahovala, jako je právo na čtyři týdny placené dovolené, prodlouženou mateřskou dovolenou, nový institut rodičovské dovolené a rovnoprávnost zaměstnanců na částečný úvazek.

Téma	Přístup Labouristické strany
Přístup ke členství	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivní, propaguje jeho výhody • EU jako společenství národních států • Vidí Británii jako klíčového hráče (zájem na rostoucí důležitosti v EU)
Jednotná měna	<ul style="list-style-type: none"> • V principu ani, v praxi až po splnění „pěti ekonomických testů“
Evropská ústava	<ul style="list-style-type: none"> • Původně proti, ale dnes s ní v principu souhlasí (lepší organizace a strukturovanost EU po posledních rozšířeních)
Delegace pravomocí, nová legislativa	<ul style="list-style-type: none"> • Principiálně není proti, záleží na typu politiky

Rozšiřování	<ul style="list-style-type: none"> • Podporuje rozšíření (oslabení francouzsko-německé hegemonie, větší důraz na intergovernmentální EU)
Harmonizace daní, sociální standardy	<ul style="list-style-type: none"> • Akceptuje Chartu základních sociálních práv zaměstnanců • Proti harmonizaci daní • Proti dalšímu vměšování se do systému sociálního zabezpečení
Zahraniční politika, obrana	<ul style="list-style-type: none"> • Nakloněna budování společné evropské obrany pod záštitou NATO • Británie jako „most“ mezi USA a Evropou • Podporuje koordinovanou zahraniční politiku
Jiné klíčové postoje	<ul style="list-style-type: none"> • naklonění přeshraniční spolupráci v oblasti bezpečnosti • reforma Společné zemědělské a rybolovné politiky • EU jako nástroj pro budování <i>welfare state</i> (vytváření pracovních míst, prosperita, silnější vyjednávací pozice)

Tabulka 4 Postoje Labouristické strany vůči vybraným EU tématům

4.4.4 Priority a program spřátelených frakcí v Evropském parlamentu

Labourističtí poslanci v Evropském parlamentu spolupracují v rámci Skupiny evropských socialistů (*Party of European Socialists*). Ve svém programu z roku 2009 deklarují silný závazek udržet toto silné partnerství (Labour Party 2009: 5). Svoje cíle rozdělují do několika kategorií, první obsahuje čtyři ekonomické záměry: transformovat eurozónu do patřičné ekonomické, měnové a sociální unie prostřednictvím efektivnějších institucí a radikálnějších politik zacílených na udržitelný růst a plnou zaměstnanost, dalším záměrem je reforma finančního sektoru, následně zavedení daně z finančních transakcí (*Financial Transactions Tax*) a konečně ostře zakročit proti daňovým únikům korporací a nejvíce majetných obyvatel. V oblasti sociálních věcí se evropští socialisté zaměřují především na budování sociálněji Evropy pomocí legislativy zajišťující základní práva pro všechny zaměstnance a vysoce kvalitní zdravotní péči. Další kapitolu tvoří environmentální agenda a cíle jako je reforma Společné zemědělské a rybolovné politiky, přijetí nové strategie

propagující a chránící biodiverzitu, definitivně se přeorientovat na efektivní a nízko-uhlíkové zdroje. Socialisté dále chtějí Evropu, která bude zaujímat ve světě silnější pozici, ať už v rámci G20 nebo dalších světových organizací. Zavazují se k dodržování Miléniových rozvojových cílů, chtějí urychlit rozšiřování EU a vybavit evropské strukturální fondy mandátem a zdroji, které jsou třeba pro akceleraci ekonomického a sociálního vývoje napříč Evropskou unií. Závěrem se v odstavci věnovanému Evropě občanů soustředí na budoucím vytváření takové legislativy, která bude garantovat rovnost pohlaví, občanské svobody, celoživotní vzdělávání, sport, kulturní rozmanitost, ochranu dat, demokracii a boj s přeshraničním zločinem.

Konzervativní poslanci byli do posledních evropských voleb součástí euroskeptické politické skupiny Evropští demokraté, která náležela k lidovecké frakci Evropská lidová strana (*Group of the European People's Party (Christian Democrats)*, EPP). Po volbách 2009 ovšem došlo ke zformování nové frakce nazvané Evropští konzervativci a reformisté (*European Conservatives and Reformists*, ECR), která svou existenci zakládá na přesvědčení o naléhavé potřebě reformovat EU na základě konceptů eurorealismu, otevřenosti, odpovědnosti a demokracie takovým způsobem, který respektuje suverenitu národů a soustředí se na ekonomické oživení, růst a konkurenceschopnost (EKR 2011: 4). Programové cíle, které vychází z Pražské deklarace (ECR 2011: 4), jsou založeny především na svobodném podnikání, svobodném a volném obchodu, minimální regulaci, nižších daních, malém státu, neboť to jsou hlavní katalyzátory individuální svobody a osobní i národní prosperity. Skupina reformistů se opírá primárně o svobodu jednotlivce, osobní odpovědnost a větší demokratickou odpovědnost. Rodinu spatřuje jako základní stavební kámen společnosti. Zdůrazňuje důležitost suverenity států a opravdové subsidiarity, odmítá evropský federalismus a v otázkách obrany spoléhá na NATO. Podporují řízenou imigraci a chtějí ukončit zneužívání procesů při udělování azylu. Reformisté podporují nové evropské demokracie a deklarují respekt a rovné zacházení se všemi státy EU bez ohledu na velikost, délku členství apod. Unii vyčítají především objem byrokracie, plýtvání, nedostatečnou transparentnost a zavazují se k větší poctivosti fungování evropských institucí a fondů.

4.4.5 Vybrané veřejné projevy a prohlášení z posledních let

Vzhledem k tomu, že poslední oficiální volební program je z roku 2010 a především vzhledem k vyhoceným ekonomickým podmínkám v Evropě a eurozóně v několika

posledních letech, chce následující kapitola dále přiblížit vývoj britských (a zejména vládních) postojů vůči Evropské unii v tomto období (2010-2013). Nebude se již jednat o oficiální tištěné dokumenty či sekundární data, jen o veřejná prohlášení, relevantní projevy a stanoviska britské vlády a opozice v kontextu aktuálního evropského dění. Před závěrečným vyhodnocením vývoje euroskeptických postojů dvou hlavních politických stran, je tedy cílem této podkapitoly pokusit se demonstrovat případný vliv vnějšího prostředí a také přítomnosti liberálních demokratů na formování a prezentaci evropských názorů hlavní vládní strany – konzervativců.

Liberální demokraté se ve svém programu z roku 2010 zavazují být pozitivním a silným členem EU, věří, že evropská spolupráce je nejlepším nástrojem pro silnou, vlivnou a bezpečnou Británii (Liberal Democrats 2010: 66). Přestože trvají na reformách EU (zemědělská politika, další environmentální reformy, rozpočtová reforma, přísnější kontrola finančních služeb a bank apod.), všeobecnou ideou zůstává, že výzvám globalizace může Británie snáze čelit jako člen evropského společenství. V zásadě jsou svou evropskou politikou blíže labouristům, důkazem je například pozitivní přístup k euru, které přijmout chtějí, ovšem až za vhodných ekonomických podmínek a po odsouhlasení referendem. Dále souhlasí s evropskými iniciativami v oblasti vnitřní bezpečnosti a justice, příkladem je podpora evropské policie - Europolu, justiční spolupráce – Eurojustu nebo sdílení informací z trestního rejstříku (*European Criminal Record Information System*) apod. Celkově jsou liberální demokraté považováni za pro-evropskou politickou stranu.

Poslední odstavec jejich programu se stává v kontextu aktuální politické situace velmi zajímavým a diskutabilním. Liberální demokraté v něm slibují britským občanům referendum o setrvání v EU za podmínky výrazné změny nastavení vztahu mezi Británií a Evropskou unií. Právě takové referendum se stalo zřejmě nejdiskutovanějším tématem britské evropské agendy v posledních měsících. Konečně, ve svém programu měli podobné ustanovení i konzervativci. V lednu roku 2011 pod názvem „*referendum lock*“ byla tato pojistka, tedy nutnost vypsát referendum při každé „závažnější změně“ smluv, uzákoněna britským parlamentem. I z důvodu údajných velkých tlaků v rámci konzervativní strany byl projev předsedy vlády Camerona o Evropské unii, ve kterém konání tohoto referenda nakonec opravdu přislíbil, dlouho očekáván. Řekl, že bude součástí programu konzervativců pro příští volby 2015 a pokud svůj mandát obhájí a Cameron bude opět předsedou vlády, pak bude

referendum vypsáno do konce roku 2017. Média i ostatní členové EU okamžitě začali mluvit o tzv. „Brexitu“, tedy postupnému stahování se Británie z evropského dění s cílem jí opustit úplně. Sám premiér Cameron ale popisuje svůj cíl následovně: „Chci, aby Británie byla součástí reformované a úspěšné Evropské unie. Chceme znovu projednat náš vztah s EU, poté vypsát referendum a doporučit tuto nově vyjednanou smlouvu občanům“ (Prime Minister's Questions 2013).

Již na konci roku 2012 ovšem Cameronův koaliční partner a místopředseda vlády, Nick Clegg, varoval před referendem a raději doporučoval účastnit se na pomoci eurozóně a odvrácení následků ekonomické krize. Dokonce plánované referendum nazval „referendem o ničem“ (Clegg 2012). Clegg se tak staví proti něčemu, co měla jeho strana ve volebním programu, nicméně argumentuje tím, že referendum by se mělo konat pouze za podmínek uvedených ve výše zmíněném zákoně³⁸ a především se odvolává na nevhodné ekonomické a politické podmínky dnešní Evropy a tvrdí, že základní úvahou před příslibem takového referenda by mělo být posouzení národního zájmu Británie. „Dle mého názoru, roky nejistoty způsobené špatně definovaným a zdoluhavým vyjednáváním o britské pozici v rámci Evropské unie nejsou v národním zájmu, neboť to postihne pracovní místa a ekonomický růst“ (Clegg 2013).

Ve svém výše zmiňovaném projevu o EU ve společnosti Bloomberg definuje Cameron tři hlavní problémy, kterým dnešní Unie čelí. Jedná se o problémy eurozóny, krizi evropské konkurenceschopnosti a zvětšující se propast mezi EU a jejími občany (Cameron 2013). Přestože se podle premiéra jedná o dlouhodobé problémy EU, je, myslím, zřetelné, že ekonomická nejistota a především dění v eurozóně, mělo katalytický účinek na jednání Británie. Ani koaliční partner a ani opozice s tímto referendem nesouhlasí, lídr labouristů, Ed Miliband, s úsměšky podezírá Camerona z toho, že podlehl nátlaku euroskeptické části vlastní strany, která je evropskou problematikou rozdělená na několik frakcí. Tvrdí, že „v říjnu 2011 odmítal *in/out referendum* kvůli nejistotě, kterou by zemi způsobilo. Jediná věc, která se od té

³⁸ Toto vymezení může být poněkud problematické, neboť formulace zákona je poměrně obecná, například zakotvuje, že takové referendum má být vypsáno, pokud dojde k „závažné“ (*significant*) změně základních smluv (Gordon 2012).

doby změnila, je, že ztratil kontrolou nad svou stranou a je příliš slabý na to, aby prosadil co je správné pro naši zemi“ (Prime Minister's Questions 2013). Faktem zůstává, že z premiérova projevu je jasně znatelná tvrdá konzervativní linie, která prosazuje EU jako společenství založené na existenci a benefitů plynoucích z Jednotného vnitřního trhu, to Cameron několikrát opakuje. Prvním principem, kterým by se budoucí EU měla řídit je konkurenceschopnost a dodává: „Jádrem Evropské unie musí zůstat, stejně jako dnes, jednotný trh. Británie je ve středu tohoto Jednotného vnitřního trhu a musí v něm strvat“ (Cameron 2013). Výslovně se vymezuje vůči federaci a euru. Labouristé i evropští poslanci za liberály se vyjadřovali proti referendu, naopak bývalý konzervativní premiér John Major Cameronovo rozhodnutí podpořil, a to zejména z důvodu uklidnění poměrů uvnitř Konzervativní strany (Major 2013).

Dalším krokem, který stvrdil jen omezenou ochotu Británie podílet se na společných závazcích EU, bylo odmítnutí fiskálního kompaktu v roce 2012. Cameron nejprve v prosinci 2011 odmítl novou smlouvu, která měla být závazná pro všechny členské státy, z důvodu nutnosti uchování domácí kontroly nad finančním centrem *City of London*. Následně v lednu odmítl britské členství i v alternativním fiskálním paktu, který nakonec ratifikovalo 25 členských států EU³⁹. Cameron na adresu fiskální smlouvy doslova uvedl: „Toto je zcela oddělená smlouva – a to protože jsme vetovali Smlouvu o EU v prosinci. Tuto smlouvu nepodepíšeme. Neratifikujeme ji. Pro Spojené království tak nevznikají žádné závazky“ (BBC 2012a). Přestože nálada tohoto prohlášení nevyzněla úplně euroskepticky, neboť premiér v zásadě podpořil myšlenku přísnější fiskální disciplíny, ovšem doplnil toto kritérium o rekapitalizaci bank a zdůraznil, že tato smlouva rozhodně nemůže zasahovat do pravomocí EU ani nijak omezovat fungování jednotného trhu. V podstatě by se jeho postoj dal jednoduše shrnout jako nijak výrazně zainteresovaný (kladně či záporně) do té doby, pokud se účinky této smlouvy nedotknou britských národních zájmů, především činnosti jednotného trhu.

Dle komentářů a svědectví pozorovatelů vnitrostátní politiky v Británii, i zde byl patrný vliv koaličního pro-evropského partnera, neboť zformoval finální stanovisko britské vlády k této smlouvě. Zatímco v prosinci na bruselském summitu Cameron výhrušně prohlásil, že

³⁹ Dalším státem, který fiskální pakt neratifikoval, byla Česká republika.

jakékoliv změny v rámci fiskálního paktu nemohou zahrnovat instituce EU (Komise, Evropský soudní dvůr apod.), neboť ty mohou vykonávat pouze politiky týkající se všech členských zemí, na lednovém setkání již jeho rétorika tak vyostřená nebyla a k využití institucí jen zopakoval, že Británii záleží především na fungování jednotného trhu, který symbolizuje zájmy Británie a že učiní odpovídající kroky v případě, že by byl tento zájem ohrožen (The Telegraph 2012). Má se za to, že změna postoje britské vlády, je alespoň částečně způsobená požadavky Nicka Clegga, za což si premiér vysloužil od opozice ostrou kritiku. Douglas Alexander, stínový ministr zahraničí, prohlásil: „Nezodpovězenou zůstává po tomto summitu otázka, čeho přesně dosáhl David Cameron tím, že před měsícem opustil vyjednávání EU“ (The Telegraph 2012).

4.5 Vyhodnocení dle modelu Jana Rovneho

V předchozích kapitolách byl zkoumán stranický diskurz a programová prohlášení Konzervativní a Labouristické strany podle konceptu ideologické a strategické motivace. Očekávalo se, že strany se budou chovat více či méně ideologicky nebo strategicky a jejich programové body budou také více či méně ideologicky nebo strategicky motivovány“ (Rovny 2004: 35). Bylo uvedeno, že čistě strategické nebo naopak ideologické pozice se v reálné politice pravděpodobně neobjeví, ale v kontextu této práce jsou chápány jako krajní body škály založené na motivaci. Všeobecným závěrem plynoucím z analýzy obou stran v poválečném období je potvrzení faktu, že obojí motivace se v realitě vyskytuje.

V úvahu je nutné vzít i zkoumané časové období. Zatímco v dlouhém časovém období snadněji určíme ideologické směřování strany, v krátkém časovém období mohou být mnohé postoje nekonzistentní s touto hlavní linií, právě z důvodu strategicky motivovaných kroků. Podobně jako Sitter v rámci své *politics of opposition*, který zdůrazňoval především v krátkém a středně dlouhém období velice nízkou konzistenost názorů politických stran na EU, staví i Rovny na principu pragmatičnosti a variability. Jeho hlavní teze zní: „Převážně strategicky motivované euroskeptické strany chtějí využít euroskepticismu jako nástroje k přilákání voličů citlivých na tato témata s vidinou rozšíření svého elektorátu, a tím i zvětšení politického vlivu. Takové strany jsou ochotné změnit či rozšířit své programy o (*hard* nebo *soft*) euroskeptické postoje i za cenu opuštění některých původních stanovisek i původních voličů. Převážně ideologicky motivované strany přijímají euroskepticismus, neboť více či méně cílů a postojů spojených s myšlenkou evropské integrace je v rozporu s jejich

základními ideologickými hodnotami a normativními politickými cíli, neočekává se, že by tyto strany své postoje opustily (podobně: Sitter 2003: 6, Rovny 2004: 36, 37, Kopecky, Mudde 2003: 301-303).

V případě Velké Británie se setkáváme s poměrně unikátním případem vývoje euroskepticismu. Ani u konzervativců ani u labouristů nemůžeme mluvit o názorové konzistentnosti v čase a dokonce ani o jednotnosti názorů na evropskou integraci v rámci strany v dlouhém časovém období. Pro větší přehlednost by se období britského členství v integračním procesu dalo rozdělit na dvě kratší konzistentnější období, a to od vstupu zhruba do počátku 90. let a dále od Maastrichtské smlouvy dodnes. V průběhu těchto dvou období byl vývoj uvažování konzervativců a labouristů ohledně ES téměř zrcadlově opačný.

Nejprve se zaměříme na vyhodnocení první dimenze, kterou Rovny charakterizuje svůj model, tedy dimenzi *hard-soft* euroskepticismus. V metodologické části práce bylo navrženo, že dimenze síly (*magnitude axis*) může být všeobecně posouzena podle toho, zda daná politická strana podporuje členství v EU (diskurzem i faktickými činy) a také dle četnosti a ostrosti negativních výroků na adresu integračního projektu (EU). Pokud zvážíme období euroskepticismu labouristů ve 20. století a euroskeptické pozice konzervativců od konce 20. století, docházíme k názoru, že po většinu tohoto období nebyl jejich euroskepticismus primárně postaven na myšlence opuštění evropského integračního projektu, i když se z každé strany objevilo několik varovných a smíšených signálů. Hlavní důvody pro odmítavý postoj vůči ES/EU byly vždy programové, tedy jednalo se o diskuzi kolem sociálních, ekonomických případně právních problémů jednotlivých stran a Společenství/Unie. Na první pohled se tedy nejvíce síla euroskepticismu těchto stran jako *hard*, ovšem příležitostně podnikali labouristé i konzervativci takové kroky, případně pronášeli takové výroky, které by se izolovaně za *hard* euroskeptické považovat daly. Je ovšem potřeba dát tyto kroky a výroky do kontextu, a odlišit tak obecné směřování politické strany od výroků jednotlivců či strategického využití aktuální politické situace. Jako příklad může sloužit labouristické referendum vypsání roku 1975, které naplno demonstrovalo hlubokou rozpolcenost strany, kterou se takticky snažil maskovat premiér Wilson. Občané teoreticky mohli hlasovat proti pokračujícímu členství ve Společenství a i když příslib referenda během volební kampaně labouristů znamenal hlavně strategický krok proti konzervativcům, faktické dopady tohoto kroku mohly být fatální. Snad ještě negativnější signál vyslali labouristé

Evropě, když v roce 1980 hlasovalo 5 milionů straníků pro vystoupení a byli tak ve většině proti 2 milionům, které chtěly členství uchovat. To bylo čistě *hard* euroskeptické gesto. Stejně tak konzervativní ostré výroky za předsednictví Wiliama Hagua, které byly demonstrovány na jeho projevu „z cizí země“ a které nárazově obsahovaly i narážky na úplné vystoupení Británie z Unie, by mohly být považované za *hard* euroskeptické. Pokud pokročíme ještě více do přítomnosti, i aktuální příslib *in-out* referenda premiéra Camerona by se dal považovat za krok, který může mít za důsledek vystoupení Británie z Evropské unie a má tedy *hard* euroskeptický potenciál. Přestože sám premiér tvrdí, že této variantě není nakloněn, pro Unii se jistě nejedná o pozitivní krok kupředu, naopak vysílá smíšené signály a minimálně jeho diskurz by se v některých ohledech dal za *hard* euroskeptický považovat. Celkově ovšem v dřívější době labouristického euroskepticismu i moderního konzervativního euroskepticismu dominuje nespokojenost s některými politikami, aktuálním směřováním a fungováním Evropské unie (dříve Společenství). V případě konzervativců se jedná především o problém regulace, zavedení eura, nedostatečného fungování Jednotného vnitřního trhu či narůstající byrokracie a přenosu pravomocí, u labouristů bývalo hlavní výtkou přílišné kapitalistické zaměření integračního projektu a nedostatečné zabezpečení sociálních jistot. Proto je zde euroskepticismus obou stran v jejich euroskeptických obdobích hodnocen jako *soft* euroskepticismus, který ovšem občas může vykazovat *hard* euroskeptické prvky, které však bývají jen důsledkem aktuální politicko-ekonomické situace jako je například období ekonomické krize, porážka po volbách, vymezování se vůči druhé politické straně během předvolebního boje apod.

Nyní přistupme k druhé dimenzi, která je charakterizována motivací politických stran pro své euroskeptické postoje a je vytyčena dvěma krajními body – ideologická motivace a strategická motivace. Úvodem můžeme potvrdit, že ani jedna ze dvou zkoumaných politických stran se neblíží extrémním pólům škály – čistě ideologicky nebo čistě strategicky motivovaná politická strana, což je dáno i jejich pozicí v britském politickém systému, neboť představují dvě hlavní mainstreamové strany. Důležité je, že s velkou jistotou můžeme tvrdit, že zlomová změna postojů na konci 80. let a počátku 90. let byla motivována převážně ideologicky. Konzervativci propagující volný a jednotný trh namířený hlavně na ekonomické výhody, ovšem s rostoucí tendencí ES regulovat a omezovat národní pravomoci od 80. let se postupně stavěli proti hlubšímu začleňování do evropských struktur. Jestliže *Labour Party* v prvním období odmítala ES z důvodů čistě ekonomické motivace tohoto uskupení,

sociálnější orientace Společenství v 80. letech konvenuje s labouristickým přesvědčením a ES se stává platformou, ze které může Labouristická strana alespoň částečně implementovat některé své politiky, i přes dlouhou nadvládu konzervativců. Protože byla tato změna způsobená převážně následováním vlastních stranických hodnot, dalo by se očekávat, že i případné následné euroskeptické postoje budou motivovány převážně ideologicky. Druhá hypotéza předpokládala, že důvodem pro euroskeptické postoje jsou vnitropolitické, geopolitické a ekonomické změny. Zde je namístě upřesnit, že tyto změny mohou být v rozporu se stranickými hodnotami a jsou následně ideologickým motivem pro euroskepticismus, mohou být ovšem také využity v politickém boji, pak se stávají strategickým nástrojem euroskepticismu. Shrnutí klíčových bodů analýzy, které představují nejdůležitější motivy euroskepticismu v britské mainstreamové politice, potvrzuje, že jde především o faktory vnitropolitické a zejména ekonomické. Pro kompletnost se zde také hodí dodat, že i sociální témata, především v souvislosti se Sociální chartou a Maastrichtskou smlouvou, sehrála důležitou roli.

Konzervativci se historicky vymezovali vůči ES/EU kvůli centralizaci a propagaci socialismu, od 90. let začali využívat také nacionalistické dimenze, když přišli s interpretací hlubší integrace jako útoku na britskou suverenitu. Zatímco první dvě položky můžeme považovat za ideologicky motivované, neboť jsou v rozporu se základními konzervativními hodnotami – omezování centralizace a role státu a důraz na individualismus, zapojení nacionalismu již může být strategickým prvkem nově využitým v politickém souboji. Ne náhodou se tento prvek objevuje po ukončení Studené války, mám tedy za to, že i geopoliticky to byla vhodná doba na „novou hrozbu“, neboť strach z rozšiřování socialismu přece jen musel být nižší. Ekonomické motivy byly velmi určující pro moderní konzervativní euroskepticismus, zmiňované momenty jako tzv. „černá středa“, kdy v důsledku největší spekulace s librou do té doby, musela Británie opustit Evropský mechanismus směnných kurzů či unijní rozhodnutí zmírnit embargo na vývoz britského hovězího masa kvůli aféře s BSE, i přes opakované ujišťování o jeho bezpečnosti, jen posílily nevraživost vůči sdílení jednotné měny a celkovému opouštění plně národní ekonomické politiky. Z otázky eura se tak stal výrazný konzervativní euroskeptický prvek, který jednak v některých ohledech odpovídá ideologickým motivům konzervativců, ale v kampaních, jak bylo zřetelné z národních i evropských programů, je i obratně využíván jako prostředek pro vymezení se vůči labouristům, kteří jsou obviňováni z „podlézání“ Unii a obětování britské ekonomické

suverenity, může tedy být v určitém kontextu označen i za strategický. Stejným případem je sociální politika, i když zde je pravděpodobně ještě více zřetelný nesoulad s některými základními ideologickými premisami. Minimální redistribuce bohatství, minimální státní výdaje a byrokracie, akcent na individualismus a využití osobního potenciálu zavdávají konzervativcům důvod pro odmítání Charty základních sociálních práv zaměstnanců, obecně známé jako Sociální charta, celkově především pracovní právo je častým katalyzátorem euroskeptických pozic. Opět můžeme mluvit o převažující ideologické motivaci. Po debaklu ve volbách 1997, se strana stala pod vedením Williama Hagua výrazně euroskeptickou a zahrnula tento postoj do svých politik, nejvíce do těch spojených s jednotnou měnou, strana se dokonce začala vymezovat vůči členství v EU. Celý přístup k EU se nesl v duchu „*picking and choosing*“, tedy výběru pouze těch politik a opatření, které se Británii a konzervativcům „hodí“. Právě opoziční pozice umožňovala konzervativcům jejich ostrou rétoriku a postoje, neboť si mohla dovolit kritizovat vládu za její postoj a této role plně využívala. To je tedy jasně vyostřený euroskepticismus namířený strategicky v boji s vládní stranou. Zastrášující rétorika varující před diktátem z Bruselu ohledně zvyšování daní, cen ropy, rostoucí kriminality, narůstající evropské byrokracie, nevýhodnosti zemědělské a rybolovné politiky i domácích témat (klesající počet policistů, nevyřešenou situaci ve školství a zdravotnictví) byla hlavním strategickým nástrojem proti vládní evropské agendě, Hague také umně využíval britského smyslu pro identitu a suverenitu rozhodování. Ani nejnovější data monitorující konzervativní stranu v posledních deseti letech nenasvědčují výrazné změně ve vnímání Evropy, pokud se odpoutáme od příliš emotivních a jednostranně zaměřených výroků, výsledkem je stále euroskepticismus založený na tradičních konzervativních tématech jako je odmítání federace, ústavy, společné měny, Sociální charty. Konzervativci nechtějí předávat „do Bruselu“ žádné další pravomoce, naopak žádají navrácení některých zpět na národní úroveň, také obranu chtějí řešit v domácím prostředí, nikoliv investovat do společné evropské obrany. Unie je pro konzervativce klíčová jako prostor Jednotného vnitřního trhu, ve kterém může Británie maximalizovat svůj ekonomický užitek. Celkově je tedy Konzervativní stranu možné označit jako „převážně ideologicky motivovanou euroskeptickou stranu“, přestože v její historii i současnosti lze vysledovat období, která byla typická vyostřenými strategicky motivovanými výroky a projevy.

Vývoj u labouristů byl zcela opačný. Euroskepticismus byl nejsilnější od počátků integračního procesu v Británii do poloviny 80. let. Během těchto let byl „projekt

kontinentálního kapitalismu“, jak bylo ES labouristy zpočátku nazýváno, napadán zejména kvůli svým federalistickým ambicím a ztrátě podstatné části národní suverenity hlavně v ekonomické oblasti. V období, kdy by se dal labouristický euroskepticismus označit za *hard* (diskutováno výše), se v něm mísily ideologické i strategické motivy. Ekonomický plán z dalšího volebního období (již s vládnoucími konzervativci), byl označen jako *Alternative Economic Strategy* a obsahoval i tvrzení, že britská ekonomika může být ozdravena s pomocí programu socialistické ekonomické expanze, který by zahrnoval reflaci a kontroly importu. Jinými slovy, potenciální labouristická vláda by vyžadovala kontrolu nad ekonomikou. Již v předchozí kapitole byla popsána změna přicházející s další volební prohrou v roce 1983 a předpokládaným hlubším začleňováním Británie do ES. Rétorika byla mírnější, bezpodmínečné britské vystoupení z ES bylo odvoláno, nově se labouristé hodlali orientovat podle dalšího vývoje ES. *Labour Party* se začala zaměřovat na výhody, které jí členství mohlo přinést, a to hlavně v oblasti svých sociálně orientovaných cílů. K dokončení tohoto procesu došlo definitivně za Tonyho Blaira, který euroskepticismus odmítal jako extremistický postoj.

Potvrdili jsme tedy výrazné změny v postojích vůči EU v čase, které byly motivovány především vnitropolitickými ekonomicko-sociálními tématy, a to u obou zkoumaných politických stran. Pokud posuzujeme závěrečnou část druhé hypotézy, tedy že „posun pozic těchto politických stran vůči EU od tvrdého euroskepticismu k měkké či pragmatické variantě“, docházíme podle výše konstatovaných skutečností k závěru, že tento vývoj neodpovídá ani jedné politické straně. Za předpokladu, že uznáme, že období prvního desetiletí britského členství v ES, můžeme z labouristického hlediska považovat za *hard* euroskeptické, docházíme k závěru, že se labouristé posunuli z velmi vyhraněné až *hard* euroskeptické pozice k aktuální pro-evropské podobě labouristické strany, zatímco konzervativci původně nahlíželi evropský integrační projekt optimisticky a v prvních deseti až patnácti letech bychom je tak mohli označit za pro-evropské. Od poloviny 80. let se ovšem jejich postoje posouvají výrazně euroskeptickým směrem, tato tendence kulminuje za Williama Hagua, jehož předsednictví charakterizují i *hard* euroskeptické prvky, celkově je ovšem konzervativní strana *soft* euroskeptickou, jejíž motivace je převážně ideologická.

5 Britský euroskepticismus v praxi a vize pro volby 2015

Poslední kapitola této práce si klade za cíl představit některé viditelné výjimečné pozice zastávané Velkou Británií v kontextu evropské politiky, jejichž dopady jsou pozorovatelné v praktickém (nejen politickém) životě. Pravděpodobně je samy o sobě nelze označit jen za přímé důsledky euroskepticismu, nicméně rozhodně přispívají k obrazu Velké Británie jako specifického a poněkud otažitého člena evropské integrace. Motivace stojící za těmito kroky je tedy komplexnější, nepramení pouze z euroskeptických nálad, ovšem významně se na nich podílí a posiluje britskou roli „*awkward partner*“. Na druhou stranu je pro úplnost nutné dodat, že většinu těchto speciálních postojů Británie sdílí s několika dalšími členy EU. Jisté historické predispozice, ale i velikost britského trhu však přesto činí z Británie zvláště důležitého člena této „podskupiny“ států.

Předchozí kapitoly se soustředily především na výzkum domácí politiky, přesněji na vývoj a změny evropských pozic ve Velké Británii po druhé světové válce, aktuální nastavení britsko-evropských vztahů dvou předních politických stran a konečně na aplikaci euroskeptického modelu Jana Rovneho pro účely posouzení hloubky a motivace případných euroskeptických pozic konzervativců a labouristů. Tato kapitola se naproti tomu chce zaměřit na takové jevy, podle kterých mohou být euroskeptické pozice Velké Británie vnímány za hranicemi této země, ať už v politickém nebo veřejném prostoru. Proto považuji za důležité znovu zdůraznit, že se nejedná o úplný výčet a konzistentní hodnocení potenciálních britských euroskeptických praktik a výstupů vnímaných zahraničními aktéry, ale spíše o nejdiskutovanější a nejzřetelnější odlišnosti britské evropské politiky a evropské politiky většiny ostatních členských států.

Zároveň se u každého rozebíraného bodu práce pokusí nastínit aktuální postoj a budoucí vizi současné vlády deklarovanou ve svých nejnovějších zásadách formulovaných jako základní verze volebního programu 2015.

5.1 Schengenský prostor

Pokud bychom měli vybrat jeden z projevů mající euroskeptický podtext, jehož dopady jsou pozorovatelné v každodenním životě a který je, alespoň částečně, spojován s

geografickými zvláštnostmi Velké Británie uvedené v druhé kapitole této práce, bude tímto projevem bezpochyby omezená britská účast v rámci Schengenského prostoru.

Zatímco první dohoda byla uzavřena státy Beneluxu, Německem a Francií již v roce 1985, Británie stála od počátku mimo tento projekt a o volný pohyb osob neprojevovala, především s odvoláváním se na svou výjimečnou geografickou polohu, větší zájem⁴⁰. Nakonec společně s Irskem podepsala v roce 2000 Schengenskou dohodu, ovšem ne bezpodmínečně. Účastní se spolupráce jen ve vybraných oblastech, kterými je především policejní a justiční spolupráce a omezená účast na spravování a využívání Schengenského informačního systému (SIS), v ostatních oblastech, z nichž nejviditelnější je pokračující kontrola na hranicích⁴¹, má Británie i Irsko vyjednaný *opt-out* režim⁴².

V 90. letech při probíhající diskuzi o významu a nebezpečí sdílení Schengenského prostoru se velká část argumentace opírala právě o specifika britské geografie, ale i historie. Hraniční kontroly byly označovány jako nejlepší a nejméně obtížný způsob pro cestující, jak zabránit ilegální imigraci v rámci ostrovního státu. „Průkazy totožnosti, povolení k pobytu, záznamy u policie jako prostředky k udržení vnitřní bezpečnosti mohou být smysluplným přístupem pro partnery s rozsáhlými a propustnými hranicemi, ale není to přístup, který by vyhovoval naší geografii nebo tradicím (House of Commons 1996: Column 434). Nápadně podobné dnešní konzervativní rétorice je i závěrečné prohlášení o diverzitě a flexibilní integraci. Doslova je zde poukazováno na fakt, že s rostoucím počtem členů Evropské unie bude vzrůstat i nutnost přizpůsobit se rozdílnosti svých členů. Tato rétorika samozřejmě skrytě nahrává i budoucím britským požadavkům na další výjimky. Flexibilita, která je uplatňována i v dalších oblastech evropských politik, je klíčovým principem britského

⁴⁰ Dalším udávaným důvodem byl specifický vztah se zeměmi Commonwealthu. Zrušení kontrol by pak narušovalo ochranu hranic dalších států (Kučerová 2006: 131).

⁴¹ Mezi Velkou Británií a Irskem funguje tzv. *Common Travel Area* umožňující pohyb osob mezi Británií, Irskem, Ostrovem Man a Normanskými strovy s minimální nebo žádnou kontrolou na vnitřních hranicích (UK Border Agency).

⁴² Schengenská dohoda se stala součástí evropského *acquis* začleněním do Amsterdamské smlouvy v roce 1999.

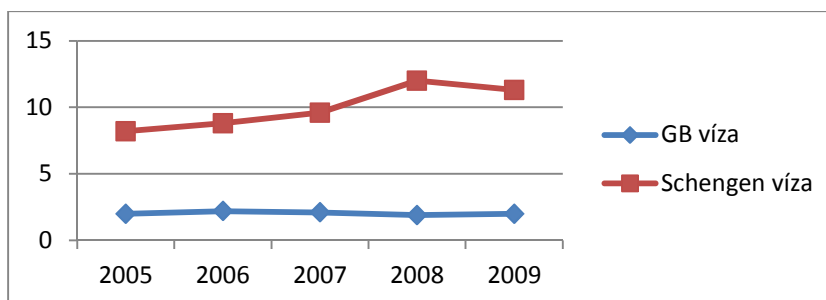
přístupu k evropským záležitostem, stejně jako zdůrazňování názoru, že zahraniční politika EU by měla respektovat národní zájmy jednotlivých členských zemí.

Británie tehdy vyjádřila přesvědčení (a s ohledem na aktuální program konzervativců i si ho v oblasti vnitřní bezpečnosti nadále uchovává), že mnoho citlivých oblastí, například boj s drogami, nemůže být pouze Evropskou unií efektivně řešeno. Především zdoluhavý rozhodovací proces může tyto aktivity narušit, prioritou je totiž jednat rychle a rozhodně. Právě boj s drogami a policejní a soudní spolupráce byly oblastmi, ve kterých Británie chtěla spolupracovat a v roce 1999 tento svůj požadavek formulovala. Rada ho následujícího roku přijala a po vyhodnocení podmínek vydala v roce 2004 souhlas⁴³, že Spojené království může provádět tuto část schengenského *acquis* (Schengenský prostor a spolupráce 2009). Velká Británie může požádat o účast v některých dalších nebo všech oblastech schengenského *acquis*. Rada musí následně tento požadavek jednomyslně schválit (Official Journal of the EU 2010: Protocol 19 Article 4).

Zvláštní pozici, začleněnou tedy výslovně do právního a institucionálního rámce EU, si Británie rozhodně uchová i po dobu vládnutí aktuální Cameronovy vlády, neboť úplné přistoupení k Schengenskému prostoru je hranice, kterou tato koalice vůbec nemá v úmyslu překročit. Pokud vezmeme v úvahu širší kontext, Konzervativní strana má ve svém nejnovějším návrhu programových stanovisek pro rok 2015 dokonce zpřísnění hraničních kontrol, dokončení elektronického monitoringu mimoevropských pasažérů, regulaci mimoevropské ekonomicky motivované imigrace (Conservative Party 2013a). V blízké budoucnosti tedy nejsou očekávány žádné výrazné změny v této oblasti, přestože se ozývají hlasy poukazující na nevýhodnost britské „izolace“, a to z ekonomického hlediska, ale i s ohledem na reputaci země. Hlavní problém tkví v komplikovanosti cestování do Británie, neboť žadatel o schengenské vízum získá jeho přidělením přístup do 26 zemí, zatímco o vstup na britské území musí žádat zvlášť, a tak Emersonův článek poukazuje na fakt, že mnoho pasažérů upřednostňujících flexibilitu tak o britské vízum vůbec nezažádá a přidává vývoj trendu v počtu udělených víz zeměmi Schengenu a Spojeného království (graf 1) (Emerson

⁴³ Plné znění tohoto souhlasu je k dispozici na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0926:CS:NOT> (3.5.2013).

2011: 3). Zatímco evropská víza jsou v průběhu let spíše žádanější, počet vydaných britských víz stagnuje.

Graf 1 Trend v počtech vydaných víz⁴⁴

Autor poukazuje i na vyšší ceny britských víz v porovnání s jinými evropskými zeměmi a doporučuje jednak ceny snížit a jednak zavést mechanismus uznávání (*recognition*) schengenských víz, aniž by byly rušeny hraniční kontroly. Ty jsou totiž jen malou překážkou a zdržením na rozdíl od leckdy zdlouhavého, nákladného i administrativně obtížného žádání o vízum (Emerson 2011: 1-2).

S ohledem na vizi Konzervativní strany nejsou tyto kroky zohledňovány a výraznější ústupky a změny v imigrační politice směrem k uvolňování pravidel a harmonizaci s EU se nedají očekávat. Jedním zcela konkrétním důkazem je zvyšování poplatků za víza. Údaje z Emersenova článku, tedy údaje z roku 2010-2011 uvádí cenu základního krátkodobého tříměsíčního víza 76 liber (Emerson 2011: 2), donedávna činila tato částka 78 liber a dle nového návrhu vlády platí po schválení Parlamentem od dubna letošního roku cena 80 liber (UK Border Agency Fees 2013). Podobné tendence lze vysledovat téměř u všech typů víz.

⁴⁴ Data převzata z EMERSON, Michael. *Britain, Ireland and Schengen: Time for Smarter Bargain on Visas*. CEPS Policy Brief [online]. 2011. Dostupné na: <http://www.ceps.eu/ceps/dld/5961/pdf> (4.5.2013).

5.2 Charta základních sociálních práv pracujících a Listina základních práv EU

Pokud historicky existuje nějaká oblast politiky, ve které bylo vždy obtížné dosáhnout konsenzu a Velká Británie měla na tomto komplikovaném vývoji výrazný podíl, je touto oblastí sociální politika. Charta základních sociálních práv pracujících (dále jen Sociální charta) a Listina základních práv Evropské unie (dále jen Listina nebo Listina základních práv) představují dva provázané soubory pravidel, které symbolizují britskou zdrženlivost vůči regulaci sociálních záležitostí a také velké téma politického boje uvnitř Británie, především v souvislosti s přijímáním smluv, které měly tyto úmluvy začlenit do evropského práva (Charta je spojená s Maastrichtskou a Amsterdamskou smlouvou, Listina poté s Lisabonskou).

Všeobecné ustavení základních sociálních práv v roce 1961, nazývané Evropská sociální charta, stanovilo 19 základních práv a principů (právo na práci, spravedlivou odměnu, organizovat se apod.) a bylo přijato bez větších problémů, neboť šlo o všeobecné tradiční celoevropské zásady⁴⁵, jejichž dodržování ovšem bylo v kompetenci jednotlivých členských států (BusinessInfo.cz 2009). To již neplatilo pro pokusy harmonizovat sociální politiku, které se znásobily v 80. letech, v době Delorsových komisí. Za vlády Margaret Thatcherové nepřipadalo přijetí Charty základních sociálních práv pracujících (1989), kterou nazývala „socialistickou“, v úvahu. Přestože některé státy chtěly Chartu začlenit do evropských smluv, neoblomný britský postoj toto nedovoloval, a tak se situace vyřešila dichotomií v integračních závazcích. Revidované Římské smlouvy i se sociálními články, které byla Británie ochotna přijmout a následně protokol o sociální politice definovaný Sociální chartou připojený k této Maastrichtské smlouvě pouze pro 11 zemí, které ji chtěly akceptovat. (Kučerová 2006: 246-248, Lourie 1997: 7-10). Toto se radikálně změnilo po vítězství labouristů v roce 1997. Již jako poslanec se Tony Blair zasazoval o přijetí Sociální charty⁴⁶ a její podepsání bylo jedním

⁴⁵ Evropská sociální charta byla v roce 1996 reformulována.

⁴⁶ Důkazem je mnoho jeho projevů na půdě Parlamentu, ve kterých obhajoval práva přiznávaná Chartou, zlepšení životní úrovně obyvatel a odmítal nařčení konzervativců týkající se zvyšování nákladů způsobené přijetím této úmluvy, viz např. záznam ze zasedání *House of Commons* v listopadu 1989 <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1989/nov/29/social-charter-1> (4.5.2013).

z prvních zásadních kroků, které jako nový premiér učinil. Sociální charta tedy mohla být následně začleněna do Amsterdamské smlouvy⁴⁷ a dodnes zůstává předmětem velkých rozporů mezi labouristy a konzervativci.

Už jako lídr opozice prohlásil David Cameron v roce 2007, že odstoupení od Sociální charty a navrácení se k principům Thatcherové a Majora považuje za jednu z hlavních priorit příští konzervativní vlády (Tempest 2007). Kritika se odvíjí především od požadavku rozhodovat o sociálních tématech a zaměstnanosti na národní úrovni a je tak v souladu s všeobecným požadavkem konzervativců ohledně navrácení pravomocí „z Bruselu do Londýna“ (viz např. kapitoly 4.6.2 a 4.6.3). K vrácení pravomocí v oblasti zaměstnanosti i sociálních záležitostí se Konzervativní strana zavazuje i v programu z roku 2010 (Conservative Party 2010: 113), ovšem prozatím k žádným konkrétním krokům nedošlo. Spojenou nádobou kritiky sociální tematiky v Sociální chartě je vymezování se vůči Listině základních práv, která se stala součástí Lisabonské smlouvy. Británie si v červnu 2007 na summitu Evropské rady vymohla z uplatňování této Listiny výjimku, ta je v Lisabonské smlouvě zahrnuta v rámci Protokolu č. 30 a vztahuje se i na Polsko. Pomineme-li diskuze o povaze této výjimky, která se zdá být spíše interpretativního rázu, faktem zůstává, že se opírala především o obavu z rozšíření pravomocí Evropského soudního dvora v souvislosti s články 28 a 30 Listiny, které se týkají práva na vedení kolektivní akce na obranu svých zájmů, včetně stávky a dále práva na ochranu proti neoprávněnému propuštění⁴⁸.

V programu 2010 konzervativci doslova uvádí, že „vyjednejí, aby ve třech specifických oblastech byly navráceny pravomoci zpět do Spojeného království – Chartě základních práv, trestním právu a sociální legislativě a zaměstnanosti“ (Conservative Party 2010: 114). Aktuální klíčové body pro volby 2015 zatím sice přímo o Sociální chartě ani v jedné oblasti politik nemluví, ovšem znovu se zde vyskytuje závazek navrátit některé

⁴⁷ Plné znění Sociální charty k dispozici zde: *Community Charter of Fundamental Social Rights of Workers*: http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Conventions%20internationales/Community_Charter_of_the_Fundamental_Social_Rights_of_Workers.pdf (4.5.2013)

⁴⁸ Plné znění článků je k dispozici zde: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm> (4.5.2013).

pravomoci do Británie a můžeme si představit, že v rámci nových podmínek, které bude chtít příští konzervativní vláda vyjednat pro členství Británie v Unii se sociální tematika objeví na seznamu problematických témat. Neochota centralizovat sociální záležitosti se ovšem projevuje ve vizích pro rok 2015 nepřímo, příkladem může být příslib v rámci projektu *Big Society, Small State* podporovat komunitární úroveň politiky a delegování pravomocí z *Whitehall* na nižší administrativní úroveň, zvýhodnit dobrovolnictví, příspěvky na charitu či vyčlenit prostředky na sociální kampaně, které pomůžou angažovat mladé lidi ve veřejném životě v rámci komunit (Conservative Party 2013b). Otázkou zůstává do jaké míry jsou tyto

5.3 Společná měna

Ekonomická motivace vstupu Velké Británie do Evropského společenství je nepopíratelná. Stejně tak dlouhodobá tendence propagovat plnou funkčnost Jednotného vnitřního trhu a odmítání či přinejmenším rozporuplné postoje ohledně jakékoliv další spolupráce nad rámec vnitřního trhu. Vstup do Evropského měnového systému a následné formování Hospodářské a měnové unie (HMU) tak představují další mezníky ve vnímání Velké Británie jako „problémového člena“ Společenství. Na konci 70. let sice vložila libru do společného koše měn, který určoval hodnotu ECU⁴⁹, ale neúčastnila se druhého klíčového pilíře, kterým byl Evropský směnný mechanismus (ERM, *European Exchange Rate Mechanism*) a to téměř po celou dobu vlády Thatcherové. Až s oslabováním vlastní pozice premiérky a manévrováním Johna Majora (byl vlivným členem vlády) přišlo stanovení data přístupu do ERM – říjen 1990. To znamenalo, že se Británie zavázala sladit svou hospodářskou a měnovou politiku tak, aby nedošlo k větší než 6% fluktuaci⁵⁰ směnného kurzu britské libry a ostatních měn členských států ERM (BBC 2008). Závazku ale nedostála dlouho a po událostech tzv. „černé středy“ v září 1992 (viz kapitola 4.2) z mechanismu

⁴⁹ ECU je zkratkou pro *European Currency Unit*, která byla zavedena v roce 1979 a byla předchůdcem eura (The European Central Bank – Economic and Monetary Union 2013).

⁵⁰ Británie měla navíc vyjednanou stejnou výhodu jako Itálie, Španělsko a Portugalsko, a to sice toto šestiprocentní flukтуаční pásmo. Běžná hodnota pro ostatní země činila 2,25% (Kučerová 2006: 199).

vystoupila, aby se dále potýkala s ozdravováním své ekonomiky⁵¹ a svou monetární politiku si nadále řídila sama.

Již od hannoverského summitu v roce 1988, kde došlo k vytvoření nové Delorsovy komise, která měla navrhnout konkrétní kroky vedoucí k HMU, oponovala Británie myšlence zavedení jednotné měny. Během jednání před přijetím Maastrichtské smlouvy se nakonec Británie (společně s Dánskem) dočkala *opt-out* režimu z povinnosti vstoupit do třetí fáze HMU, nemusí tedy společnou měnu přijmout. Následující tabulka ukazuje, že Británie se ani neblíží splnění Maastrichtských kritérií⁵², jejichž splnění je pro vstup do třetí fáze nezbytný, nejhůře se vyvíjí kategorie hrubého veřejného dluhu, který v posledních letech strmě narůstá. Jediné kritérium, které je aktuálně naplňováno, se týká stability dlouhodobých úrokových sazeb.

Maastrichtská kritéria	Cenová stabilita	Stabilita kurzu	Deficit veřejného rozpočtu	Výše hrubého veřejného dluhu	Dlouhodobé úrokové sazby
Požadované hodnoty (pro 3/4 2013)	max. 2,5% (nepřekročit o více než 1,5p.b. průměrnou roční inflaci 3 čl. zemí s nejlepšími hodnotami)	2 roky v ERM II (alespoň)	max. 3% podíl deficitu státního rozpočtu na HDP	max. 60% podíl veřejného dluhu na HDP	max. 4,81% (nepřekročit o více než 2 p.b. průměr 3 zemí s nejlepšími výsledky v cenové stabilitě)
GB 3/4 2013	2,6%	neúčastní se	6,3%	90%	1,67%

⁵¹ Do ERM již nevstoupila, na rozdíl od Dánska, které je i přes svůj *opt-out* z třetí fáze HMU členem směnného mechanismu.

⁵² V 90. letech i v letech předkrizových ovšem tyto podmínky plnila a teoretický vstup tak byl možný.

Plnění	NE	NE	NE	NE	ANO
---------------	----	----	----	----	-----

Tabulka 5 Velká Británie a plnění Maastrichtských kritérií 2013⁵³

Navíc ani veřejné mínění v Británii není dlouhodobě nakloněno myšlence zavedení společné měny, v posledních krizových letech se tato tendence ještě zviditelnila. V době „nejvyšší popularity“ v lednu 2002 se proti euru stavělo 51% dotazovaných obyvatel a 31% by se vyjádřilo k přijetí nové měny kladně, na konci roku 2008 záporné číslo vyšplhalo již na 71% (BBC 2009b) a podle *Bloomberg pool* ze srpna roku 2011 dosáhl počet Britů nesouhlasících s přijetím eura 85% dotazovaných (YouGov 2011), tedy rekordní hranice v novém tisíciletí.

Ani v této oblasti se nedá očekávat v nejbližší budoucnosti žádný posun kupředu. Naopak, tato vláda jakoukoliv zmínku o přijetí eura tvrdošjně odmítá, na rozdíl od labouristů, kteří sice o euru aktuálně také neuvažují, nicméně jeho budoucí přijetí neodmítají. Trvají na plnění „pěti ekonomických testů“ vypracovaných Gordonem Brownem a také přislíbili konání referenda na toto téma, jsou tedy rozhodně otevřenější myšlence potenciální změny národní měny v budoucnosti.

⁵³ Data převzata z: *Convergence Report 2012*, dostupný zde: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr201205en.pdf>, dále z *Consumer Price Inflation Reference Tables 2013*, dostupný zde: <http://www.ons.gov.uk/ons/datasets-and-tables/index.html?pageSize=50&sortBy=none&sortDirection=none&newquery=inflation&content-type=Reference+table&content-type=Dataset> a z *Government deficit/surplus, debt and associated data 4/2013*, dostupný zde: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-053864_QID_-8BB3539_UID_3F171EB0&layout=TIME.C.X.0;GEO.L.Y.0;UNIT.L.Z.0;SECTOR.L.Z.1;INDIC_NA.L.Z.2;INDICATORS.C.Z.3;&zSelection=DS-053864INDICATORS.OBS_FLAG;DS-053864SECTOR,S13;DS-053864INDIC_NA,GD;DS-053864UNIT,PC_GDP;&rankName1=SECTOR_1_2_-1_2&rankName2=INDIC_NA_1_2_-1_2&rankName3=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName4=UNIT_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&pprRK=FIRST&pprSO=PROTOCOL&ppcRK=FIRST&ppcSO=ASC&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=ROLLING&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 (vše 4.5.2013)

Jedním z hlavních bodů konzervativní evropské agendy pro volby 2015 je znovu jasné vyslovení se proti euru, doslova se v programu uvádí, že „konzervativci nikdy nepřijmou euro a že dosud již stačili zrušit pracovní skupinu založenou předchozí labouristickou vládou, která byla součástí ministerstva financí a měla jediný cíl, kterým bylo připravit Británii na přijetí eura“ (Conservative Party 2013c).

5.4 Fiskální pakt

Tématem spojeným s měnovou a fiskální politikou jsou události posledních několika let, kdy Británie opět demonstrovala svou zdrženlivost vůči dalším smlouvám, hlubší integraci a znovu představila své odlišné priority a vize o budoucím uspořádání a fungování Evropské unie. Dva nejvýraznější momenty, které by mohly být zkratkovitě použity pro označení Británie jako euroskeptické, bylo Cameronovo vetování fiskálního kompaktu (*fiscal compact*) jako součásti zakládajících smluv v prosinci 2011 a následně nepodepsání smlouvy implementující tento kompakt v březnu 2012.

Premiér Cameron několikrát zdůrazňoval britské priority, kterými je omezování byrokracie, podpora ekonomického růstu a konkurenceschopnosti, které také identifikoval ve svém dopise ostatním účastníkům summitu, po jehož skončení několikrát zdůraznil, že tyto cíle byly na agendě jednání a že dosáhl změny *communiqué*, do kterého byl připojen jasný závazek k učinění kroků směřujících k prohloubení jednotného trhu se službami a také k vypořádání se s regulovanými profesemi, dále jasné odkazy na deregulaci pro malé podniky, dokončení vnitřního energetického trhu či zvláštní důraz na obchod, který si Británie vymohla (BBC 2012b). Nezapomíná také na domácí půdě připomínat, že to byl on a jeho vláda, která v prosinci zabránila začlenění této fiskální smlouvy do smluv evropských.

Přestože Británie není (a v blízké budoucnosti ani nebude) členem eurozóny, neznamená to, že by jí vývoj těchto 17 států měl být lhostejný. Naopak, především kvůli rozsáhlému finančnímu a obchodnímu sektoru je Británie na stavu eurozóny také sekundárně závislá.

Aktuální vláda ovšem ve světle výše zmíněných událostí ještě více užívá rétoriky, kterou polarizuje Evropskou unii na dvě odlišné skupiny – členské a nečlenské státy eurozóny – a především celkem ostře rozděluje problémy a řešení těchto dvou skupin. Když před prosincovým summitem nastiňoval premiér Cameron stanovisko své vlády, pronesl, že

Británii nejvíce záleží na tom, aby eurozóna vyřešila své problémy a nezapomněl dodat, že toto řešení se neobejde bez tří kroků, kterými jsou: přísnější fiskální disciplína pro státy eurozóny, jakékoliv kroky nezbytné k odvrácení další finanční krize a hlavně zvyšování konkurenceschopnosti (House of Lords 2012: 36). Konzervativní strana nyní rozhodně není v situaci, kdy by podporovala britské začleňování do řešení fiskálních problémů eurozóny, tím spíše, že již byla zahájena kampaň pro volby 2015, ve kterých bude zachování současných poměrů vzhledem k EU a spíše navrácení pravomocí zpět do Británie všeobecnou ideou mnoha politik. To neplatí pro jednotný trh.

Cameron chtěl součástí fiskálního paktu učinit jisté pojistky týkající se zabezpečení britských zájmů právě s ohledem na jednotný trh, to se ovšem nestalo a Británie se tak stáhla z jednání a smlouvu nepodepsala. Smlouva tak má charakter mezivládní dohody a zpráva *House of Lords* zdůrazňuje, že z jakéhokoliv dalšího dění kolem této smlouvy nevznikají Británii žádné závazky, také se nemůže stát evropským *acquis*, ani sekundární legislativou závaznou pro Británii (House of Lords 2012: 37). Sněmovna lordů shrnuje, že optimálním výsledkem prosincového summitu by bývala byla dohoda všech 27 členských států ovšem se zárukami pro Velkou Británii, varuje, že utvoření fiskálního mechanismu vně smluv může do budoucna způsobit nejasnosti (hlavně ohledně vztahu fiskální smlouvy, EU smluv a legislativy vytvořených v souladu s těmito smlouvami). Jelikož pro Británii jako ne-člena eurozóny ratifikace této fiskální smlouvy stejně nemá větší význam, co se týče závazků a zasahování do britské legislativy, doporučuje závěrem Sněmovna lordů implementaci této smlouvy do Smlouvy o EU v delším časovém období (House of Lords 2012: 39).

Přesto si tato práce troufá tvrdit, že aktuální postoj konzervativců se v blízké budoucnosti nezmění a klíčovým prvkem zůstane aby, zatímco státy eurozóny činí kroky, které považují za důležité pro posilování eura – včetně fiskální integrace, záležitosti týkající se vnitřního trhu zůstaly zachovány pro všech 27 členských států Unie.

5.5 Referendum do roku 2017

S dobou ekonomické krize a blížících se voleb souvisí i celková nálada a rétorika této vlády. Již teď je jasné, že volební program konzervativců pro příští volby bude postaven na ještě přísnějších principech, než které byly představovány doposud v kapitolách výše. Vrcholným bodem tohoto programu se zřejmě stane příslib referenda o nově vyjednaných

podmínkách pro členství Velké Británie v Evropské unii. To se zdá být vzhledem k náladě v Británii opodstatněným krokem. Ve volbách do místních zastupitelstev zaznamenala velký vzestup extremistická UKIP a podle *Home Secretary* Theresy May je toto jasným signálem pro to, aby konzervativci přesvědčili voliče, že opravdu uspořádají referendum (The Guardian 2013). Jedná se totiž o největší volební úspěch malé politické strany od druhé světové války, před volbami drželi jen 8 křesel, nyní již 147. Pokud by se v Británii konaly nyní parlamentní volby, UKIP by podle propočtů *The Daily Mail* založených na výsledcích lokálních voleb obsadila třetí místo, a navíc s žádným propastným rozdílem za druhými konzervativci ani za vítěznými labouristy (Chorley, Chapman 2013). Přestože je nutné brát tyto prognózy s rezervou a pamatovat na potenciálně odlišné chování voličů během parlamentních a lokálních (i evropských) voleb, sílící podpora UKIP je nepopíratelná, a tím se zdá nátlak na euroskeptické pozice konzervativců ještě vyšší, nikoliv tedy jen z vnitřních řad, ale i působením vnějších okolností. Jestliže považujeme liberální demokraty za eurooptimistickou součást této vlády, spíše se zdá, že jejich hlas není v britsko-evropském diskurzu identifikovatelný. Předseda strany a místopředseda vlády Nick Clegg sice vyjadřuje svůj názor na evropská témata, několikrát dokonce kriticky zhodnotil Cameronovo vystupování na evropské platformě, i ohledně zde diskutovaného referenda (viz kapitola 4.6.5), hlavní britskou linii však jasně určují konzervativní pozice.

Politika vůči Evropské unii nahlížená konzervativní optikou má stát na několika zastřešujících principech, z nichž nejzlomovějším pro nastávající období je jistě znovuvyjednání podmínek britského členství v EU. V roce 2012 iniciovali konzervativci realizaci rozsáhlého auditu o činnosti EU a jejích dopadech na Británii a její národní zájmy. Je uváděno, že tento audit má být vyhodnocen do konce roku 2014 a na jeho základě mají začít nová jednání. Každopádně, co bylo řečeno premiérem Cameronem v lednu 2013 a je nyní publikováno na webových stránkách Konzervativní strany, je závazek vypsát *in/out* referendum po vyjednání nové dohody, a to v první polovině funkčního období následujícího Parlamentu, tj. do konce roku 2017 (Conservative Party 2013c).

Bodem, který je určitou pojistkou do budoucna, má zabránit dalšímu prohlubování přenosu pravomocí na evropskou úroveň a zároveň znemožnit přijetí nové evropské smlouvy bez vyjádření občanů, je tzv. *referendum-lock*. Tedy nutnost konzultovat britské občany pokaždé, než bude umožněno přenést nové pravomoci na evropskou úroveň, čemuž chtějí

konzervativci samozřejmě zabránit. Zároveň tak využívají odkazu na labouristickou vládu, která před přijetím Lisabonské smlouvy referendum nevypsala. Tato pojistka se podle konzervativců nemá vztahovat jen na budoucí smlouvy jako celek, ale na jakoukoliv budoucí dílčí změnu v přenosu pravomocí (Conservative Party 2013c). Euroskeptický postoj v tématech analyzovaných ve čtvrté kapitole se tak dá očekávat i nadále, navíc s vyšším důrazem na nové podmínky britského členství a ochranu národních pravomocí.

Závěr

Letos uplynulo 40 let od vstupu Velké Británie do Evropského společenství/Evropské unie. Po celou tuto dobu, ale i v desetiletích předcházejících členství, byla evropská problematika špatně uchopitelným tématem pro britskou politickou reprezentaci a v tomto případě ani tak nezáleželo na politické příslušnosti ke konzervativnímu nebo labouristickému táboru. Z mnoha důvodů, ať jde o diskutované geografické, historické či geopolitické odlišnosti, specifický vývoj demokracie a politického systému i například potenciální roli populismu a médií je pozice Velké Británie v Evropské unii specifická, a co je možná důležitější sami Britové i britská politická garnitura svou odlišnost stále velmi citlivě vnímají a demonstrují.

Pokud bychom chtěli všeobecně označit důležité opěrné body britské politiky v dlouhém období, které působí problémy vzhledem k EU, jedná se o preferování mezivládních řešení (ne federalismu), volného trhu a maximální liberalice (ne protekcionismu, zemědělských dotací apod.) a zvláštní geopolitické pozice, především s ohledem na partnerství s USA, příp. s *Commonwealthem* (ne evropské obraně, jednotné zahraniční politice bez respektování národních zájmů apod.). Britský závazek a pouto k Evropské unii tak velmi těžko může být vnímán jako zcela oddaný a nezpochybnitelný. Andrew Geddes vystihuje tuto situaci, když tvrdí, že bylo složité, ale nakonec proveditelné, prosazovat svoje postoje a budovat partnerství v Evropě, horší je to však s prosazováním evropských zájmů v Británii (Geddes 2004: 228).

Tato práce se zabývala zkoumáním euroskepticismu a jeho role v minulosti, ale především v novém tisíciletí. Evropská integrace totiž v Británii reprezentovala a stále reprezentuje velmi rozporuplné a výbušné téma a otázka euroskepticismu v rámci britské vnitřní politiky nebyla v podstatě nikdy *passé*. Rozdílné pozice dvou hlavních politických stran, ale jak práce uvedla i odlišné názorové frakce v rámci jednotlivých stran, představují v podmínkách britského většinového systému založeného převážně na střídání se dvou politických stran u moci poměrně klíčovou oblast, která může výrazně ovlivnit vnímání dané politické strany veřejností i zahraničními politickými reprezentacemi.

První hypotéza tvrdí, že přestože je euroskepticismus obtížně měřitelným jevem, můžeme tvrdit, že v rámci evropské politiky je sílícím ideologickým proudem a také že

neexistuje jednoznačná korelace mezi euroskeptickým postojem a ideologickou příslušností politické strany. Předně je nutné uvést, že po důkladné analýze možností rozsahu této práce a omezeného množství zdrojů by analýze euroskepticismu v celé Evropě hrozila značná zkratkovitost a neúplnost. Práce by se byla nucena opírat o pouhý popis, neboť kvalitní celoevropská komparace by v rámci této práce nebyla proveditelná. Proto se kapitoly věnované vývoji a aktuální pozici euroskepticismu konkrétně zaměřily jen na Velkou Británii a její politický prostor. Detailnější výzkum menších politických subjektů (neparlamentních politických stran) i subjektů občanské společnosti, stejně jako možná komparace Británie s vhodnými státy (například Irsko nebo Dánsko) by pak jistě mohla být námětem pro další výzkum odrážející se od této práce. Primárně je důležité odrazit se od zjištění, že práce neshromáždila dostatečné množství literatury, výzkumu a důkazů na to, aby mohl být euroskepticismus pokládán za samostatnou ideologii, je ale elementem dnešních politických ideologií (od radikální levice přes neoliberály a neokonzervativce až k populistické pravici). Stojí i kvalitativně níže než *cleavage*, řadíme ho do „problematik“ (*issue*), je „tématem“, „politikem“ či dokonce jen „nástrojem vymezení se“ a ve většině případů můžeme postoj k evropské integraci a předpokládanou míru euroskepticismu odvodit podle již existujících *cleavagí*, nebo spíše kombinací několika z nich. Jak je totiž vidět z britského případu, labouristé (levice) i konzervativci (pravice) prošli euroskeptickými obdobími, které u konzervativců stále přetrvává, stejně tak výzkum Taggarta a Szczerbiaka potvrzuje že, euroskepticismus je identifikovatelný u levicových i pravicových stran. Navíc bylo zjištěno, že přesnějším kritériem je pozice v rámci politického spektra. Okrajové extremističtější strany vykazují ostré euroskeptické postoje výrazně častěji, naproti tomu středovější mainstreamové strany téměř vůbec. Jak vyplývá ze závěrů pro druhou hypotézu, Velká Británie a její Konzervativní strana je se svými občasnými *hard* euroskeptickými výroky a poměrně vyhraněnými postoji vůči „Evropě“ v rámci evropských politických systémů poměrně výjimečnou, přestože je vládní *catch-all* stranou, které obvykle nebývají hlavním zdrojem euroskepticismu nebo mají alespoň tendenci svůj euroskepticismus mírnit, pro Konzervativní stranu toto pravidlo zcela neplatí. Nejednoznačnost korelace mezi ideologií a euroskeptickými postoji politické strany můžeme potvrdit.

Druhá hypotéza se zabývala změnami postojů Konzervativní a Labouristické strany v čase, její přesné znění bylo: „Ačkoliv stojí britské politické strany *Labour Party* a *Conservative and Unionist Party* ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a

poměrně výraznou proměnu postoje vůči evropské integraci. Tato změna je zapříčiněna především změnou vnitropolitických, geopolitických a ekonomických podmínek v Británii a Evropě. Důsledkem je posun pozic těchto politických stran vůči EU od tvrdého euroskepticismu k měkké či pragmatické variantě.“ Můžeme potvrdit, že postoj obou politických stran k evropské integraci se od konce druhé světové války, ale i od počátků britského členství změnil, a to výrazně, zlomovým bodem bylo období na konci 80. a počátku 90. let. Práce nakonec rozhodla zkoumat tyto změny optikou modelu Jana Rovneho a jeho kombinací dvou škál: *hard* vs. *soft* euroskepticismus a dále ideologicky vs. strategicky motivovaný euroskepticismus. Práce došla k závěru, který potvrzuje výchozí hypotézu jen částečně. Konzervativní strana prodělala vývoj od euro-optimistické politické strany k euroskeptické, u labouristů šel tento vývoj přesně opačným směrem. V daných euroskeptických obdobích ovšem vždy u obou stran převažoval *soft* euroskepticismus (nespokojenost s konkrétními politikami, s aktuálním směřováním ES/EU), ovšem je fakt, že příležitostně podnikali labouristé i konzervativci takové kroky, případně pronášeli takové výroky, které by se izolovaně za *hard* euroskeptické považovat daly. Závěrem tedy můžeme shrnout, že euroskepticismus dvou hlavních britských politických stran byl a je hodnocen jako *soft* euroskepticismus, který občas může vykazovat *hard* euroskeptické prvky, které však bývají jen důsledkem aktuální politicko-ekonomické situace jako je například období ekonomické krize, porážka po volbách, vymezování se vůči druhé politické straně během předvolebního boje apod. S ohledem na druhou dimenzi tohoto modelu práce zjistila, že s velkou jistotou můžeme tvrdit, že výrazná změna postojů na přelomu 80. a 90. let byla motivována převážně ideologicky. V podstatě šlo o odklon převážně ekonomicky zacílené integrace, což bylo problematické pro pokračující podporu ES konzervativci a naopak větší sociální snahy Společenství se staly prvkem ovlivňujícím pozitivní změnu postoje labouristů vůči ES. Dále bylo ovšem zjištěno, že i prvky strategického euroskepticismu jsou v britské politice využívány jako součást politického boje. Shrnutím klíčových bodů analýzy základních stranických hodnot, volebních programů do národních i evropských voleb, veřejných prohlášení a priorit odpovídajících evropských frakcí můžeme tedy potvrdit vliv vnitropolitických faktorů (politický boj) a zejména potom ekonomických podmínek a priorit. Navíc práce zjistila i určitou relevantnost sociálních témat, které druhá hypotéza původně neuvažovala, pro motivaci změny chování vůči ES/EU, především v souvislosti se Sociální chartou a Maastrichtskou smlouvou, byla euroskeptická rétorika konzervativců velmi zřetelná

a ostatně i aktuální požadavek na vrácení pravomocí na národní úroveň v oblasti sociálních záležitostí a zaměstnanosti je stejného druhu.

Se všemi specifiky v britském postoji vůči Evropské unii to ani dnešní politická garnitura nemá jednoduché. Ekonomická krize je katalyzátorem nových myšlenek a Unie deklaruje snahu přibližovat se federaci, ať už mluvíme o fiskálním paktu nebo pokusech o vytvoření bankovní unie. Takto výrazné kroky jsou samozřejmě snadným cílem euroskeptických kritik, proto se může zdát, že je euroskepticismus v dnešní Evropě na vzestupu. Objektivně však půjde tuto skutečnost hodnotit až s odstupem času a odezněním nejvážnějších důsledků krize. Britský konzervativní euroskepticismus ovšem aktuálně rozhodně nevykazuje známky ustoupení ze svých pozic. Jak bylo demonstrováno na zamýšlených tématech pro parlamentní volby 2015, minimálně další konzervativní vláda by v rámci svých požadavků na EU spíše přitvrdila a komplikovanost přijímání a prosazování evropských zájmů v Británii tak má vysoký potenciál zůstat i nadále typickým britským znakem.

Summary

It has been 40 years since the moment Britain joined the EC. However, the European issues and policies have always represented problematic topics for British political elite, no matter its ideological orientation. The position of Great Britain has been unique for many reasons starting with its geography, specific political system and historical development and finishing with a potential role of populism or media. Similarly, the Britons themselves still perceive this uniqueness and are sensitive about it.

The main controversial points of the British image of Europe are probably its strong promotion of the Common Market full functioning (no to protectionism, subsidies etc), preference for intergovernmentalism (not federalism) and its exceptional geopolitical position, mainly regarding its close partnership with the USA and the Commonwealth countries (no to Common European Security, Single Foreign Affairs etc.).

This thesis has been dealing with the issue of euroscepticism in Great Britain, more specifically with its role in the past and even more importantly in the new century. The most striking fact was the inconsistent attitudes of both Conservative Party and Labour Party in the course of time. Not only were their positions contrary to each other, but they have also changed within these parties since Britain's accession.

The first hypothesis studied euroscepticism as a stream of thoughts with its possible potential to represent a cleavage or even an ideology. Primarily, it is necessary to establish that due to the lack of space and appropriate sources of thorough information on euroscepticism in Europe, the first part of this hypothesis have been after an in-depth consideration abandoned as such analysis would lack quality and accuracy. Instead, to produce a high-quality piece of work, the chapters have focused completely on the case of Great Britain. For further research, examination of the minor political subjects (e.g. non-parliamentary political parties) and civil society organizations as well as comparison of Britain with an appropriate EU member country (e.g. Ireland or Denmark) can be suggested. Returning to the first hypothesis, the text has concluded that there has not been gathered enough evidence to evaluate euroscepticism as a cleavage or an ideology. It can be assessed as an element of today's ideologies, it is placed qualitatively lower than a cleavage. We can

call it „an issue“ or „a tool of delimitation“, which means that in most cases we can estimate the level of euroscepticism of a given actor according to the already existing cleavages.

The second hypothesis concentrated on the potential change of the Conservative and Labour attitudes towards the integration project. It can be confirmed that these attitudes have been changing quite dramatically in both cases. The party stances were scrutinized through the criteria of Jan Rovny's model - based on the combination of two scales: hard vs. soft euroscepticism and ideologically vs. strategically motivated euroscepticism. However, the conclusion confirms the second hypothesis only partly. Conservative Party started as an euro-optimistic party and moved towards euroscepticism, while Labour Party has experienced the exactly opposite development. Speaking of the eurosceptical positions of these parties, soft variety has prevailed at both parties (dissatisfaction with particular policies), nevertheless it is true that occasionally Conservatives as well as Labours have performed a few hard eurosceptical moves (doubting the membership as such). In conclusion, the prevailing variety of the British euroscepticism is soft with minor hard eurosceptic steps taken mainly in periods of the economic hardship, the election losses or the pre-election contest. Moving to the second scale, the thesis has found out that the great change in opinions towards the EC in late 80's and early 90's was driven mainly by the ideological motivation. The switch from a fully economically motivated integration into the EC as a social partner was the fundamental reason here. Furthermore, some strategically motivated features have been revealed too as a part of the fight within the domestic political arena. Putting together various party materials as well as secondary literature, domestic politics and economic issues have been found the most relevant for the eurosceptical moods. In addition, the text has recognized a certain level of social issues relevance, which was not originally considered in the hypothesis.

The European issues have remained a sensitive topic. With the economic crisis and the obvious attempts of the EU to move towards a federation (e.g. Fiscal pact, Bank union attempts etc.), the eurosceptical criticism has been consistently present in nowadays discourse. Accordingly, British Conservative euroscepticism remains stable, if not more powerful today. Given the particular examples of the retreating behaviour in the last chapter and also Conservative Party promises for the 2015 Elections it seems that the party will come with even stonger demands towards the Union and that the enforcing of the European interests in Britain will probably remain rather complicated.

Seznam použitých zdrojů

ASHFORD, Nigel. The Political Parties. In GEORGE, Stephen (eds.). *Britain and the European Community: The Politics of Semi-Detachment*. Oxford: Clarendon Press, 1992, s. 119-148.

BAKER, David et al. Euroscepticism in the British Party System. In SZCZERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: the Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 93-116.

BBC. Britain's First Full Day in ERM. *BBC On This Day* [online]. 2008. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/8/newsid_2544000/2544105.stm (5.5.2013)

BBC. EU Summit: All But Two Leaders Sign Fiscal Treaty. *BBC News* [online]. 2012b. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17230760> (5.5.2013)

BBC. European Election 2009: UK Results. *BBC News* [online]. 2009a. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/elections/euro/09/html/ukregion_999999.stm (8.4.2013)

BBC. European Summit: UK and Czechs Refuse to Join Fiscal Compact. *BBC News* [online]. 2012a. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-16803157> (5.5.2013)

BBC. Most Britons „still oppose euro“. *BBC News* [online]. 2009b. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/7806936.stm (5.5.2013)

BBC. UK Beef Export Ban Lifted by EU. *BBC News* [online]. 2006. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4784810.stm (29.3.2013)

BBC. Vote 2001, Results and Constituencies. *BBC News* [online]. 2001. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/vote2001/results_constituencies/default.stm (6.4.2013)

BROWN, Gordon. 1997. *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*. HM Treasury [online]. Dostupné na: <http://hm-treasury.gov.uk/d/single.pdf> (1.4.2013)

BULMER, Simon. *New Labour and the European union 1997-2007: A Constructive Partner?*. Working Paper FG1. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2008. Dostupné na: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/bulmer_KS.pdf

(1.4.2013)

CAMERON, David. 2013. *EU Speech at Bloomberg*. The Official Site of the British Prime Minister's Office [online]. Dostupné na: <http://www.number10.gov.uk/news/eu-speech-at-bloomberg/> (17.4.2013)

CLEGG, Nick. 2013. EU Referendum Would Hit Jobs and Growth. *The Telegraph* [online]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/9820538/Nick-Clegg-EU-referendum-would-hit-growth-and-jobs.html> (17.4.2013)

COMMUNITY CHARTER OF THE FUNDAMENTAL SOCIAL RIGHTS OF WORKERS. *Eurofound* [online]. 2011. Dostupné na: <http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Conventions%20internationales/Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers.pdf> (4.5.2013)

CONSERVATIVE PARTY. The Conservative European Manifesto. *The Guardian* [online]. 2004. Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/politics/2004/apr/29/conservatives.uk> (5.4.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Are You Thinking What We're Thinking? Conservative Election Manifesto 2005* [online]. 2005. Dostupné na: <http://www.conservatives.com/pdf/manifesto-uk-2005.pdf> (17.4.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Invitation to Join the Government of Britain* [online]. 2010. Dostupné na: <http://conservativehome.blogs.com/files/conservative-manifesto-2010.pdf> (17.4.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Built to Last. The Aims and Values of the Conservative Party* [online]. 2006. Dostupné na: <http://www.conservatives.com/pdf/BuiltToLast-AimsandValues.pdf> (13.4.2013)

CONSERVATIVE PARTY. European Election Manifesto. *Conservative Party Official Document* [online]. 2009. Dostupné na:

<http://www.conservatives.com/~media/Files/Downloadable%20Files/Euro%20Election%2009/euro-manifesto.ashx> (5.4.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Policy – Where We Stand - Immigration* [online]. 2013a. Dostupné na: http://www.conservatives.com/Policy/Where_we_stand/Immigration.aspx (4.5.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Policy – Where We Stand –Big Society* [online]. 2013b. Dostupné na: http://www.conservatives.com/Policy/Where_we_stand/Big_Society.aspx (4.5.2013)

CONSERVATIVE PARTY. *Policy – Where We Stand –Europe* [online]. 2013c. Dostupné na: http://www.conservatives.com/Policy/Where_we_stand/Europe.aspx (5.5.2013)

CONSUMER PRICE INFLATION REFERENCE TABLES. *Office For National Statistics*. 2013. Dostupné na: <http://www.ons.gov.uk/ons/publications/re-reference-tables.html?edition=tcm%3A77-279461> (4.5.2013)

CONTI, Nicolò. *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case*. SEI Working Paper, no. 70. Brighton: University of Sussex, 2003. 41 s.

CONVERGENCE REPORT MAY 2012. *European Central Bank*. 2013. Dostupné na: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr201205en.pdf> (4.5.2013)

DAILY TELEGRAPH. *Conservative MP's and their attitudes to the single currency*. 1997

ECONOMIC AND MONETARY UNION: HISTORY. *The European Central Bank*. 2013. Dostupné na: <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html> (5.5.2013)

EMERSON, Michael. *Britain, Ireland and Schengen: Time for Smarter Bargain on Visas*. CEPS Policy Brief [online]. 2011. Dostupné na: <http://www.ceps.eu/ceps/dld/5961/pdf> (4.5.2013)

EUROPARL. *European Elections in the UK*. 2013 [online]. Online dokument. Dostupné na: http://www.europarl.org.uk/view/en/european_elections_in_the_uk.html (6.5.2013)

EUROPEAN PARLIAMENT. *Turnout at the European Elections 1979-2009* [online]. Online dokument. 2013. Dostupné na:

[http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/000cdcd9d4/Turnout-\(1979-2009\).html](http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/000cdcd9d4/Turnout-(1979-2009).html)
(8.4.2013)

EVROPSKÁ KOMISE, Hospodářské a sociální věci. *Pakt stability a růstu* [online]. Online dokument. 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_cs.htm (7.2.2013)

EVROPSKÁ KOMISE, Standard Eurobarometer 19, 23, 51, 57, 67, 73. *Eurobarometer: Public Opinion in the European Community* [online]. 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb19/eb19_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb23/eb23_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb51/eb51_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb57/eb57_en.htm,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb73/eb73_fact_uk_en.pdf (26.4.2013)

EVROPŠTÍ KONZERVATIVCI A REFORMISTÉ, ECR. *Pražská deklarace*. 2011. Dostupné na: <http://ecrgroup.eu/wp-content/uploads/2011/08/Skupina-Evropsk%C3%BDch-konzervativ%C5%AF-a-reformist%C5%AF.pdf> (13.4.2013)

FLOOD, Christopher. The Challenge of Euroscepticism. In GOWER, Jackie (eds.). *The European Union Handbook*. 2nd ed. London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2002, s. 73-84.

GEDDES, Andrew. *The European Union and British Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004. Vyd. 1. ISBN 978-0-333-98121-4

GIFFORD, Chris. *The Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State*. Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2008. ISBN 978-0-7546-7074-2.

GORDON, Mike. *The European Union Act 2011*. UK Constitutional Law Group. Dostupné na: <http://ukconstitutionallaw.org/2012/01/12/mike-gordon-the-european-union-act-2011/> (17.4.2013)

GOVERNMENT DEFICIT/SURPLUS, DEFICIT AND ASSOCIATED DATA 2013. *Eurostat* [online]. 2013. Dostupné na: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-053864_QID_-

8BB3539_UID_3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;UNIT,L,Z,0;SECTOR,L,Z,1;INDIC_NA,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-053864INDICATORS,OBS_FLAG;DS-053864SECTOR,S13;DS-053864INDIC_NA,GD;DS-053864UNIT,PC_GDP;&rankName1=SECTOR_1_2_-1_2&rankName2=INDIC-NA_1_2_-1_2&rankName3=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName4=UNIT_1_2_1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&pprRK=FIRST&pprSO=PROTOCOL&ppcRK=FIRST&ppcSO=ASC&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=ROLLING&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23 (4.5.2013)

HAGUE, William. *“Foreign land” speech*. Public document, The Guardian [online] . 2001. Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/politics/2001/mar/04/conservatives.speeches> (6.4.2013)

HARMSSEN, Robert; SPIERING, Menno. *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam: Editions Rodopi, 2004. 290 s. ISBN 978-9042019461.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Vyd.1. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 80-86432-95-5

HOOGHE, Liesbet. „What drives euroscepticism?“, *European Union Politics*. 2007, vol. 8, no. 1, s. 5-12.

HOUSE OF COMMON DEBATES. 1996. *Parliamentary Business*. Dostupné na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199697/cmhansrd/vo961212/debtext/61212-13.htm> (3.5.2013)

CHORLEY, Matt; CHAPMAN, James. UKIP „Clowns“ Have The Last Laugh: Anti-Europe Party’s Surge as PM Forced To Eat His Word. *The Daily Mail* [online]. 2013. Dostupné na: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2318751/UKIP-clowns-laugh-Anti-Europe-partys-surge-PM-forced-eat-words.html> (6.5.2013)

KANIOK, Petr. *Ideové zdroje euroskepticismu* [online]. Online prezentace. 2009. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné na: <http://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/EVS136/um/> (14.10.2012)

KOPECKY, Petr; MUDDE, Cas. Two Sides of Euroscepticism. *European Union Politics*. 2002, vol. 3, no. 3, s. 297-336.

KUČEROVÁ, Irah. *Evropská unie: Hospodářské politiky*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. 347 s. ISBN 80-246-1212-7.

LABOUR PARTY. *New Labour Because Britain Deserves Better* [online]. 1997. Dostupné na: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml> (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *Ambitions for Britain: Labour Manifesto 2001* [online]. 2001. Dostupné na: <http://www.politicsresources.net/area/uk/e01/man/lab/lab01.htm> (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *Britain Is Working: European Elections 2004* [online]. 2004. Dostupné na: <http://image.guardian.co.uk/sys-files/Politics/documents/2004/05/10/Europeanelectiondocument.pdf> (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *Britain Forward Not Back: The Labour Party Manifesto 2005* [online]. 2005. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/13_04_05_labour_manifesto.pdf (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *Winning the Fight for Britain's Future* [online]. 2009. Dostupné na: http://www.labour.org.uk/winning_the_fight_for_britains_future (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *A Future Fair For All: The Labour Party Manifesto 2010* [online] . 2010. Dostupné na: <http://www.labour.org.uk/uploads/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf> (13.4.2013)

LABOUR PARTY. *The Labour Party Rule Book 2010* [online]. 2011. Dostupné na: <http://www.leftfutures.org/wp-content/uploads/2011/02/Labour-Party-Rule-Book-2010.pdf> (13.4.2013)

LECONTE, Cécile. *Understanding Euroscepticism*. 1st ed. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010. 307 s. ISBN 978-0-230-22807.

LIBERAL DEMOCRATS. 2010. *Liberal Democrat Manifesto 2010*. Dostupné na: <http://issuu.com/libdems/docs/manifesto?mode=embed&layout=http%3A%2F%2Fskin.issuu.com%2Fv%2Fflight%2Flayout.xml&showFlipBtn=true&proShowMenu=true> (16.4.2013)

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE. *Eur-Lex.Europa.eu*. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303CS.01000101.htm> (4.5.2013)

LOURIE, Julia. *The Social Chapter* [online]. Research Paper 97/102, House of Commons Library. Dostupné na: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP97-102> (4.5.2013)

MAJOR, Sir John. *The Relationship with Europe Has Poisoned British Politics*. The Telegraph [online]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/9870576/Sir-John-Major-the-relationship-with-Europe-has-poisoned-British-politics.html> (19.4.2013)

McGUINNESS, Feargal. *Membership of UK Political Parties*. UK Parliament Briefing Paper. London: UK Parliament, 2012. 15s. Dostupné na: www.parliament.uk/briefing-papers/SN05125.pdf

MILARDOVIĆ, Anđelko. Euroscepticism in a Conflict of Ideologies of the Second Modernism. In ARATÓ, Krisztina; KANIOK, Petr. *Euroscepticism and European Integration*. Zagreb: Political Science Research Centre, 2009, s. 39-76. ISBN 978-953-7022-20-4.

MILNER, Henry. „YES to the Europe I want, NO to this one.“ Some reflections on France's rejection of the EU constitution. The EU and its „constitution“. *Political Science & Politics*. 2006, vol. 39, no. 2, p. 257-260.

NEUMAYER, Laure. „Euroscepticism as a Label“, *European Journal of Political Research*. 2008, vol. 48, s. 135-160.

OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN UNION. 2010. *Protocols/Protocol 19*. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0201:0328:EN:PDF> (4.5.2013)

OU DENAREN, John Van. *Uniting Europe: An Introduction to the European Union*. Vyd. 2. Lanham: Rowman & Littlefield, 2005. 423 s. ISBN-13: 978-0742536616

PELINKA, Anton. Euroscepticism in a Conflict of Ideologies of the Second Modernism. In ARATÓ, Krisztina; KANIOK, Petr. *Euroscepticism and European Integration*. Zagreb: Political Science Research Centre, 2009, s. 15-38. ISBN 978-953-7022-20-4.

PRIME MINISTER'S QUESTIONS, PMQs. Ed Miliband Presses David Cameron on his EU Referendum Position. *The Telegraph* [online]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/pmqs/9820739/PMQs-Ed-Miliband-presses-David-Cameron-on-his-EU-referendum-position.html> (17.4.2013)

RAY, Leonard. „Mainstream Euroscepticism: Trend or Oxymoron“. Comparative Euroscepticism Workshop, Maxwell EU Center, Syracuse: Maxwell School of Syracuse University, 2004. Dostupné na: http://scholar.google.cz/scholar_url?hl=cs&q=http://www.unc.edu/depts/europe/conferences/euroskepticism/papers/Ray.doc&sa=X&scisig=AAGBfm1q0wMxUSItdevxDCi5kiXQyZFO9A&oi=scholar&ei=0VGBUcSYB8WP7Abj4YCWdQ&ved=0CCkQgAMoADAA (1.5.2013)

RIISHOJ, Søren. „Europeanism and Euro-scepticism Experiences from Poland and the Czech Republic“, *Central European Studies*. 2004, vol. 6, no. 4. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=211> (18.2.2013)

ROSAMOND, Ben. „The Labour Party and European Integration“, *Politics Review*. 1994, vol. 3, no. 4., s. 21-23.

ROVNY, Jan. Conceptualising Party-based Euroscepticism: Magnitude and Motivations. In VUILJSTEKE, Marc; FIEDLER, Anja, SETTEMBRI, Pierpaolo (eds.). Does Euroscepticism have a passport? *Collegium*. 2004, no. 29, s. 31-48.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 466s. ISBN 8073250624.

SCHENGENSKÝ PROSTOR A SPOLUPRÁCE. 2009. Europa: Přehledy právních předpisů EU. Dostupné na:

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_cs.htm (4.5.2013)

SITTER, Nick. *Opposing Europe. Euro-scepticism, Opposition and Party Competition*. SEI Working Paper no 56. Brighton: University of Sussex, 2002. 29 s.

SOCIÁLNÍ POLITIKA V EVROPSKÉ UNII. *BusinessInfo* [online]. 2009. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html> (4.5.2013)

SPIERING, Menno. British Euroscepticism. In HARMSSEN, Robert; SPIERING, Menno. *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam: Editions Rodopi B. V., 2005, s. 127-150.

STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 727 s. ISBN 80-7367-038-0.

STUHLÍK, Jan. Čistí plátcí se bouří. *Ekonom* [online]. 2003. Dostupné na: <http://ekonom.ihned.cz/c1-13764920-cisti-platci-se-bouri> (6.2.2013)

SZCZERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2008. 403 s. ISBN 978-0-19-925830-7.

TAGGART, Paul. „A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary West European Party Systems”, *European Journal of Political Research*. 1998, vol. 33, no. 3, s. 363-388.

TAGGART, Paul. *Parties, Positions and Europe*. In TAGGART, Paul; SZCZERBIAK, Aleks. SEI Working Paper, no. 46. Brighton: University of Sussex, 2001.

TAGGART, Paul; SZCZERBIAK, Aleks. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. SEI Working Paper, no. 51. Brighton: University of Sussex, 2002. 45 s.

TAGGART, Paul; SZCZERBIAK, Aleks. *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*. SEI Working Paper, no. 69. Brighton: University of Sussex, 2003. 27 s.

TEMPEST, Mark. *Cameron Prioritises Exit from EU Social Chapter*. The Guardian [online]. 2007. Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/world/2007/mar/06/eu.politics> (4.5.2013)

THATCHER, Margaret. *Speech to Conservative Party Conference*. Public Statement, Brighton, 1988. Dostupné na: <http://www.margareththatcher.org/document/107352> (5.4.2013)

THE BRUGES GROUP. *Mission Statement*. Public Document, London. Dostupné na: <http://www.brugesgroup.com/about/index.live> (4.4.2013)

THE EURO AREA CRISIS. *House of Lords – European Union Committee* [online]. 2012. Dostupné na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201012/ldselect/ldeucom/260/260.pdf> (5.5.2013)

TOPALOFF, Liubomir K. *Political Parties and Euroscepticism*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2012. 258 s.

UK BORDER AGENCY. *Policy and Law - Common Travel Area* [online]. 2013. Dostupné na: <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/policyandlaw/guidance/ecg/cta/> (4.5.2013)

UK BORDER AGENCY. *Visas and Immigration - UK Border Agency Fees from April 2013* [online]. 2013. Dostupné na: <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/aboutus/fees-2012.pdf> (4.5.2013)

WATTS, Duncan; PILKINGTON, Colin. *Britain in the European Union Today*. 3rd ed. Manchester: Manchester University Press, 2005. 295 s. ISBN 0-7190-7179-8.

WINTOUR, Patrick, WATT, Nicholas, CLARK, Tom. 2012. Nick Clegg's Warning to David Cameron: Britain Must Stay in Europe. *The Telegraph* [online]. Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/politics/2012/dec/26/clegg-warning-cameron-britain-europe> (17.4.2013)

YouGov. YouGov Poll Reports No Appetite For Any More Bailouts in Eurozone. *YouGov: What The World Thinks*. 2011. Dostupné na: [http://today.yougov.com/news/2011/08/15/bloombergyougov-poll-reports-no-appetite-any-more-/](http://today.yougov.com/news/2011/08/15/bloombergyougov-poll-reports-no-appetite-any-more/) (5.5.2013)

Projekt diplomové práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE NA TÉMA:

Euroskepticismus a jeho pozice ve Velké Británii.

autorka: **Barbora Beránková**
obor a ročník: **Mezinárodní vztahy, 2. roč.**
akademický rok: **2011/2012**
vedoucí práce: **PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.**
datum odevzdání: **8.6. 2012**

Souhlasím s vedením diplomové práce:

PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Vymezení tématu

Obecně euroskepticismus vnímáme jako myšlenkový proud, který je typický nedůvěrou vůči Evropské Unii (EU) či evropské integraci a jejím cílům jako takovým. Stal se běžnou součástí debat o dnešní evropské politice a u mnoha politických stran se objevuje jako význačný programový rys. Euroskeptické postoje mohou být totiž vysledovány napříč politickým spektrem a také napříč členskými státy EU. Nejčastější výtky vůči začleňování do evropských struktur představují ztráta národní suverenity, oslabování důležitosti národních zájmů a přílišná unifikace politik nezohledňující specifika jednotlivých zemí.

V této diplomové práci bude tedy hlavní důraz kladen na euroskepticismus jako koncept, budou analyzovány jeho ideové zdroje a také nejčastěji uváděné argumenty, kterými euroskeptici podpírají svou teorii. Dále bude pozornost věnována analýze euroskepticismu a polemice nad jeho možným označením za ideologii či ideový směr, neboť se domnívám, že neexistuje obecně přijímaná definice tohoto pojmu. Práce se následně pokusí zjistit, jestli je možné euroskepticismus prohlásit za charakteristický rys některých ze stávajících ideologických proudů přítomných v evropských stranických systémech.

Jak již bylo naznačeno výše, tradice euroskepticismu je silná v mnoha členských zemích EU. Tato práce si za modelový příklad zvolila pravděpodobně tu historicky nejskeptičtější k procesům evropské integrace v rámci EU - Velkou Británií. Existuje několik teorií, které budou dále v textu představeny, vysvětlujících příčiny euroskepticismu v Británii. Postupně budou analyzovány prvky jako komplikovanost vstupu GB do evropských struktur, ekonomická nikoliv ideová motivace vstupu, tradiční izolacionismus vůči Evropě, ekonomická kritika EU (období Thatcherismu) a následně obecná kritika integrace jako takové. Představeny budou také postoje britských politických stran vůči evropským tématům a jejich proměny v čase včetně zohlednění United Kingdom Independence Party (UKIP) a dalších "anti-hnutí", pro které je radikální euroskepticismus hlavním identifikačním prvkem.

Poté, co práce zanalyzuje euroskepticismus jako koncept a rozebere historické předpoklady pro euroskeptické nálady v Británii, zaměří se další kapitola na projevy rezervovaného postoje Velké Británie v praktické politice. Zde se tématu týkají především takové britské zvláštnosti jako je výjimka z Schengenské dohody, zachování vlastní měny, pozdní podpis Sociální charty, kritika Lisabonské smlouvy, nepřistoupení k fiskálnímu paktu a další.

Závěrem se práce pokusí kriticky zhodnotit pozici euroskepticismu v dnešní britské politice a nastíní budoucnost euroskepticismu v Británii i Evropě.

Zdůvodnění výběru a významu zvoleného tématu

Přestože idea euroskepticismu je stará jako myšlenka evropské integrace sama, v dnešní době, ať už z důvodu mnoha nejednoduchých rozšíření EU, aktuálních ekonomických problémů Eurozóny či postupné ztráty konkurenceschopnosti, nabývá opět na síle. V českém akademickém prostředí se tématu euroskepticismu nevěnuje mnoho pozornosti, nejaktivnějším autorem publikujícím na toto téma je pravděpodobně Petr Kaniok, který působí na Masarykově univerzitě. Zároveň se v našich podmínkách upřednostňuje analýza euroskepticismu v zemích střední Evropy, příp. v zemích bývalého komunistického bloku. To jsou důvody, pro které bych se tématu chtěla věnovat nejprve z obecného hlediska a posunout tak vpřed vnímání euroskepticismu jako svébytného myšlenkového proudu (ideologie), upřesnit jeho definici a pozastavit se nad problematikou měřitelnosti a zařaditelnosti euroskepticismu k existujícím ideologickým proudům a dále v praxi představit jeho kořeny, projevy a aktuální pozici v politickém systému Velké Británie.

Výzkumné otázky

Cílem mé diplomové práce je nejprve zaměřit se na euroskepticismus jako myšlenkový proud, pokusit se upřesnit jeho definici, zhodnotit jeho ideové zdroje a argumenty, na kterých staví a následně rozhodnout, zda může být považován za typický pro některé politické strany náležící ke stejnému ideologickému proudu. V druhé části pak bude zkoumána tradice euroskepticismu ve Velké Británii, především příčiny její euroskeptické pověsti a výsledky tohoto postoje patrné v každodenní evropské politice. Během výzkumu se budu snažit hledat odpověď na několik otázek:

Můžeme považovat euroskepticismus za nově nastupující ideologický proud?

Lze euroskepticismus jednoznačně spojit s některým z existujících ideologických proudů? Které strany jsou nejčastěji považovány za nepřátelské vůči evropské integraci?

Které jsou nejčastější argumenty euroskeptiků/euroskeptických politických stran? Z čeho vycházejí?

Jaké jsou klíčové příčiny euroskepticismu ve Velké Británii? Jsou stále relevantní pro dnešní politiku?

Změnil se přístup britských politických stran vůči evropským strikturám v čase? Jak? Co bylo příčinou změny postoje?

Jak se projevuje rezervovaný britský postoj při vyjednávání na evropské platformě?

Hypotézy

Předpokládané hypotézy této diplomové práce, které se výzkum bude snažit potvrdit, jsou:

„Přestože je euroskepticismus obtížně měřitelným jevem, můžeme tvrdit, že neexistuje jednoznačná korelace mezi euroskeptickým postojem a ideologickou příslušností politické strany.“

„Ačkoliv stojí britské politické strany Labour Party a Conservative and Unionist Party ideologicky proti sobě, u obou lze konstatovat postupnou a poměrně výraznou změnu postoje vůči evropské integraci.“

Předpokládaná metoda práce

Tato diplomová práce bude primárně založena na empirické analýze sekundárních zdrojů. Na základě stanovené hypotézy se pokusí odpovědět na nastolené výzkumné otázky. Za tímto účelem budou analyzovány odborné vědecké publikace a články, statistické údaje i dostupné elektronické informační zdroje včetně oficiálních webových stránek britských politických stran. V kombinaci s metodou policy-analysis bude práce využívat deskriptivního postupu, a to především v případě představení ideových zdrojů euroskepticismu, argumentů podírajících tento myšlenkový směr a v druhé části například při hodnocení historických předpokladů britského rezervovaného přístupu k evropské integraci. Práce se ovšem bude

opírat i o analýzu, zejména při kritickém zhodnocení euroskepticismu jako možné nastupující ideologie, reálné přítomnosti nebo nepřítomnosti euroskeptických prvků nejen v programech britských politických stran, ale i u ideologicky příbuzných stran v EU či budoucnosti euroskepticismu v Británii i Evropě.

Pro potvrzení/vyvrácení první hypotézy bude nejprve třeba upřesnit definici euroskepticismu a především nastolit kritéria, která budou charakterizovat typické euroskeptické prvky, a dle jejich přítomnosti/nepřítomnosti v programech jednotlivých stran bude možné posoudit jejich (ne)náležitost k euroskeptické rodině. Předpokládá se, že budou analyzovány všechny hlavní stranické rodiny přítomné v Evropském parlamentu. Srovnáním několika různých stran náležících do jedné stranické rodiny bude možné dojít k závěru, zda je euroskepticismus charakteristickým znakem některé či více z nich. První hypotéza předpokládá, že nikoliv.

Pro potvrzení/vyvrácení druhé hypotézy se bude práce zabývat analýzou vývoje postojů Labour Party a Conservative and Unionist Party k myšlence evropské integrace a konkrétnímu směřování EU v praxi. Práce bude analyzovat jednak programové směřování stran v dané době, prohlášení jejich ministerských předsedů a jednak konkrétní kroky Velké Británie na poli evropské politiky. Na závěr budou jednotlivé časové etapy srovnány, čímž bude možné prokázat, zda postoj těchto politických stran prošel ve vztahu k EU výraznou změnou. Druhá hypotéza předpokládá, že ano.

Předpokládaná struktura a osnova práce

Úvod

- vymezení tématu, zdůvodnění výběru tématu
- zvolená metodologie
- rozbor použité literatury
- výzkumné otázky, hypotéza

Stat'

- teoretické vymezení euroskepticismu
- euroskepticismus jako myšlenkový proud, definice

- ideové zdroje euroskepticismu
- argumenty euroskeptiků
- euroskepticismus jako nová ideologie?

Euroskepticismus jako charakteristický rys stávajících ideologických proudů

- charakteristika typických euroskeptických prvků (stanovení kritérií)
- představení zkoumaných stranických rodin a jejich zástupců mezi politickými stranami
- charakteristika jejich programu a zkoumání (ne)přítomnosti euroskeptických prvků
- srovnání výsledků jednotlivých politických stran

Velká Británie a euroskepticismus

- pozice Velké Británie v EU
- teorií vysvětlující příčiny euroskepticismu v Británii.
- analýza prvků charakterizujících rezervovanost britského postoje (komplikovanost vstupu, ekonomická motivace vstupu, tradiční izolacionismus, ekonomická kritika aj.)

Britské politické strany a Evropa

- Labour Party a evropská témata (od počátků integrace dodnes)
- Conservative and Unionist Party a evropské témata (od počátků integrace dodnes)
- komparace postojů Labour a Conservative and Unionist Party v čase
- United Kingdom Independence Party (UKIP) a další "anti-hnutí"
- projevy britského euroskepticismu v praktické politice (výjimka z Schengenské dohody, vlastní měna, nepřistoupení k finančnímu paktu aj.)
- pozice euroskepticismu v dnešní Británii

Závěr

- shrnutí a zhodnocení zjištěných skutečností
- potvrzení, či vyvrácení hypotézy a zodpovězení výzkumných otázek
- nástin dalšího možného vývoje a pozice euroskepticismu v Británii i Evropě

Seznam literatury

COWLEY, Philip (2000). British Parliamentarians and European Integration : A Re-Examination of the MPP data, *Party Politics* Vol.6 , No.4, p.463-472.

EVANS, Geoffrey (1998). Euroscepticism and Conservative Electoral Support: How an Asset Became a Liability, *British Journal of Political Science* Vol.28, p.573-590.

FORSTER, Anthony (2002). *Euroscepticism in contemporary British politics : opposition to Europe in the British Conservative and Labour parties since 1945*, London : Routledge.

HAVLÍK, Vlastimil (2011). *A breaking-up of a pro-European consensus: Attitudes of Czech political parties towards the European integration (1998-2010)*, Brno: Masarykova univerzita.

HIGSON, Robert a AKED, Abigail (2010). Blue notes: Economic and social impact of Thatcherism, *New Statesman* Vol.15, No.15, p.28-29.

KANIOK, Petr (2005). Euroskepticismus a Evropský parlament, *Politologický časopis*, Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Vol.12,No. 4, p. 416-430.

KANIOK, Petr (2007). Euroskeptické pokusy a frakce. In: HLOUŠEK, Vít a Petr KANIOK. *Evropské politické strany po východním rozšíření Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav. p. 121-138.

SZCZERBIAK, Aleks, TAGGART, Paul (2003). Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality. SEI Working Paper No 69.

NEUMAYER, Laure (2008). Euroscepticism as a political label: The use of European Union issues in political competition in the new Member States, *European Journal of Political Research* Vol.47, p.135-160.

RUZZA, Carlo (2009). *Populism and euroscepticism: Towards uncivil society?*, Leicester: University of Leicester.

Britain and Europe: Escalating hostilities. *The Economist (US)*. 353.8142 (Oct. 23, 1999): p.64.

David Cameron's splendid isolation; Britain's European problem. *The Economist (US)* 3 Apr. 2010: 14EU. *Canadian Periodicals Index Quarterly*. Web. 15 May 2012.

Not playing their games; Britain and Europe. *The Economist (US)*. 395.8676 (Apr. 3, 2010): p.28.

The good European - Why Britain's prime minister needs to change tack on Europe. *The Economist (US)*. 354.8158 (Feb. 19, 2000): p19.

The sceptical tide: Britain and Europe. *The Economist (US)*. 334.7900 (Feb. 4, 1995): p53.

More want less; The march of Euroscepticism. *The Economist (US)*. 391.8633 (May 30, 2009): p36EU.

SITTER, Nick (2002). *Opposing Europe: Euroscepticism, opposition and party competition*, Sussex European Institute Working Paper No 56, Brighton: University of Sussex.

SØRENSEN, Catharina (2007). *Euroscepticism: A conceptual analysis and a longitudinal, cross-country examination of public scepticism towards the European Union*, PhD Thesis, Copenhagen: University of Copenhagen.

TAGGART, Paul (1998). A touchstone of dissent : Euroscepticism in contemporary Western European party systems, *European Journal of Political Research* Vol.33, p.363-388.

VALLASTE, Katri (2006). *EU-critics : The Scared or the Scary ?*, Helsinki : Helsinki University.

WELLINGS, Ben (2010). Losing the peace: Euroscepticism and the foundations of contemporary English nationalism, *Nations and Nationalism* Vol.16, No.3, p.488-505.